

Lluc

NÚM. 835-836 / 2003

4,30 € (IVA INCLÒS)

H
10

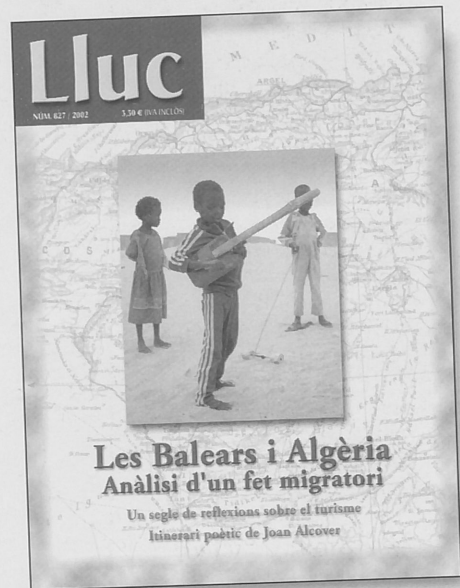
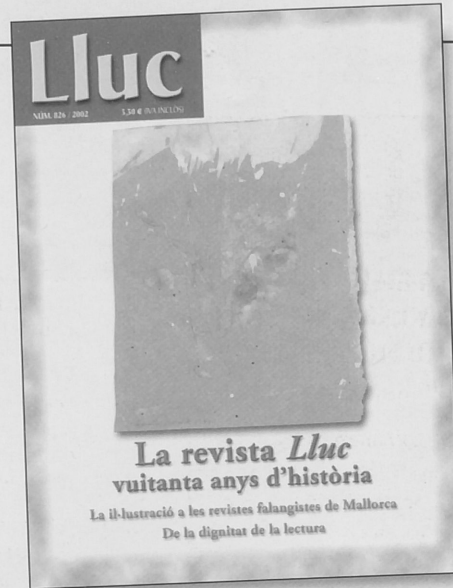
L'esport a les Illes Balears

La sang dels sants

**Dels fets històrics a la ficció:
la història catalana revisada**

ANY 2002

- *La revista Lluç, vuitanta anys d'història*
La il·lustració a les revistes falangistes de Mallorca
De la dignitat de la lectura
- *Les Balears i Algèria. Anàlisi d'un fet migratori*
Un segle de reflexions sobre el turisme
Itinerari poètic de Joan Alcover
- *L'Església i la qüestió basca*
XIX premis Cavall Verd
Bernat Vidal i Tomàs. Poc i mal conegut
Josep Pla
- *L'Argentina: tan a prop, tan lluny*
Número monogràfic

LLUC

REVISTA BIMESTRAL
ANY LXXXII
JULIOL-OCTUBRE 2003
Núm. 835-836

CONSELL DE DIRECCIÓ

CONSELLER DELEGAT
Gabriel Seguí i Trobat
DIRECTOR

Antoni Marimon i Riutort

ADJUNT DE REDACCIÓ
Nadal Bernat i Salas

CORRECTOR LINGÜÍSTIC
Llorenç Oliver

CONSELL DE REDACCIÓ

Josep Amengual i Batle
Francesc Bujosa i Homar
Miquel Deyà i Bauzà
Pere Fullana i Puigserver
Gabriel Janer Manila
Maria Martorell Cañellas
Antoni Mas i Forners
Joan Mas i Vives
Joan Mir i Obrador
Lleonard Muntaner i Mariano
Jaume Reynés Matas
Josep Maria Torres Balaguer
Rosa Maria Calafat Vila
Bartomeu Martínez Oliver

ADMINISTRADORS

Joan Arbona i Colom
Josep Riera i Vila

INFORMACIÓ I CORRESPONDÈNCIA

Revista LLUC

Plaça dels Pelegrins, 1
07315 Lluç (Mallorca)
Tel. 971 87 15 25
Fax 971 51 70 96

Apartat de correus 619
07080 Palma (Mallorca)

Subscripcions: 18,00 € anuals

Estranger: 21,00 € anuals

Preu d'aquest exemplar: 4,30 €

ELS ARTICLES PUBLICATS EN AQUESTA
REVISTA EXPRESSEN ÚNICAMENT L'OPINIÓ
DELS SEUS AUTORS

PORTADA:

Composició de fotografies sobre l'esport
de diversa procedència.

EDICIÓ REALITZADA PER

Taller Gràfic Ramon
Gremi Forners, 18 • Polígon Son Castelló
Tel. 971 919 000 • Fax 971 919 001

07009 Palma (Mallorca)

E-mail: grafic@tgramon.com

Dipòsit Legal: P.M. 276-1958

I.S.S.N. 0211-092 X

S U M A R I

Pàg.

2

EDITORIAL

Una conjuntura preocupant.
L'atractiu i l'ambigüitat de l'esport.

DOSSIER: L'ESPORT A LES ILLES BALEARS

La influència social, econòmica i, fins i tot, política de l'esport no deixa de créixer. En aquest dossier oferim diverses visions històriques d'aquest important fenomen.

3

Juan Jesús Llodrà González:

El bàsquet a Mallorca.

21

Jordi Vidal Reynés:

Els precedents del Reial Mallorca: l'Alfonso XIII (1916-1931).

26

Jordi Pons Bosch:

L'Associacionisme ciclista als inicis del segle XX a Menorca.

30

Xavier Pujadas i Martí:

La història de l'esport: una necessitat.

34

Carles Santacana:

Una interpretació de l'esport a Catalunya.

39

Joan Josep Matas Pastor:

L'esport i l'Església de Mallorca en el segle XX (1900-1960).

46

Francesc Mir i Fullana:

La sang dels sants.

51

Miquel Àngel Vidal:

Un sonet fet a parts i quarts.

53

Kathleen Mc Nerney:

Dels fets històrics a la ficció: la història catalana revisada.

58

L'ESGLÉSIA NOSTRA

Miquel Mascaró i Crespi:

La pau i la justícia, principis de les religions.

60

A LA CIUTAT DELS LLIBRES

Antoni Marimon Riutort:

Redescobrint Algèria.

Gabriel Seguí Trobat:

Miquel Àngel Vidal: *Distàncies Curtes*.

Jordi Vidal Reynés:

La Didàctica de la Geografia, d'Antoni Ballester Vallori.

62

MOSTRADOR

Petita mostra de les darreres produccions editorials.

Una conjuntura preocupant

Els sorprenents resultats electorals del passat mes de maig han provocat un canvi polític que s'assembla més a un canvi de règim que a la tranquil·la alternança de partits pròpia d'una democràcia culta i consolidada. En aquest context, la política lingüística també ha experimentat un viratge radical. El nou govern conservador impulsa un peculiar bilingüisme que consisteix en fer retrocedir el català en alguns dels àmbits on s'havia normalitzat plenament, per exemple, en els Premis Ciutat de Palma. En canvi, s'oblida que tots els catalanoparlants coneixen el castellà mentre que són desenes de milers els castellanoparlants que són monolingües. Són molts els mallorquins de naixement que arriben a la Universitat sense parlar ni un mot de la llengua de Llull. D'altra banda, també podria la nova administració aplicar el bilingüisme a les casernes de la guàrdia civil, a la sanitat pública o privada o a les sales d'exhibició de cinema, entre d'altres àmbits radicalment castellanistes.

Així mateix, és de lamentar la quasi total absència de veus discordants. El silenci dels sectors més cultes i més ben arrelats a la terra del

conservadorisme no és precisament exemplar. Tampoc podem deixar d'esmentar la penosa reconversió d'alguns dirigents del principal partit de l'oposició al "bilingüisme".

Amb tot, cal recordar que vivim els millors moments de la cultura en llengua catalana a Mallorca. Mai no s'havien publicat tants de llibres ni tan variats. Tot un conjunt d'editorials treu al mercat un nombre sorprenent de novetats. Disposam d'un diari en la nostra llengua i d'una gran diversitat de publicacions periòdiques. Bona part del sistema educatiu utilitza la llengua catalana com a idioma vehicular, fet inusual des de la imposició del castellà el 1768. A més, l'alfabetització continua cresquent i, el 2001, ja superava el 51% de la població de les Illes Balears. En aquesta mateixa data, per primera vegada, el català superava al castellà en les proves de selectivitat. Tot plegat, ben diferent al nostre passat més recent, on, fins i tot en els millors moments, imperava la diglòssia i la subordinació a la cultura oficial de l'Estat. ■

L'atractiu i l'ambigüitat de l'esport

En aquest inici del segle XIX, l'esport és, indubtablement, un fenomen universal i un punt d'encontre cultural força significatiu. Els mitjans de comunicació es fan ressò, a diari, de competicions esportives d'abast internacional i estatal, tant a nivell individual com col·lectiu, i l'esport ha esdevingut un dels fenòmens de masses més rellevants i amb més dimensió comercial. Tanmateix, l'esport es qualque cosa més que un simple fenomen mediàtic, econòmic i globalitzador. Des dels orígens, la pràctica de l'esport està relacionada sobretot amb l'esforç físic, l'educació física, l'higiene i la participació, molt més que amb la competició. L'oci sempre havia estat per sobre del negoci. L'esport, a més, ha afavorit els valors de la igualtat i la democràcia, i ha esdevingut un mètode educatiu importantíssim. Qualsevol esport, tant individual com en equip, suposa aprenentatge, autocontrol, afany de superació, enfortiment de la voluntat, lleialtat, generositat i capacitat per respectar codis i regles. Esport i ciutadania han estat i són dos referents socials i cívics de primera magnitud en la modernitat.

Ningú no qüestiona, també, que l'esport estimula i enforteix l'autoestima individual i col·lectiva, al punt que els pobles i les nacions han convertit els èxits dels seus esportistes i els esportistes mateixos en referents simbòlics de la seva manera particular d'entendre el món i d'allò que els definia col·lectivament. El País Basc s'identifica amb els ciclistes

professionals de l'equip Euskaltel i es manifesta col·lectivament donant suport incondicional als escaladors bascos, durant el Tour de França. Catalunya reivindica, reiteradament i incansable, les seves seleccions nacionals en els fóruns internacionals, com un element substancial del país i de la seva capacitat triomfadora. Tot això, en una conjuntura en la qual el basc Astarloa s'acaba de proclamar campió del món de ciclisme fent part de la selecció espanyola i en un moment en que no coneixem cap esportista català que es negui a competir amb les seleccions estatals.

Tot allò que té d'atractiu i de passional l'esport ho té, també, de mediocritat i d'ambigüitat. A les Illes Balears aquestes contradiccions es donen encara amb un to major. El Mallorca SAD (sic) sempre s'ha negat a normalitzar el seu nom. El neonat equip ciclista professional Illes Balears-Banesto és, simplement, una marca promocional. Carles Moyà i altres esportistes de primeríssima línia mai no s'han identificat amb la seva terra. Les federacions esportives de les Illes, en la seva majoria, mai no han volgut mantenir cap casta de compromís a favor de les seleccions esportives de les Balears. L'esport a les Illes Balears, dissortadament, és només un producte de consum i un element de lleure. Molts pocs creuen en la força de socialització col·lectiva de l'esport i en polítiques esportives sòlides i agosrades. Polítiques esportives i educatives encaminades, sobretot, a democratitzar les institucions esportives i a afavorir l'autoestima col·lectiva. ■

Dossier:

L'ESPORT A LES ILLES

Universitat de les
Illes Balears
Servei de Biblioteca i
Documentació
Edifici Guillem Cifre
de Colonya

El bàsquet a Mallorca

1. INTRODUCCIÓ

L'origen del bàsquet el trobam l'any 1891 a Springfield (Massachusetts, EUA), on el va inventar el doctor James A. Naismith. Naismith cercava un esport que es pogués jugar en un lloc tancat quan les condicions meteorològiques no fossin adients per fer esport a l'aire lliure.

Aquest nou esport va ser presentat al món en els Jocs Olímpics celebrats el 1904 a Saint Louis, però no va ser fins el 1936, als Jocs Olímpics de Berlín, quan se'l va considerar esport olímpic, quatre anys després del naixement de la Federació Internacional de Bàsquet Amateur (FIBA), creada el 1932.

El bàsquet va ser introduït a Espanya per l'escolapi Eusebi Milan, que l'havia après a Cuba i que, quan va tornar a Espanya, el 1922, el va ensenyar als seus alumnes del col·legi de Sant Antoni de Barcelona. D'aquest col·legi va sorgir el mateix any el primer equip de bàsquet d'Espanya: el Laietà. Aquest mateix any es va jugar el primer partit de bàsquet entre el Laietà i el Pàtria.

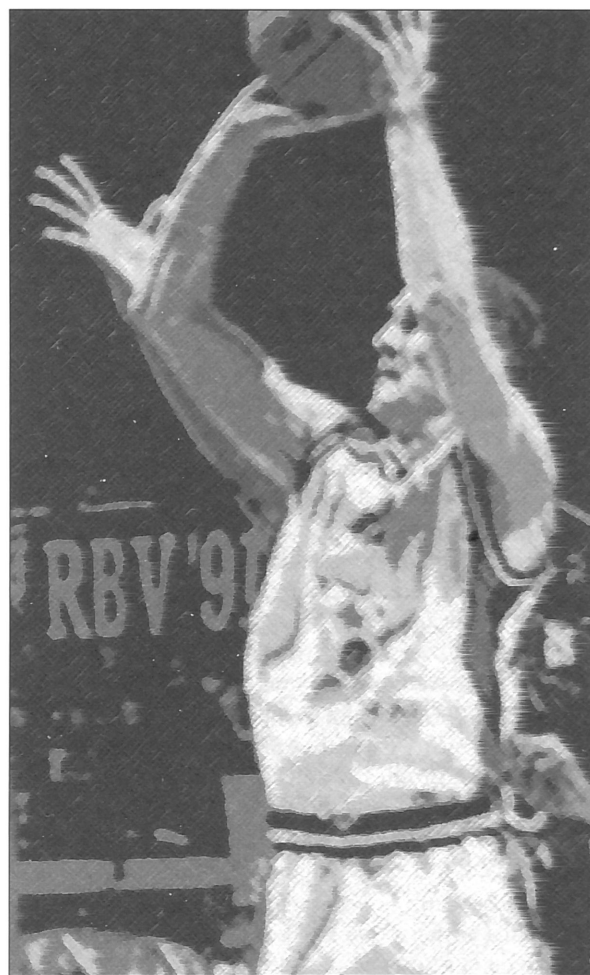
El 1935 Espanya va aconseguir el subcampionat d'Europa de bàsquet i el 1943 es va crear la Federació Espanyola de Bàsquet.

El 1932 els germans Pere i Joan Reynés varen crear, a Sóller, el primer equip de bàsquet de Mallorca, que va néixer com una secció de la Societat Esportiva Sollerica; aquest mateix any es va jugar un partit d'exhibició al camp d'En Mayol.

Aquest equip pioner del bàsquet mallorquí va viure una de les seves millors èpoques entre els anys quaranta i quaranta-dos gràcies al suport econòmic del príncep Salah al Din Fuad; el 1942 es passà a dir Joventut Mariana.

Els inicis del bàsquet a Mallorca varen ser difícils, ja que havia de competir amb esports que tenien unes arrels socialment més fortes, com el futbol, la lluita lliure o el ciclisme, aquest darrer, sobretot, molt en auge a causa dels èxits dels ciclistes mallorquins.

El 1935 es va crear a Palma la Federació Balear de Bàsquet, que tenia la finalitat d'organitzar les competicions, formar els entrenadors i els àrbitres i ajudar, en la mesura de les seves possibilitats, al desenvolupament del bàsquet a les Balears mitjançant donacions econòmiques als equips per com-

prar material esportiu, ajudes per als desplaçaments als campionats de les Balears quan se celebraven en una altra illa o a la península per jugar la fase sector...

2. JOAN NICOLAU BARCELÓ. UN IMPULSOR DEL BÀSQUET A LES BALEARS

Joan Nicolau Barceló dedicà tota la seva vida a la implantació de nous esports a les Balears, i entre aquests el bàsquet, als diferents llocs on va viure. Pel que fa al bàsquet, ocupà càrrecs a la Federació i a diferents equips.

Entre el 1925 i el 1936 va ocupar diferents càrrecs a la comissió esportiva de la junta directiva de la Creuada, i aprofità el seu càrrec per promoure i tractar d'introduir nous esports com el tennis de taula, el tennis damunt ciment i el bàsquet. (De fet es pot discutir qui va ser realment l'introduïdor del bàsquet a

les Illes, si ell o el germans Reynés, creadors del primer club de bàsquet de les Balears. Segurament el debat es podria deixar en un empat: Joan Nicolau l'hauria introduït, mentre que els germans Reynés haurien creat el primer equip, potser després de conèixer el bàsquet de la mà de Joan Nicolau.)

El 1937 va impartir el primer curs de formació esportiva, encara que no es pot saber si va ser un curs de formació esportiva d'un esport concret, com podria ser el bàsquet, el futbol o el tennis, o si per contra va ser un curs de formació esportiva general. Aquesta segona opció pareix la més probable, ja que si s'hagués tractat de qualche esport concret aquest hauria estat mencionat al títol del curs.

L'any 1940 és destinat a Menorca, on viurà fins l'any 1946. Durant aquesta etapa de la seva vida es dedica a promoure el bàsquet a Menorca —on era desconegut aquest esport—, que ràpidament va agafar un gran auge. Aquest auge es va traduir en la creació d'un gran nombre d'equips en molt poc temps, la qual cosa obligava alguns equips a entrenar-se a les sis de la matinada a causa de la manca d'instal·lacions. Aquesta manca d'instal·lacions es reflecteix en el fet que moltes vegades eren els mateixos jugadors els qui construïen els taulers i les cistelles per poder jugar.

Un any després de la seva arribada a Menorca ja s'hi disputava el primer torneig de bàsquet, concretament a Maó. El torneig va ser un èxit tant pel que fa al nombre d'equips inscrits com a la presència de públic als partits, que va ser molt nombrosa a causa de l'interès per veure en acció un nou esport.

El 1941, dins la Sección Femenina, es creen dos equips de bàsquet femení: el Virgen de Gracia i el Virgen de Monte Toro, sent els primers equips de bàsquet femení que es varen crear a les Balears.

El 1944 va ser nomenat president del club esportiu Alcázar, una de les seccions del qual estava dedicada al bàsquet.

El 1946 torna a Palma, on ocupa un càrrec a la vocalia de la secció Menor i Esports. Aprofita el càrrec per continuar la seva feina de promoció de l'esport, mentre entrena diferents equips de bàsquet i organitza les competicions d'aquest esport.

El 1956 entrena un equip de bàsquet femení que s'havia format al col·legi de les religioses trinitàries.

L'any següent, la Federació Balear de Bàsquet li concedeix la medalla al mèrit esportiu com a agraïment a la feina realitzada per a la promoció del bàsquet a les Illes.

A partir del 1957 la seva vida esportiva està molt vinculada al club del Molinar de Palma, del qual entrena diversos equips de bàsquet i aconsegueix grans triomfs en les diferents competicions en què participa. El seu major èxit és la tercera posició aconseguida al campionat d'Espanya del 1960.

El 1958 va aconseguir que Salvador Salas Duran, ajudat per la seva germana, construís una pista poliesportiva amb capacitat per a vuit-cents espectadors asseguts. Per celebrar la inauguració d'aquesta pista s'organitzaren diversos actes, el més important dels quals va ser la presència de la secció de bàsquet del FC Barcelona.

La Federació de Bàsquet, gràcies a la feina realitzada per Joan Nicolau, atorgà el 1962 al Club Molinar la placa al mèrit esportiu per la seva tasca per a la promoció de l'esport.

Dins la seva tasca per difondre el bàsquet, el 1963 va crear el butlletí informatiu *Antorcha*, del qual era el president i el

redactor principal. Aquest butlletí es repartia gratuïtament entre els socis i benefactors del Club Molinar.

El mateix any, per potenciar el bàsquet entre els nins més petits, creà al Molinar el primer equip de minibàsquet de les Balears i n'organitzà torneigs. El 1965 va ser nomenat president del Club Hesperia Balear i organitzà per primer cop un campionat de minibàsquet, que comptà amb la participació de divuit equips. Aquest alt nombre d'equips participants mostra l'auge que tenia el bàsquet, en general, en aquest moment.

Joan Nicolau Barceló va morir el 1966, any en què el bisbe de Mallorca, atenent una petició seva, declarà la Mare de Déu de Sant Salvador patrona celestial de tots els esportistes mallorquins.

A part d'escriure a *Antorcha*, també va escriure a altre publicacions emprant diversos pseudònims com Ni-Ko, Orsay i Johannes.

3. EL BÀSQUET I LA PREMSA

Fins a mitjan anys quaranta no comencen a aparèixer a la premsa notícies relacionades amb el bàsquet, encara que sí que hi ha notícies d'altres esports com el futbol, el billar, la boxa..., dels quals fins i tot apareixen fotografies i publicitat. La raó per la qual no apareixen notícies de bàsquet a la premsa, en aquest moment, podria ser el baix nombre de participants i la situació social i política del moment.

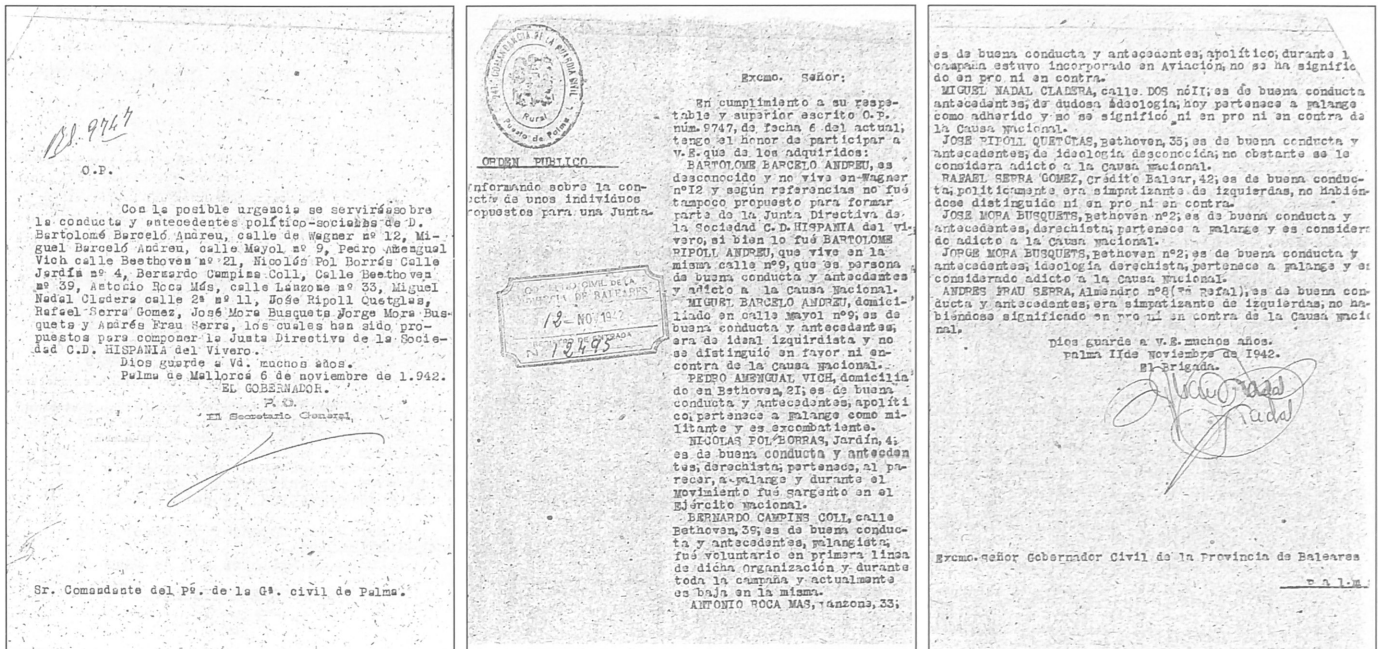
L'any 1947 apareix el setmanari *La hoja oficial del lunes de Palma de Mallorca*; en aquest setmanari, des del principi, apareixen notícies de bàsquet, encara que en un nombre inferior a les d'altres esports. Això es pot considerar un èxit, ja que es passa de no publicar-se res o quasi res a tenir-ne una informació setmanal.

Setmanalment apareixen les alineacions, els resultats, les classificacions i els possibles fitxatges dels diferents equips durant l'estiu. Es comença a parlar dels possibles fitxatges un mes abans de començar la temporada, que solia començar a final de setembre i principi d'octubre i finalitzava per l'abril o a principi de maig. Durant el període entre temporades les notícies de bàsquet disminueixen gairebé fins a desaparèixer. En aquest setmanari la secció dedicada al bàsquet es titulava «El balón y la cesta»; el terme *baloncesto* no hi apareix fins l'any 1958, tot i que *el balón y la cesta* encara és predominant i no és fins uns anys més tard que es generalitza la denominació actual.

Entre les notícies sobre bàsquet apareix una breu crònica dels partits jugats en què s'empra, per descriure el partit, un llenguatge molt similar al del futbol, ja que es parla de davanters quan els jugadors ataquen, i de defenses quan els jugadors defensen. Això segurament es deu al fet que, en un principi, molts dels encarregats de fer les cròniques de bàsquet anteriorment es dedicaven a fer cròniques de futbol. Però una altra raó per emprar un llenguatge molt similar al d'un esport més conegut, com és el futbol, seria fer-se entendre per la major quantitat de lectors. També és possible que es degués a un cert desconeixement de l'esport per part dels periodistes encarregats de redactar les cròniques.

Les cròniques també fan referència a la quantitat de públic que assistia als partits, que segons les notícies aparegudes era bastant nombrós, i deixen constància que, encara que en general el seu comportament era bo, a vegades hi havia excep-

Document 1

Document relatiu al bàsquet que es troba a l'Arxiu del Regne de Mallorca

cions. En tots els casos les protestes del públic anaven dirigides als àrbitres, que s'acusava de voler afavorir un equip determinat. Els periodistes solen defensar els àrbitres dient que és molt difícil arbitrar un partit de bàsquet a causa de la velocitat del joc.

A la premsa també es tracten les incidències que es produïen en els partits. Un dels escàndols més grossos es donà el 1966 amb una gran polèmica protagonitzada pel CB Perlas Manacor, un periodista i la Federació. Aquest punt es desenvoluparà més endavant.

A *La hoja oficial del lunes de Palma de Mallorca* molt prest comencen a aparèixer notícies de bàsquet a primera plana i alguna fotografia d'equips de bàsquet també a primera pàgina. Això només ocorre quan un equip aconsegueix guanyar la lliga o aconsegueix triomfs quan viatja a jugar a la península la fase sector.

Així i tot el percentatge de notícies referides al món del bàsquet és molt inferior al d'altres esports; els més predominants són el futbol, la lluita lliure i el ciclisme.

No apareixen pràcticament notícies de bàsquet femení, només en qualque cas n'apareix una breu ressenya que fa referència al resultat i al desenvolupament del partit. En cap cas no apareixen fotografies d'equip femenins. Però això succeeix en tots els esports, excepte a la natació, en què apareixen notícies d'algunes nedadores.

S'ha de remarcar que els resultats eren bastant baixos, ja que no se solien sobrepassar els 40 o 50 punts i la majoria de resultats se situaven entorn als 30. El fet que un equip fes més de 60 punts es convertia en notícia.

Hi ha alguns casos de partits que finalitzaren 2 a 0, segurament perquè un dels equips no es va presentar.

Les raons d'aquests resultats tan baixos poden ser bastant variades i anirien des d'una escassa tècnica per part dels jugadors, un joc lent, a unes males infraestructures, com les pistes,

els taulers, les cistelles, les pilotes... Segurament es devia a una unió de tots els factors.

A la premsa diària, com *El Baleares*, *Última Hora* i *La Almudaina*, les notícies esportives són molt més breus, i el bàsquet té més difusió que no a *La hoja oficial del Lunes de Palma de Mallorca*.

A la premsa diària no solen aparèixer setmanalment les classificacions, però apareixen notícies i entrevistes, com l'apareguda el 1957 en què el president de la Federació Balear de Bàsquet, Gabriel Mas, diu que el bàsquet mallorquí va per bon camí i que no són certes les notícies, de determinats mitjans, que diuen que el bàsquet pateix un estancament. Per demostrar això diu que hi ha un augment progressiu i constant del nombre de fitxes federatives i que al mateix temps augmenta el nombre d'equips, sobretot als pobles.

També apareixen entrevistes a jugadors en actiu, sobretot als jugadors que juguen fora de Mallorca, a àrbitres...

En aquests diaris també es fa referència a la creació de nous equips, la realització de cursos de monitors esportius i l'admissió de nous àrbitres.

A mesura que es va avançant en el temps, la premsa dedica més espai al món de l'esport, encara que el bàsquet no rep la mateixa consideració que altres esports com el futbol, al qual es dediquen més planes i fotografies.

La manca d'un diari esportiu especialitzat a Mallorca fa que el seguiment, sobretot de les categories base del bàsquet mallorquí, es redueixi a les classificacions i a un petit comentari de només de mitja plana de tots els partits. Encara que aquest fet ha estat corregit en certa manera pel *Diario de Mallorca*, que cada dimarts publica un petit suplement que se centra en l'esport base de Mallorca en general, amb fotografies d'equips, comentaris d'algun partit...

El diaris de Mallorca informen de tot allò relacionat amb els equips que militen en una categoria estatal, tant els mascu-

Document 2

CLUB DEPORTIVO PALMA
Colixto III, 12
PALMA DE MALLORCA 20. abril. 1967

*Recibido
L. 20.04.67
de Manant*

SR. PRESIDENTE DE LA JUNTA PROVINCIAL DE
EDUCACION FISICA Y DEPORTES DE BALEARES.

Muy Sr. nuestro:

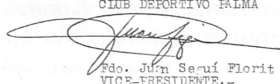
Para su ulterior tramitación por procedimiento correcto, y al objeto de solicitar una ayuda económica para hacer frente a los gastos de instalaciones deportivas y local social de este Club, en la calle de Colixto III, nº 12, nos dirigimos a esa JUNTA PROVINCIAL que Ud. tan dignamente preside, adjuntándole la siguiente documentación:

- Memoria de la actividad de este CLUB DEPORTIVO PALMA durante los años 1962/1966
- Certificación de la obra realizada por Construcciones Cano Darder, cuyo total asciende a Pts. 128,633,10
- Copia de la factura de Muebles La Industrial por un total de 45.798.- pts.

Rogamos de su recto criterio se sirva estudiar favorablemente esta petición de "AYUDA ECONOMICA", en base a la cual nos permitimos hacer especial incómb en los siguientes puntos:

- EL CLUB DEPORTIVO PALMA ha sido fundado y es dirigido por simples aficionados al deporte, sin que este vinculado ni reciba ayuda de ningún organismo oficial, parroquia, escuela, entidad comercial, etc. Existe próspera a las aportaciones de los socios y simpatizantes.
- Con las obras realizadas en el nuevo local social, hemos dotado de vestuarios y duchas en excelentes condiciones, una pista polideportiva municipal (Pl. Dr. Fleming); instalaciones que hemos puesto a disposición de los organismos oficiales para su uso en el momento que lo precisen.
- Pensamos seguir incrementando el ya importante número de equipos y practicantes (5 equipos federados con más de 70 licencias) en el seno de nuestro Club, que como Uds. verán en su corto historial ya cuenta con señalados éxitos para la provincia en competiciones de tipo nacional.

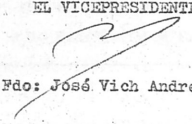
Quedamos a la espera de la decisión de esa JUNTA PROVINCIAL, y reiterándonos una vez más a su entera disposición, le saludamos atentamente.

CLUB DEPORTIVO PALMA

Fdo. Juan Seruá Florit
VICE-PRESIDENTE.-

Tengo la satisfacción de comunicarle que en sesión celebrada por la Comisión Permanente el pasado día veintiocho, se estudió su Memoria de actividades realizadas y de gastos, acordándose concederle una ayuda económica por importe de CINCO MIL PESETAS (5.000.-).

Para hacer efectiva la misma, puede personarse en la Secretaría de esta Junta, esta en el ático de la Jefatura Provincial del Movimiento c/ Marina s/a., donde mediante entrega de un recibo por triplicado y facturas, también por triplicado, por el importe de la cantidad concedida, lo sera entrega la misma.

Por Dios, España y su Revolución Nacional-Sindicalista.
Palma de Mallorca a 5 de Mayo de 1.967.

EL VICEPRESIDENTE,

Fdo: José Vich Andreu.

SR. PRESIDENTE DEL CLUB PALMA DE BALONCESTO. CIUDAD

Documentació relativa al Club Deportivo Palma

lins com els femenins, encara que la informació que fa referència als equips femenins és menor. També es fan cròniques setmanals dels equips que disputen competicions insulars amb la intenció d'aconseguir l'ascens a una categoria d'àmbit estatal: la lliga EBA pel que fa als equips masculins com el GESA, el Muro, el Mesón Can Pedro... i la primera divisió pel que fa als femenins: Bons Aires, Joventut Mariana...

La major quantitat d'informació sobre el bàsquet que apareix a la premsa està relacionada amb el Bàsquet Inca, amb cròniques i fotos setmanals dels partits que disputa l'equip del Raiguer, entrevistes als jugadors, entrenador, directius... i tot els temes relacionats amb les qüestions de fitxatges de jugadors i els problemes que puguin sorgir dins el club.

4. LES INSTITUCIONS AL BÀSQUET

A part de les iniciatives privades, els organismes públics també varen promoure l'esport a tot l'Estat, sobretot durant el franquisme, tal com feien tots els governs de caràcter feixista. Es potenciava tant l'esport masculí com l'esport femení a través dels organismes de caràcter juvenil de la Falange, com eren la Sección Femenina —que creà dos equips de bàsquet femení, el 1940, a Menorca— i el Frente de Juventudes.

Aquestes dues organitzacions juvenils volien, mitjançant l'esport i activitats a l'aire lliure, mantenir controlada i disci-

plinada la joventut, ja que eren organitzacions en què imperava una forta disciplina de caràcter gairebé militar, amb els seus uniformes i les seves consignes.

El control del govern sobre els clubs era molt fort i arribava a l'extrem que, per poder optar a un càrrec esportiu dins un club —entitat privada—, s'exigia un certificat de bona conducta,¹ ja que el nomenament dels directius era aprovat per la Delegació Provincial de Cultura i Esports.

Quan un club proposava una persona per a un càrrec directiu, primer enviava una carta demanant el certificat de bona conducta a la policia, la qual remetia detalladament els antecedents de la persona en qüestió, i després la Delegació Provincial de Cultura i Esports deia si la persona era apta o no, basant-se en les informacions proporcionades per la policia.

Per ser censurats per a l'exercici d'un càrrec bastava ser d'ideologia dubtosa, i ja no diguem si eren considerats d'esquerreres o si havien estat acusats de contraban de divises, com n'hi ha un cas a la documentació, o per venda de canonades de plom. La llista de causes que inhabilitaven una persona per ocupar un càrrec esportiu era bastant extensa, però la causa principal era tenir, segons la policia, una ideologia d'esquerreres.

Des de la Federació s'intenta ajudar els clubs en l'adquisició de material, tant esportiu com d'oficina, però en cap mo-

Document 3

<p>Document 3¹</p> <p>ESTADUTOS DEL CLUB DEPORTIVO HISPANIA</p> <p>CAPITULO I CONSTITUCION, FINES Y DOMICILIO SOCIAL</p> <p>Art.1.º-Se constituye en el Vivero (Palma de Mallorca) una sociedad de carácter puramente deportivo con el nombre de CLUB DEPORTIVO HISPANIA.</p> <p>Art.2.º-Esta Sociedad tendrá por fin el ejercicio y fomento del Baloncesto y otros deportes que redunden en los beneficios de cultura física personal.</p> <p>Art.3.º-El domicilio social se fija en la Calle de Detekhoven,16 del Vivero de Palma de Mallorca,sin perjuicio de los campos de juego que se puedan adquirir o alquilar.</p> <p>CAPITULO II</p> <p>Art.4.º-Esta Sociedad estará regida por un Presidente que será nombrado por el Presidente de la Federación Regional de Baloncesto y a su vez nombrará al Vice-Presidente, Secretario, Tesorero-Contador y dos Vocales, previa la aprobación del mandato presidente de la Federación Balear.</p> <p>Art.5.º-El Presidente es la más alta representación de la Sociedad y por tanto queda facultado para convocar las reuniones de la Directiva o Asambleas que crea convenientes.Firmará la documentación de la Sociedad con el VPS y podrá autorizar al Secretario para que firme la documentación de trámite ordinario.</p> <p>Art.6.º-En caso de enfermedad o ausencia será substituido por el Vice-Presidente.</p> <p>Art.7.º-El Secretario será el Jefe de Secretaría y autorizado por el Presidente podrá firmar la documentación ordinaria.</p> <p>Art.8.º-El Tesorero-Contador será el encargado de los fondos de la Sociedad efectuando los pagos ordenados por el Presidente, a quien dará cuanta mensual mente del estado de Caja.En caso de enfermedad o ausencia podrá ser substituido por un vocal.</p> <p>CAPITULO III</p> <p>Art.9.º-Se admiten en la Sociedad dos clases de socios: de NUMERO y JUGADORES. Los primeros tendrán obligados a prestar su ayuda al Club y satisfarán la cuota que se señala oportunamente.Los JUGADORES fichados o en activo no satisfarán cuota alguna.</p> <p>Art.10.-Los socios ingresarán mediante propuesta de algún elemento de la</p>	<p>Junta Directiva,previa la aprobación del Presidente de la Sociedad.Los socios al ingresar aceptan estos Estatutos y se comprometen a laborar para el engrandecimiento de la Sociedad,observando siempre y en todo momento una conducta digna y eminentemente deportiva.</p> <p>Art.11.-El Presidente podrá expulsar a todo individuo que no se comporte con la dignidad debida.También podrá ser dado de baja el socio que adquiera tres mensualidades.</p> <p>Art.12.-Todo aquel que ingrese como socio jugador,no podrá pertenecer a ninguna otra sociedad de Baloncesto.</p> <p>CAPITULO IV DE LOS EQUIPOS Y SUS COMPONENTES</p> <p>Art.13.-La sociedad podrá formar cuantos equipos crea convenientes,para el mejor desarrollo del Baloncesto,incluso la formación de equipos femeninos.Los jugadores vendrá obligados a aceptar las disposiciones sobre disciplina emanadas de la Directiva, a acudir a los entrenos,a respetar las ordenes de entrenador y a cumplir fielmente el Reglamento de juego.Defenderán los colores de la Sociedad con el máximo celo y se comportarán siempre en el campo con la dignidad pertinente.</p> <p>Art.14.-El Capitán del primer equipo será nombrado por el Presidente.</p> <p>Art.15.-Ningún jugador en activo podrá formar parte de la Directiva.</p> <p>Art.16.-Los colores adoptados para la Sociedad son camiseta blanco-azul celeste a rayas horizontales y pantalón blanco.Sin embargo podrá cambiarse si así lo cree conveniente el Presidente,comunicándolo oportunamente a la Federación.</p> <p>CAPITULO V NOMBRAMIENTO DEL PRESIDENTE</p> <p>Art.17.-De acuerdo con lo establecido por la Federación Española de Baloncesto el Presidente de la Sociedad será nombrado por el Presidente de la Federación Balear de Baloncesto.</p> <p>CAPITULO VI DISTRIBUCION DE LA SOCIEDAD</p> <p>Art.18.-En caso de disolución de la Sociedad,el capital líquido existente será distribuido de la siguiente forma: el 50 % para AUXILIO SOCIAL y el otro 50 % para RE-COMERCIALES.</p> <p>CAPITULO VII</p> <p>Art.19.-Para todo demás que no esté previsto en estos Estatutos,se regirá</p>	<p>por lo establecido por la Federación Balear de Baloncesto y por las disposiciones emanadas por la FEDERACION ESPAÑOLA DE BALONCESTO.</p> <p>En el Vivero (Palma de Mallorca) a 6 de septiembre de 1967.</p> <p><i>Antonio Forteza</i> <i>Antonio Serra</i></p> <p><i>Antonio Forteza</i></p> <p>Queda autorizado este Reglamento por adaptarse a las disposiciones emanadas de la Federación Española de Baloncesto.</p> <p>FOR LA FEDERACION BALEAR DE BALONCESTO</p> <p><i>Antonio Forteza</i></p> <p>PRESENTE</p> <p>Presentado en este Gobierno Civil a los efectos del artículo 4.º de la Ley de Asociaciones de 20 de junio de 1957.</p> <p>Palma de Mallorca, <i>10 de octubre de 1967</i></p> <p>El Gobernador <i>Manuel L. ...</i></p>
--	--	---

Els Estatuts del Club de bàsquet Hispània, des Vivero (Palma)

ment no són capaços d'atendre totes les demandes que realitzen els clubs.

El 1967, el Club Deportivo Palma va sol·licitar una ajuda econòmica² per poder pagar les despeses de la construcció de les seves instal·lacions esportives i del seu local social a la plaça Fleming.³ L'ajuda demanada era de 128.633,10 pessetes per a la construcció de la pista, dels vestidors i del local social i una altra ajuda de 45.789 per a la factura dels mobles de la seu social, que havien estat adquirits a mobles La Fàbrica. La contestació de la Federació va ser que no disposaven d'aquella quantitat de doblers i li va concedir un ajut de 5.000 pessetes.

Però no es demanaven només ajudes per a la construcció d'instal·lacions i la compra de material esportiu, sinó que també se'n sol·licitava per als desplaçaments entre les Illes, per jugar al campionat de les Balears o per als desplaçaments a una altra illa per jugar els partits corresponents a la lliga regular. Aquests ajuts també se sol·licitaven per als desplaçaments a la península per jugar la fase sector.

La raó de demanar aquesta ajuda a la Federació Balear era que l'ajuda que donava el Ministeri de Cultura i Esports es reglamentava segons els quilòmetres recorreguts i no arribava a una pesseta per quilòmetre.

El Baloncesto Perlas Manacor va sol·licitar, el 1967, una ajuda de 12.000 pessetes per a les despeses de desplaçament a Segòvia per jugar la fase d'ascens a la divisió nacional. D'aquesta petició de 12.000 pessetes, que era un terç de les despeses previstes, només va rebre una subvenció de 5.000 pessetes.

La Federació Balear de Bàsquet mai no va tenir doblers per atendre totes les peticions i, en alguns casos, va haver d'acudir a la Federació Espanyola perquè aquesta li donàs doblers per fer front a la seva delicada situació econòmica. Un dels pitjors moments econòmics de la Federació Balear es va viure l'any 1966, ja que, per celebrar el trentè aniversari del *Alzamiento nacional*, va concedir una amnistia general a tots els jugadors i tècnics

sancionats i va fer un donatiu als clubs. Això va tenir dues conseqüències; d'una banda, es varen crear molts d'equips nous i de l'altra, la Federació es va endeutar de forma considerable.

Però també hi va haver una empresa d'origen estranger, més concretament americana, que va ajudar a promoure el minibàsquet a Mallorca, ja que l'empresa Coca-Cola, el 1963, va finançar un 50% del cost del material esportiu de minibàsquet. Material que era molt sol·licitat pels col·legis a través del Club Hesperia. Aquest mateix any, el Govern va llançar una campanya d'àmbit estatal anomenada «Los 100.000» per promoure la iniciació dels nins al bàsquet des de la dita categoria.

Des del Govern s'intentava potenciar l'esport mitjançant una campanya de promoció. Això es va intentar fer des de dos vessants: d'una banda amb la creació de la revista *Deporte 2000*, el primer exemplar de la qual va veure la llum el 25 de gener de 1970. El seu contingut serà variat i s'adreçarà a un ampli sector del públic, ja que comptarà amb entrevistes, grans reportatges, biografies de jugadors, estadístiques...

El president de la Junta Provincial d'Educació Física i Esport demanà a la premsa i a la ràdio que l'anunciassin, dient que tant Ràdio Nacional de Espanya com Televisió Espanyola també dedicaran un cert temps a promoure-la.

El 1969, per promoure l'esport en general a les Balears, des de la Delegació Provincial es proposà donar un premi a aquelles persones que es distingissin en els diferents àmbits esportius, com eren, per exemple: millor esportista, millor periodista esportiu, millor equip, millor entrenador, millor promotor esportiu... El premi al millor promotor esportiu es va concedir a Mercedes Flores Suau, que el va rebre en reconeixement al seu esforç per popularitzar el bàsquet a Mallorca, concretament el bàsquet femení, ja que havia creat més de quaranta equips de bàsquet i minibàsquet.

El 1970 s'inicià la I Campanya de Promoció de l'Esport, per promoure l'esport en general. La finalitat era mobilitzar

els nins dels pobles perquè practicassin algun esport i així poder crear qualche club i equipar els pobles participants amb algunes instal·lacions esportives.

El finançament de les dites instal·lacions havia de rebre una subvenció del 50% de la Delegació Provincial d'Educació Física i Esport, que sol·licità a la Delegació Nacional que li fes arribar les 150.000 pessetes que havia costat la campanya. La Delegació Nacional es negà a pagar aquesta quantitat perquè, segons el reglament de la campanya, el cost previst de les activitats s'havia de comunicar abans de realitzar-les.

Aquesta negativa de la Delegació Nacional va provocar que els pobles que hi havien participat no cobrassin les ajudes o les cobrassin més tard. Un ajuntament al qual va passar això va ser el de Santa Maria, que va reclamar diverses vegades la meitat de la inversió que havia fet. Va ser una de les corporacions que utilitzaren el pla per potenciar el minibàsquet condicionant una pista perquè es pogués practicar i comprant taulells, cistelles, pilotes...

Dins aquesta campanya es va realitzar a Palma el curs de promotor esportiu, amb cursos especialitzats en cada esport. En concret s'impartiren sis cursos diferents: bàsquet i minibàsquet, handbol, voleibol, futbol, bitlles i botxes i atletisme i camps a través.

Aquest curs es va realitzar el 1969 i els que l'aprovaren varen obtenir el títol de promotor esportiu, encara que cada federació podia després atorgar un títol propi. Per poder matricular-se, els interessats havien de ser proposats per l'Escola de Magisteri, per la federació esportiva de l'especialitat del curs o per les seccions esportives del *Movimiento*.

Al curs de l'especialitat de bàsquet s'hi varen presentar trenta-dos alumnes: vint homes —n'aprovaren quinze— i dotze dones, de les quals aprovaren deu.

Els professors que varen impartir les diferents assignatures varen ser: Antoni Pujol Llabrés i Delfin Sayos del Castillo⁴ (Fonaments), Mercedes Flores Frau (Minibàsquet), Rafael Coll Rigo (Preparació Física), Alejandro Segura Camacho (Tàctica), Jaime Mercant Cifre (Reglament) i Onofre Benna-sar Bauzá (Regles del joc adaptades al minibàsquet).

Després de la realització del curs, la Delegació Provincial va felicitar la Federació de Bàsquet per la seva col·laboració i li va demanar que acceptàs l'obsequi que li enviaven juntament amb la felicitació.

Actualment la consecució del títol d'entrenador està regulada per la Llei d'esports, encara que en el cas del bàsquet no ha estat aprovada, però es coneixen les directrius que marcarà la dita llei per a l'obtenció del títol, i la Federació les aplica a l'hora d'organitzar els diferents cursos per obtenir la titulació.

4.1. Un intent de segregació

El mes de maig del 1978, des de Menorca es va voler des-centralitzar el bàsquet de les Balears, ja que totes les Illes depenien de la Federació Balear de Bàsquet i Menorca volia segregarse de la dita Federació creant una federació menorquina de bàsquet i un col·legi d'àrbitres menorquins.

Des del *Diario de Mallorca* es criticà aquesta decisió dient que el major perjudicat seria el bàsquet menorquí, ja que aquesta nova federació no tindria força per poder reclamar a la Federació nacional subvencions i ajudes per als equips menorquins, ja que el nombre de llicències federatives seria molt escàs.

El 31 de maig el Kollflex Patronat demanà la separació de Mallorca i Menorca i la creació de dues federacions independents, i presentà la seva proposta per escrit a la Federació perquè la discutís. Però segons el president de la Federació Balear, B. Rullán, el Kollflex Patronat va presentar la proposta fora de termini i sense les signatures necessàries perquè fos discutida per la Federació, i per tant no es va arribar a plantejar el debat sobre la conveniència o no de separar les dues federacions.

5. ELS CLUBS I LA SEVA ORGANITZACIÓ

Progressivament es varen formar els diferents clubs de bàsquet, alguns dels quals posseïen més d'un equip. Els clubs tenien en l'economia el punt més dèbil, i n'hi havia que desapareixien al cap de poc temps de ser fundats a causa d'aquests problemes econòmics provocats per la manca de patrocinadors privats, fet que fins ara es manté. Només cal recordar casos com el del Yanko el 77, el Patronat i la seva desaparició el 93, el Mallorca a la lliga EBA el 97, el Jovent el 96-97. Però així i tot alguns dels clubs més antics encara es mantenen actualment, com ara el Joventut Mariana, l'Hispania, el Perles Manacor, el CD Alcázar...

Els clubs que varen participar a les diferents competicions fins al 1970 varen ser: el Joventut Mariana, el Patronato Obrero, la Sociedad Deportiva la Salle, el CD Molinar, la Sociedad Deportiva y Cultural Hispania, el CD Español, el CD Baloncesto Esporles, el CD Baloncesto Patria, el CD Baloncesto Son Sardina, el CD Baloncesto Porreras, el CD Baloncesto Marratxí, el Club Baloncesto Arenal, el CD Baloncesto Maestranza Aérea Pont d'Inca, el Club Deportivo Baloncesto San Jordi, el CD Baloncesto Iberia, el CD Baloncesto Sencelles, el CD Son Español, el CD Palma de Baloncesto, el CD Terreno, el Círculo Oasis, el CD Nazaret, el Baloncesto Perlas Manacor, el Molinar OAP, la Peña Azulgrana Mariana, el Juventud, el Uadis, el Baloncesto Aguilas, el C Lluchmayor, el GESA, el Juventud Carmelitana, el JAD, el Luís Vives, el Miky, La Cierva BMP, el San José, el Destilería Valls, el Balmite, el CB Hesperia, el Flechas Navales. Aquests són els clubs que participaven a les diferents competicions que s'organitzaven des de la Federació a partir de la seva creació.

Entre els clubs anteriors n'hi havia com el CD Español, el CB Patronato, la Sociedad Deportiva y Cultural Hispania i el Baloncesto Perlas Manacor que tenien equips tant masculins com femenins, encara que existien clubs que només tenien equips masculins o femenins. Els clubs que varen participar a les competicions esportives femenines varen ser: el Robines Binissalem, el CB Baloncesto Patronato, el Baloncesto Perlas Manacor, el Patronato Felanitx, el CD Español, la Sociedad Cultural y Deportiva Hispania, el JAD y C i la Sección Femenina de Palma.

A Menorca també va existir un gran desenvolupament del bàsquet i s'hi crearen clubs com el CD Alcázar, l'Hispanidad San Luis, el Club Baloncesto Ciutadella, el La Salle-Caserío, la Unión Deportiva Mahón i el Club Baloncesto Titán.

Entre els clubs estrictament femenins cal destacar, com ja he mencionat, que dins la Sección Femenina de Menorca es varen crear dos equips, que eren el Virgen de Gracia i el Virgen de Monte Toro.

Molts d'aquests equips s'han mantingut fins ara, sobretot els que estan situats en els pobles, el quals solen tenir més bones instal·lacions que no els ubicats a Palma, encara que sorgeixen nous equips i també hi ha clubs que desapareixen i tornen a reparèixer al cap d'unes temporades. Hi ha hagut clubs que han desaparegut, com el Flechas Navales, el Balmi-to, el CD Español, el Juventud Carmelitana...

El nombre d'equips de cada club pot variar d'una temporada a l'altra segons el nombre de jugadors disponibles, ja que estan molt lligats, sobretot a les categories d'edat escolar, als col·legis, alguns dels quals tenen una gran tradició en el món del bàsquet, com el Lluís Vives, el Sant Josep, el Sant Agustí, el CIDÉ... Als pobles els equips, encara que en alguns casos juguin a les instal·lacions del col·legi, no hi estan tan relacionats, i en alguns casos reben subvencions per part dels ajuntaments per poder pagar les despeses que comporta inscriure un equip en una competició.

A continuació s'exposa com s'organitzaven els clubs esportius durant el franquisme. Alguns punts variaren amb l'arribada de la democràcia, sobretot pel que fa a l'elecció de president, que ara no està condicionada per l'Estat, com succeïa durant el franquisme, i el fi que es dona als fons del club en cas de dissolució; també ha variat la llei per aprovar els estatuts dels clubs.

Els clubs s'organitzaven seguint uns estatuts,⁵ que eren molt semblants, per no dir pràcticament idèntics, a tots els clubs, ja que gairebé només variaven l'ordre dels capítols i els tipus de socis existents, ja que encara que només hi ha dos tipus de soci: el de nombre i el jugador, els de nombre poden ser honorífics, col·laboradors...

Els estatuts es dividien en set capítols. El primer capítol feia referència a la societat que es fundava, que era definida com a societat de caràcter esportiu amb la finalitat de promoure el bàsquet i altres esports que aportassin un benefici a la cultura física personal. En aquest capítol també es dona l'adreça del domicili social i on està ubicat el club.

En el segon capítol s'exposa l'organigrama del club i es defineixen les funcions de cada càrrec. Els càrrecs eren: el de president, que tenia la potestat de convocar les reunions, era l'encarregat de firmar la documentació... També hi havia un vicepresident, un tresorer comptador encarregat de les finances, un secretari i dos vocals. Tots aquests càrrecs havien de ser aprovats pel president de la Federació Balear de Bàsquet.

En el capítol tercer es fa referència als socis del club, que poden ser de dos tipus: els de nombre i els jugadors; aquests darrers no paguen cap quota, cosa que sí que fan els primers. Els socis de nombre, per poder ser admesos, han de ser proposats per un membre de la directiva i aprovada la seva entrada pel president del club. A més, també s'indiquen en el capítol els motius pels quals un soci pot ser expulsat del club.

El capítol quart fa referència al comportament dels jugadors i a l'equip. Una de les coses que sempre es diu és que el comportament ha de ser modèlic i que s'han de complir totes les ordres que arribin dels membres de la directiva. També es defineix una mica el reglament intern del club, com ara qui nomena els capitans, si un jugador pot formar part de la directiva, les possibles sancions segons la falta comesa...

En el capítol cinquè es reflecteix la manera de dur a terme el nomenament del president del club. El nomenament del

Equip de ca les monges, Alcúdia 1963

president el realitzava, en tots els clubs, el president de la Federació, que triava entre una sèrie de candidats que li presentava el club, després de consultar els seus antecedents.

El capítol sisè tracta de la dissolució de la societat i dels requisits necessaris. En un gran nombre de casos es diu que la liquidació de la societat es produirà si el nombre de socis descendeix per davall una certa quantitat o si la majoria de socis estan d'acord a dissoldre la societat.

En aquest capítol es deixa constància de la manera com es repartirà el capital líquid de la societat. En la gran majoria de casos el capital es reparteix entre institucions de beneficència, com són l'Auxili Social, excombatents, orfes...

El darrer capítol és present a tots els estatuts i hi té pràcticament una redacció idèntica. En aquest capítol es diu que tot allò que no estigui previst en els estatuts es regirà pels estatuts de la Federació de Bàsquet.

Els estatuts, en un primer moment, s'han de presentar a la Federació Balear de Bàsquet, la qual els ha d'aprovar abans de transmetre'ls al Govern Civil. El Govern Civil és qui, en darrera instància, els aprova o no en funció de l'article número quatre de la Llei d'associacions, de juny de 1887.

Tots els estatuts dels diferents clubs tenen uns capítols molt similars, segurament per evitar problemes a l'hora d'aprovar-los tant a la Federació com en el Govern Civil.

6. UNA GRAN POLÈMICA DEL BÀSQUET MALLORQUÍ⁶

En el partit que, el 1966, es va disputar al camp del Perles de Manacor entre l'equip del Perles i l'Hispania, a causa d'un possible error arbitral,⁷ es va produir una invasió del camp i els dos àrbitres varen ser agredits pel públic, alguns jugadors i alts càrrecs del club, com va quedar reflectit a l'acta del partit.

La Federació de bàsquet balear va imposar les sancions corresponents, que varen anar des de la suspensió d'alguns jugadors, com M.F.D i J.N.F. —12 partits— a l'expulsió per 28 partits de T.N.F. El preparador del Perles, J.M.B.L. va ser expulsat a perpetuïtat, igual que J.M., que era el delegat de

camp. També es va tancar el camp del Perles durant sis partits i el club va ser obligat a pagar una multa de 2.500 pessetes.

Quan el CB Perlas Manacor va rebre la sentència, va interposar un recurs d'apel·lació a la Federació Balear de Bàsquet, però el dit recurs va ser denegat i l'afer va arribar a la Federació nacional de bàsquet.

Però, a més, la polèmica encara va prendre més força a causa de dues circumstàncies: d'una banda, la delegació local de Joventut de Manacor va acusar la Federació Balear de Bàsquet de perjudicar els equips de la Part Forana per beneficiar els equips de Palma amb la intenció de fer desaparèixer el bàsquet dels pobles a causa dels costos de desplaçament.

De l'altra, molts d'organismes de Manacor, entre els quals el col·legi de La Salle i la delegació local de Joventut de Manacor, demanaren que s'estudiàs una altra vegada el recurs presentat pel CB Perlas Manacor, al·legant la gran labor que feia el club i el preparador del Perlas en benefici dels al·lots del poble. També es digué que el CB Perlas Manacor, sempre que havia jugat fora de les Illes, havia estat felicitat pel seu bon comportament i la seva esportivitat. També es feia referència a la gran feina del CB Perlas Manacor per promoure el bàsquet organitzant diversos cursets.

Però el comportament d'algunes persones del club dificultava que aquestes accions poguessin tenir un cert èxit. Un periodista que havia cobert la informació del partit va escriure en el *Baleares* un titular que deia: «Brutal agresión a dos colegiados en el encuentro de Manacor». Després de la publicació d'aquesta notícia el periodista, A.P.L., va rebre el 26 de març de 1966 una carta en la qual l'amenaçaven tot dient que el pròxim titular seria: «Periodista agredido en Manacor», en una clara al·lusió al periodista.

Però les coses no varen acabar aquí, ja que quedava per disputar, el 17 de maig, un partit molt important entre el Molinar i l'Alcázar de Maó. I el partit era important perquè si el guanyava el Molinar el CB Perlas Manacor seria campió de la lliga. Un gran nombre de seguidors del Perlas va assistir al partit i, quan el Molinar va perdre d'un punt després que li anul·lassin la darrera cistella, que va entrar fora de temps,⁸ es va produir una invasió del camp per part de l'entrenador del CB Perlas Manacor, J.M.B.L. que segons l'acta va dir a l'àrbitre: «*Cuando vuelvas a Manacor te mataremos*». Una vegada que l'àrbitre ja era dins el seu cotxe una pedra va rompre el vidre del vehicle i va caure molt a prop de la seva dona, sense que se sabés qui l'havia llençada.

Retornant a la qüestió de l'apel·lació, la Federació la va denegar i va mantenir els sis partits tancament de la pista del Perlas, partits que s'haurien de jugar al camp de l'Hispania. El CB Perlas Manacor es queixà de la designació d'aquest camp, ja que considerà que no era neutral pel fet d'estar situat a Palma, localitat de la qual eren els equips als quals s'havien d'enfrontar. Mitjançant un telegrama comunicaren a la Federació que no s'hi presentarien per jugar aquests partits.

Però la designació d'aquest camp va estar influenciada per un jugador del Perlas, que en una carta havia demanat a la Federació que els permetés jugar al camp de l'Hispania. Posteriorment aquest jugador va haver d'escriure una nota manuscrita, a causa de la polèmica que hi va haver, reconeixent que havia sol·licitat que els deixassin jugar en aquesta pista. La nota es reproduïx a continuació: «*Yo M.R.B. jugador del Per-*

las Manacor y capitán del equipo en los últimos partidos solicité del presidente de la Federación Balear de Baloncesto que hiciera lo posible por designarnos el campo del Hispania por ser el que a mi más me gustaba y me convenia.»

Al final es varen rebutjar totes les apel·lacions i es va haver de complir la sentència de la Federació.

7. EL BÀSQUET FEMENÍ

7.1. L'ascens del Flavia el 1977

El mes de maig del 1977, el Flavia comença la seva preparació per intentar l'assalt a l'elit del bàsquet femení amb un partit amistós contra l'Evax, que havia quedat subcampió de la lliga regular; a més, també es valora la possibilitat que s'enfronti contra l'equip campió de la lliga iugoslava i contra el Celta de Vigo.

L'entrenador del Flavia era Antonio Pujol, que afirmà davant de la premsa que l'objectiu a la fase d'ascens, que s'havia de disputar a Bilbao entre el 19 i el 21 de juny, era aconseguir l'ascens, encara que era conscient de la dificultat d'assolir l'objectiu. Aquest temor a la competició era degut a tres factors essencials, segons Pujol, que eren: que es tractava d'una competició curta a la qual un error podia ser fatal, que els equips als quals s'havien d'enfrontar eren d'un gran potencial i —i aquest era el major inconvenient que observava l'entrenador—, la manca d'altura en el seu equip.

Abans que es jugàs la fase d'ascens, Pujol ja parlava dels futurs fitxatges que hauria de fer el club tant si assolía l'ascens com si havia de tornar a jugar a la segona divisió. Aquests fitxatges serien dos, una base i una ala pivot de garanties, i s'haurien d'anar a cercar a la península, ja que seria impossible trobar a l'Illa jugadores amb la qualitat suficient per ocupar aquestes posicions a causa del baix nivell del bàsquet femení a Mallorca. Però segons Pujol, aquesta situació es resoliria en un parell d'anys, quan el planter del Flavia començàs a donar els primers fruits.

Els equips contra els quals s'enfrontà el Flavia a la lliga d'ascens foren el Medina de la Corunya, el Juventud de Màlaga i l'Iberia de Madrid; l'encarregat de les cròniques de bàsquet del *Diario de Mallorca*, Francisco Verdura, es va «disculpar» de no poder realitzar una valoració dels equips rivals del Flavia a causa del seu desconeixement.

Les jugadores del Flavia que varen viatjar a Bilbao per jugar la lliga d'ascens varen ser: Pepa Robles, Llinita Kleber, Francisca Rotger, Carmen Alcover, Susana Maza, Jacoba Cantallops, Alicia Amorós, Mercedes Montserrat, Carmen Mora, Teresa de la Cruz, Maribel Pascual i Ascensión Ribera.

La lliga d'ascens començà amb mal peu per al Flavia, ja que perdé el primer partit contra l'Iberia per 59-50. El Flavia va jugar en zona contra l'Iberia, però així i tot es va carregar ràpidament de faltes, cosa que en va fer minvar el potencial, fet que, juntament als nervis del debut, va fer que perdés el partit. Les màximes anotadores del Flavia varen ser Kleber i Cantallops, amb 16 punts.

En el segon partit el Flavia derrotà per 51-49 el Juventud de Màlaga quan a falta de quatre segons Alcover va aconseguir la cistella de la victòria. La màxima anotadora del Flavia va ser Cantallops, amb 18 punts.

En el tercer partit les jugadores del Flavia varen fer el millor partit de la fase d'ascens i guanyaren el Medina de la Co-

Equip femení del CIDE (1975-76)

runya per 55-41, amb 31 punts de Robles. Malgrat aquests resultats, el Flavia va quedar segon del grup i va haver de jugar la final de consolació contra el subcampió del grup B.¹⁰ El Flavia es va enfrontar a l'Stadium en un partit que podia ser vital per aconseguir l'ascens, ja que l'Iberia i el Marcol (campió del grup B) havien anunciat la renúncia a la plaça d'ascens.

El Flavia va ser derrotat per l'Stadium amb un resultat de 59-46, la qual cosa va fer que quedàs quart de la lliga d'ascens i fos molt difícil l'ascens a la primera divisió, ja que havien de renunciar a la plaça d'ascens dos dels tres equips que havien quedat per davant seu.

Una vegada finalitzada la competició s'anuncià la dimissió de l'entrenador, A. Pujol, que segurament seria substituït per Pedro Garcies, i les baixes de les jugadores Francisca Rotger, Carmen Alcover, Susana Maza i Carmen Mora.

Fins al 22 de setembre no es confirmà la presència del Flavia a la primera divisió del bàsquet femení, a causa de la renúncia dels equips que havien quedat per davant seu a la fase d'ascens. Una vegada que es confirmà que el Flavia jugaria a la primera divisió sorgí el gran problema: la falta d'una pista adient a Inca per poder jugar en aquesta categoria. Per resoldre aquest problema es varen realitzar conversacions amb els responsables del Palau Municipal d'Esports per poder disputar els partits en aquesta pista.¹¹

Les jugadores que formaven la plantilla del Flavia la temporada 77-78, en què l'equip va jugar a la primera divisió, varen ser: Villalonga, Amengual, Pascual, Cantallops, Amorós, Martínez, Arranz, Robles, De la Cruz, Sierra, Mora i Kleber, entrenades per A. Comas, que no dubta que el Flavia mantindrà la categoria.

Al llarg de la temporada no s'assoleixen els resultats esperats i el Flavia es revela com l'equip més fluix de la categoria, ja que fins al 12 de desembre no va aconseguir la primera victòria, en el camp de l'Stadium, que va derrotar per nou punts de diferència. El partit següent també es va guanyar el Juver, per un punt de diferència. Aquestes dues victòries consecutives varen fer pensar que allò que necessitava l'equip era adaptar-se a la nova categoria i que no tindria problemes per mantenir-la.

Club Esportiu Jovent (Foto: GEM)

A començament de gener es va fixar la veterana base A. Toddo, que l'any anterior havia jugat al Celta de Vigo, per reforçar la posició més feble de l'equip.

Finalment el Flavia no va poder mantenir la categoria i totes les integrants de l'equip cessaren a final de temporada per problemes interns, encara que es digué que podria ser que algunes continuassin a l'equip que l'any següent jugaria a la segona divisió, sempre que no es pogués tornar a jugar a la primera divisió. Aquesta mesura es va adoptar a ran de la negativa d'algunes jugadores a acabar la temporada. La primera que va abandonar l'equip va ser Mora, quan es va fixar A. Toddo, ja que aquesta jugava en la seva mateixa posició; a més de Mora, De la Cruz, Amengual i Cantallops varen abandonar l'equip quan quedaven poques jornades per finalitzar la temporada i encara hi havia possibilitats de mantenir la categoria.

7.2. El Jovent (96-97)

L'equip de la Indioteria va aconseguir l'ascens a la primera divisió B la temporada 95-96, quan es varen modificar els estatuts d'ingrés a aquesta categoria i es va reservar una plaça per a l'equip campió del grup balear, encara que va haver de disputar la fase nacional d'ascens.

A final de setembre, el Jovent prepara el debut a la primera divisió femenina amb un greu problema: la falta d'un patrocinador que faci viable el projecte de mantenir un equip mallorquí a la primera divisió B, ja que encara que es comptava amb el suport de Meditest Balear i Montero Olivetti, era insuficient. No va ser fins una vegada iniciada la temporada que el Jovent va trobar un patrocinador; l'empresa de transports MRW, i es va passar a dir MRW-Jovent.

L'equip estava entrenat per G. Andreu, encara que el mes de desembre va ser substituït per Xisco Amengual i Luis Alberola. Les jugadores eren: Clar, De Ysasi, Carrasco, Pérez, Muñoz, Maestro, Jábega, Soler, Montero, Ballester, Moya i Amat.

El pas del Jovent per la categoria de plata del bàsquet femení va ser amb més pena que glòria, ja que quedà en darrera posició i va haver de disputar les eliminatòries per evitar el descens. La primera eliminatòria la disputà contra l'Hispano-Francés. Es jugà al millor de tres partits, el primer dels quals es disputà a Palma. Des del MRW-Jovent es va demanar als

Club de bàsquet Bons Aires (Foto: GEM)

Bèsties Negres (seguidors de l'Inca) que acudissin al partit per animar l'equip.

El primer partit disputat a Palma es va saldar amb una derrota del MRW-Jovent, que es veia obligat a guanyar dos partits seguits a la pista de l'Hispano-Francés, cosa que no va succeir, ja que el MRW-Jovent va perdre el segon partit per 85-57 i finalitzà d'aquesta manera la seva aventura a la primera divisió B.

7.3. El Sant Josep (97-98)

Una vegada finalitzada la participació del Jovent a la primera divisió B, el Sant Josep agafa el relleu de defensar el bàsquet mallorquí i consolidar l'equip en aquesta categoria, encara que els resultats finals no varen ser els desitjats.

L'equip del Sant Josep l'entrenava Ana Ginel i comptava amb les jugadores següents: Picallo, López, Mendoza, Heredia, Sagrado, Pérez, Rosselló, Molano, Llabrés i Moya (jugadora que l'any anterior havia jugat a la primera divisió B amb el Jovent).

El Sant Josep va jugar els partits a la seva pista, ja que aquesta complia els requisits fixats per la Federació i no va haver de cercar-ne una altra per poder disputar els partits, i comptava que podria convertir el seu pavelló en un infern per als equips visitants, cosa que no va poder fer el Jovent, que va haver de jugar en el Poliesportiu Municipal de Son Moix, on era impossible que el públic assistent pogués pressionar l'equip rival.

El Sant Josep, a pesar dels seus esforços, va seguir el mateix camí que el Jovent i va quedar en darrera posició. Va haver d'enfrontar-se en el play-off per la permanència amb l'Hispano-Francés i perdé el primer partit a Palma per 27 punts de diferència i el segon partit, disputat en el camp contrari, per 40 punts. Aquest va ser el final de la participació del Sant Josep en aquesta categoria.

7.4. El Joventut Mariana (98-99)

L'equip de Sóller va recollir el testimoni deixat pel Sant Josep a la primera divisió en un nou intent de consolidar un equip entre l'elit del bàsquet femení, però el guió de la participació del Joventut Mariana —que va passar a dir-se Sa Talaia Mariana— ja estava escrit amb anterioritat i no era altre

que seguir les passes dels equip mallorquins que l'havien precedit en les temporades anteriors.

A pesar dels precedents existents, l'equip va ser dirigit per Marcel·lí Got i format per Forteza, Picallo (exjugadora del Sant Josep que milità l'any anterior a la primera divisió B), Alicia, Eugenia, Vives, Grauches, Terrassa, Bestard, Solà, Castañer i Seguí. El mes de gener es reforçà amb Ysasi, que ja havia jugat a la primera divisió B amb el Jovent.

Però tots els esforços varen ser inútils i l'equip descendí al final de la temporada.

7.5. El Bons Aires (99-2000)

La temporada 98-99 el Bons Aires ascendeix a la primera divisió B i aconsegueix el patrocini de Spanair. L'equip va ser dirigit per Luis Alberola i Toni Darder, que tenien sota les seves ordres l'equip format per Rosselló, Relea, E. García, Villasanjuan, Simón, P. García, Bou, Herranz, Homs, Solà i Ysasi, aquestes dues darreres ja tenien experiència a la primera divisió després de jugar en el Sa Talaia Mariana l'any anterior.

El Bons Aires, tampoc no va aconseguir, igual que el seus predecessors, mantenir la categoria i acabà en darrera posició després de perdre 23 dels 26 partits de què constava la competició.

8. EL BÀSQUET MASCULÍ

8.1. El Yanko

La temporada 76-77, el Yanko aconsegueix classificar-se per disputar la fase d'ascens a la segona divisió masculina, després d'haver quedat campió de les Balears sense cap dificultat, tal com es reflecteix a la premsa, que diu que els jugadors encara no han estat vistos en el seu millor nivell perquè no els feia falta per guanyar els partits.

L'entrenador que va disputar la fase d'ascens amb el Yanko va ser A. Kleber, que va substituir a mitjan temporada A. Comas. El seu objectiu va ser que els jugadors del club d'Inca fessin un joc pràctic i no «de cara a la galeria», alhora que volia fer augmentar el pes específic dels jugadors mallorquins dins l'equip, ja que aquests no se sentien integrats a causa de la seva escassa participació.

El Yanko va aconseguir l'ascens amb facilitat, ja que va guanyar els quatre partits de la fase d'ascens sense cap problema.

Abans d'aconseguir l'ascens, el director de la firma Yanko, José Albadalejo, que patrocinava l'equip que duia el seu nom i tenia la seu a Inca, va afirmar que l'objectiu era l'ascens a la segona divisió, cosa que es va complir, i després intentar l'ascens a la primera divisió. Una vegada aconseguit l'ascens a la segona divisió s'anuncià que la temporada 77-78 l'equip comptaria amb un pressupost de set milions i mig de pessetes i que els objectius prioritaris serien la construcció d'un pavelló cobert a Inca perquè hi jugàs l'equip i la contractació d'un entrenador amb experiència. L'equip va negociar amb Aíto García Reneses, que en aquell moment entrenava el Cotonificio, però no es va arribar a cap acord i aquest va refusar entrenar el Yanko.

Dia primer de juliol de 1977 s'anuncià de forma sorprenent la renúncia del Yanko a jugar a la segona divisió. Els motius al·legats varen ser la manca, a Inca, d'un pavelló cobert amb pista de parquet i marcador electrònic, després de fracassar els intents de construir un pavelló cobert a les instal·lacions de la fàbrica Yanko, projecte que es va haver d'abando-

nar a causa del pla de desenvolupament de la fàbrica. També es va debatre la possibilitat de construir un pavelló al costat del Foro de Mallorca, però la idea es va descartar per la llunyania amb Inca.

El redactor d'esports del *Diario de Mallorca*, Bartolomé Garcias, dia primer de juliol del 77, diu que la renúncia del Yanko a la categoria es deu a motius econòmics. Aquesta afirmació és un poc contradictòria, ja que s'havien mantingut contactes amb diversos entrenadors perquè dirigissin l'equip i amb jugadors prou coneguts com Paniagua, Del Corral i el júnior del Madrid Nicolau, que era internacional sub-23 amb la selecció espanyola, perquè s'integrassin a l'equip. A més, això contrasta amb les declaracions de J. Albadalejo, que deia que la intenció era ascendir a primera divisió.

El 23 de juliol es fa pública la notícia que la firma Yanko està en contacte amb el Joventut de Badalona per patrocinar el seu primer equip a la màxima categoria del bàsquet espanyol.

A final de juliol es fa pública la possibilitat que el Yanko mantingui la categoria, ja que la empresa Flavia, que patrocinava l'equip femení d'Inca amb el mateix nom i que aquest any havia aconseguit l'ascens a la primera divisió femenina, estava disposada a patrocinar l'equip. Però perquè això pogués succeir la firma Yanko havia de permetre que l'equip dugués un altre nom, ja que el nom de l'equip era Yanko, ja que havia estat creat per la fàbrica; a més, hi havia altres problemes, com era el fitxatge dels jugadors necessaris per afrontar la temporada amb garanties i la necessitat d'una pista coberta per jugar els partits, ja que l'única que complia tots els requisits la del Palau Municipal d'Esports de Palma.

El 30 de juliol Yanko anuncià la retirada de totes les subvencions a l'equip de bàsquet de la segona divisió. Perquè l'equip pogués jugar a la segona divisió s'intentà aconseguir mil socis que pagassin dues mil pessetes cada un —que serien la part més grossa dels ingressos del club—, i aconseguir la resta amb les taquilles dels partits, de la Federació i de qualche patrocinador privat. Finalment, l'11 d'agost la firma Yanko va anunciar que concediria una subvenció de prop de cinc milions de pessetes a l'equip de bàsquet.

Molts de jugadors de la plantilla del Yanko que havia aconseguit l'ascens a la segona divisió es varen comprometre a jugar de forma gratuïta, ja que les possibilitats de cobrar alguna cosa eren remotes a causa de l'ajustat pressupost. Cal recordar que els jugadors no eren totalment professionals, sinó que vivien de la seva feina separada dels bàsquet.

L'equip participà, finalment, al campionat de la segona divisió amb el nom de Constància-Yanko, essent anomenat a la premsa amb el nom de Constància. Els partits els jugà al Palau Municipal d'Esports els dissabtes horabaixa.

Des del *Diario de Mallorca* s'analitza l'equip la setmana abans d'iniciar la temporada dient que la posició més dèbil de l'equip és la de base, ja que es tracta de dos jugadors nous i no se sap com s'acoblaran a l'equip.

El Constància estava format la temporada 77-78 per Armendáriz, San Emeterio, Comas, Navas, Jori, Carrión, Cifre, Lliteras i Sastre, entrenat l'equip per A. Kleber, que de forma constant havia reiterat que ell el que volia era entrenar els júnior i no l'equip de segona divisió.

A mitjan primera volta, A. Kleber dimití d'entrenador del Constància i va ser substituït per Josep Maria Baqué, en un

Club de bàsquet Patronat (Foto: GEM)

intent de millorar els resultats de l'equip. Però aquests no eren els únics problemes del Constància, ja que el mes de març es va veure obligat a retirar-se de la competició a causa dels problemes econòmics. Després que s'hagués presentat la renúncia, la Federació Balear de Bàsquet va aconseguir que el Constància fos readmès a la competició, ja que havia trobat un nou patrocinador en la immobiliària Imlomasa. L'equip en aquest moment ocupava plaça de descens i per intentar salvar la categoria es va decidir substituir Baqué per Segura en la direcció de l'equip. Finalment l'equip no va poder mantenir la categoria i Mallorca quedà d'aquesta manera sense cap equip de bàsquet en competició nacional.

8.2. El Patronat

La singladura del Patronat, equip que va fer somiar Mallorca amb l'ascens a l'ACB durant algunes temporades consecutives, va començar la temporada 87-88, quan l'equip va quedar tercer a la fase d'ascens a la primera divisió B, el penúltim escaló per arribar a la màxima categoria del bàsquet, que aleshores es coneixia com la primera divisió.

Però el que no es va poder guanyar a la pista es va intentar guanyar als despatxos ja que el 12 de juliol del 88 la Federació espanyola va fer públic que hi havia tres places disponibles per jugar a la primera divisió B. El Patronat sol·licità una de les dites places per a la qual va haver de competir amb el Torrelavega, el Terrassa i el Tenerife, ja que aquests tres equips també en volien una. Les condicions que va fixar la Federació per concedir una de les places era que l'equip comptés amb un pressupost de trenta milions de pessetes i un aval bancari de deu milions.

El 29 de juliol es confirmà la notícia que el Patronat jugaria a la primera divisió B, ja que era l'equip que tenia més dret a disputar-la, ja que havia quedat tercer en la fase d'ascens i els dos primers pujaven directament, i a més no tenia problemes de pistes ni de tipus econòmic.

Una vegada confirmada aquesta notícia, començà la creació d'un equip que pogués mantenir la categoria sense grans problemes i lluitar per intentar entrar a la lligueta per aconseguir l'ascens a la primera divisió, ja que l'entrenador de l'e-

quip, Berenguer, havia afirmant que amb un treball seriós seria possible classificar-se, ja que tenia una gran plantilla.

El fitxatge estrella de l'equip es va anunciar el 2 d'agost i es tractava de l'americà Essie Hollis, un dels millors jugadors que ha vingut a Mallorca. Es tractava d'un jugador que ocupava la posició d'aler pivot i que és definit pel director de la revista *Gigantes del bàsquet* com el millor jugador de bàsquet que mai hagi aparegut a Espanya. Els nombres d'Essie Hollis l'any anterior a la primera divisió B el varen convertir en el sisè millor jugador, en un moment en què la dita lliga la formaven 28 equips amb dos estrangers per equip. En una entrevista, Hollis afirmà que la seva posició en el camp era la d'aler, però que des que era a Espanya sempre l'havien fet jugar de pivot i que el seu somni seria jugar de base, ja que, deia, en aquesta categoria no hi hauria ningú que el pogués defensar.

Aquesta temporada l'equip aconseguí el patrocinat de l'empresa Syrius i es passà a dir Syrius Patronat. El patrocinador va sol·licitar que els partits es jugassin els dissabtes, ja que considerava que era més rendible que no jugar els diumenges. Posteriorment el grup Sol es convertí en copatrocinador de l'equip i es va fer càrrec de l'estada de l'equip en els desplaçaments allotjant-los en els seus hotels.

Toni Servera, que es va lesionar el menisc abans de començar la temporada, va dir en una entrevista al *Diario de Mallorca* que estava convençut que l'equip acabaria entre els vuits primers i que per tant disputaria la fase d'ascens.

Aquesta temporada el Syrius Patronat era entrenat per Berenguer i la plantilla la formaven: Paredes, Giménez, Hollis, Coll, Aguado, Servera, Andivia, Capó, Borràs i Tarín.¹²

El començament de la temporada va ser molt irregular i l'equip se situà entre els coers de la lliga, a causa de la necessitat dels jugadors d'adaptar-se a una nova categoria molt diferent a la segona divisió. Aquest mal inici no va impedir que finalment l'equip es classificàs per disputar la lligueta per ascendir a la màxima categoria del bàsquet espanyol, ja que va quedar segon a la lliga regular després d'una segona volta espectacular.

El Syrius no va tenir cap problema per guanyar el primer play-off, però les coses es varen complicar en el segon, ja que va haver de disputar els cinc partits per poder derrotar el Badajoz, el darrer partit contra el qual va guanyar al Palau d'esports de Palma, on es varen acabar totes les entrades, que costaven 600 pessetes. Per aquest motiu es va decidir augmentar el preu de les entrades per veure el darrer play-off, que s'havia de jugar contra el Caja San Fernando amb el factor pista a favor de l'equip de Palma. L'increment de les entrades va ser de 200 pessetes per a les entrades que valien 600 i un augment de 100 pessetes per a les entrades de 300.

L'ascens a la primera divisió es va complicar amb la primera derrota a Palma per dos punts de diferència; això obligava el Syrius a guanyar un dels partits a la pista del Caja San Fernando per tornar a recuperar el factor pista. Però això no va ser tan senzill, ja que el Syrius va perdre el seu segon partit a Palma i va haver de viatjar a la pista del Caja San Fernando amb l'obligació de guanyar els dos partits per poder forçar un cinquè partit a Palma. La il·lusió que això pogués succeir es va esvaïr ràpidament, ja que varen perdre el tercer partit i per tant la possibilitat que Mallorca tingués un equip a la màxima divisió del bàsquet.

Una vegada finalitzada la competició es començà a preparar la temporada 89-90, i es va dir que l'ascens no era l'objectiu fonamental per al club i es va substituir Berenguer per A. Serra a la direcció de l'equip, format per: Andivia, Heredero, Aguado, Coll, Giménez, Sabater, Benedé i Palombizio, que era el jugador estranger contractat per a aquesta temporada.

El 4 d'abril, la Federació de bàsquet va dir que s'havia de repetir el primer partit de lliga disputat entre el Syrius Patronat i l'Obradoiro, ja que aquest equip va impugnar el partit perquè, segons ells, el Syrius havia alineat dos estrangers en el partit, quan les regles de la categoria deien que només n'hi podia jugar un, ja que el Syrius comptava amb dos estrangers en les seves files que eren Palombizio i Giménez. El Syrius va al·legar que tenia permís de la Federació per alinear Giménez, ja que se'l considerava un estranger especial, això era una figura que permetia l'alineació d'un jugador estranger com a nacional sempre que complís una sèrie de condicions com eren: que dugués un cert temps vivint a Espanya i que hagués finalitzat els seus estudis a Espanya, entre altres. Giménez complia els requisits mínims per jugar com a nacional i la Federació nacional de bàsquet considerà l'alineació com a correcta. Però l'Obradoiro va impugnar la decisió i el Consell Superior de Disciplina Esportiva va considerar que Giménez no podia ser alineat com a jugador nacional i que per tant s'havia de tornar a jugar el partit disputat a Palma i que el Syrius havia de pagar les despeses de desplaçament i d'allotjament de l'Obradoiro.

Finalment el Syrius finalitza la temporada en setena posició es va haver d'enfrontar en el primer play-off per intentar l'ascens a la primera divisió contra el Juver, que era l'equip de la categoria amb el pressupost més elevat, cent milions de pessetes aproximadament. Aquest primer play-off es jugava al millor de tres partits. En el primer partit, que es va disputar a la pista del Juver, ja que aquest havia quedat segon a la lliga regular, el Syrius va estar a punt de derrotar-lo, però en el segon partit, disputat a Palma, va quedar palesa la diferència de potencial entre els dos equips i el Juver va derrotar àmpliament el Syrius, que finalitzà d'aquesta manera la temporada 89-90 sense aconseguir l'ascens.

El 16 de maig de 1990, el *Diario de Mallorca* publica la notícia que el Patronat no ha pagat a una agència de viatges els bitllets dels desplaçaments de l'equip de tota la temporada i que el deute amb aquesta agència puja a vuit milions de pessetes aproximadament. Aquesta és la primera notícia dels possibles problemes econòmics del Patronat, que l'acompanyaran des d'aquest moment fins a la seva dissolució.

La temporada 90-91 el Patronat canvia de patrocinador, es passa a dir Prohaci Patronat i es fitxen diversos jugadors per intentar l'ascens a la primera divisió; els fitxatges més importants varen ser: Estany, un jugador de 2'02 que ocupava la posició d'aler o d'aler pivot procedent del Gran Canarias; Epi I, que era el germà gran d'Epi, i Abrines, jugador natural de Binissalem que la temporada anterior havia jugat en el Huesca la Magia a la primera divisió.

Aquesta temporada l'equip va estar format per A. Serra com a entrenador i pels jugadors següents: Abrines, Coll, Epi I, Servera, Andivia, Sabater, Triola, Estany, Heredero i Palombizio.

Els mals resultats i una sèrie d'enfrontaments entre A. Serra i Esteve Siquier, vicepresident del Prohaci Patronat, varen

finalitzar amb la destitució del tècnic en el primer terç de la lliga regular, que va ser substituït de manera provisional per Xavi Menal, que va presentar la dimissió a principi del mes de gener, però el club no la hi va acceptar. A mitjan gener es va presentar el substitut de Xavi Menal, que va ser Jaume Ventura, que posteriorment va entrenar el Drac Inca a la lliga LEB. Amb l'arribada del nou entrenador es va produir un canvi d'estranger: Ventura demanà que donassin la baixa a Palombizio i que es fitxàs Mike Phillips, que era l'americà que jugava al Caja San Fernando la temporada que es va enfrontar al Syrius en el play-off per a l'ascens i que va tenir un paper determinant en la derrota del Syrius.

Finalment el Prohaci Patronat aconseguí classificar-se per disputar l'ascens. El primer play-off el va disputar amb el Badajoz. El primer partit disputat a Palma es va saldar amb una derrota de l'equip entrenat per Jaume Ventura, que l'obligà a guanyar el segon partit a Badajoz, on varen poder derrotar el Caja Badajoz i forçaren el tercer partit, que s'havia de disputar al Palau Municipal d'Esports, on el Prohaci va tornar a guanyar el Caja Badajoz i es classificà per disputar la següent eliminatòria, que li que podia concedir el desitjat ascens.

Aquest segon play-off s'havia de jugar contra el Cholek Llúria, però l'ascens es va tornar a escapar de les mans del Patronat, ja que es varen perdre els tres primers partits de l'eliminatòria, que es jugava al millor de cinc.

Després d'aquest nou fracàs, el president del Patronat, Pere Vidal, presentà la dimissió i passà a ocupar la presidència Esteve Siquier, que fins aleshores n'havia estat el vicepresident, i inicià un nou projecte per intentar assolir l'ascens.

Es fitxa un nou entrenador, A. Benito, per a la temporada 91-92 i jugadors amb una qualitat contrastada com: De la Cruz, Aguado i Mincy, que formaven l'equip per a aquesta temporada juntament amb: Estany, Servera, Marín, Coll, Heredero i Roca.

El 20 de gener, a pesar que l'equip anava líder, es decideix la destitució de Benito, basant-se en el joc que feia l'equip. El seu substitut va ser Xisco Amengual, que es va fer càrrec de l'equip de forma provisional fins que es fitxàs un nou entrenador. El 29 de gener es va fitxar Tim Shea per fer-se càrrec de forma definitiva de l'equip fins al final de la temporada.

L'arribada del nou entrenador va estar acompanyada per un canvi en l'americà de l'equip: Mincy va ser donat de baixa i es va fitxar Kenny Battle. Però els mals resultats i el caràcter de l'entrenador en varen provocar la destitució.

El substitut de Shea va ser Xisco Amengual, que va donar la baixa a Kenny Battle i va recuperar Mincy per a la darrera fase de la temporada regular. A pesar dels canvis d'entrenador i d'americà, el Prohaci es va classificar per disputar les eliminatòries per aconseguir l'ascens.

La primera eliminatòria es va jugar contra el Monte Huelva, equip en què jugava Andivia¹³ i en el qual tenia un paper destacat. L'eliminatòria es jugava al millor de tres partits amb el camp a favor del Prohaci. L'inici d'aquesta fase d'ascens no va poder començar pitjor, ja que es va perdre el primer partit a Palma i això obligava a guanyar el partit següent a Huelva, cosa que es va aconseguir i es va forçar d'aquesta manera el tercer partit a Palma, on es va tornar a derrotar el Monte Huelva i que va suposar la classificació per a l'eliminatòria següent.

Equip masculí del CIDE, 1969

El play-off següent es va disputar contra el Caja Badajoz. Es va guanyar el primer partit al Palau Municipal d'Esports, la qual cosa deixà encarrilada l'eliminatòria, que va ser guanyada per l'equip mallorquí.

Després de derrotar el Caja Badajoz, ja només quedava un últim escaló per aconseguir el desitjat ascens: només calia derrotar el Càceres per estar a l'elit del bàsquet. La gent estava convençuda que aquest era l'any en què s'aconseguiria l'ascens, i per això el Palau Municipal d'Esports es va omplir en els dos primers partits una hora abans que començàs el partit i s'exhauriren les entrades.

El primer partit es va saldar amb una victòria del Prohaci i, segons la premsa, va quedar palesa la superioritat de l'equip mallorquí. Això va fer que la il·lusió per aconseguir l'ascens es desbordàs, sense tenir en compte que encara s'havien de guanyar dos partits més.

El segon partit, a pesar que el Prohaci en el descans guanyava de 12 punts, es va perdre, la qual cosa va obligar a guanyar un dels partits a Càceres per forçar-ne un cinquè a Palma.

En el tercer partit, disputat a Càceres, el Prohaci va ser àmpliament derrotat. La premsa destacà el mal partit jugat per l'americà del Prohaci com la causa de la derrota tant en aquest partit com a l'anterior.

El quart partit era vital per a les aspiracions del Prohaci, s'havia de guanyar de qualsevol manera per poder forçar un cinquè partit a Palma, que no es va arribar a disputar a causa de la derrota en els darrers moments del partit, en què els nervis varen traïr els jugadors del Prohaci, ja que quan faltaven 30 segons per al final Bernal, jugador del Prohaci, disposava d'un 1 més 1, fallà el primer llançament, el Càceres va agafar el rebot i va fer una passada llarga cap a Feixanet, que anotà un triple i deixà el marcador 78-79 a favor del Prohaci. Els jugadors del Càceres varen tornar fer una nova falta, aquesta vegada a Aguado, que disposà d'un 1 més 1, va fallar el primer tir i Okac, l'estranger del Càceres va agafar el rebot i va fer una passada a Feixanet, que va anotar la cistella que donava la victòria al Càceres a falta de dos segons per finalitzar el partit. Aquest va ser un dels fracassos per aconseguir l'ascens que més mal va fer als aficionats al bàsquet.

El president del Prohaci, però, no es va rendir i va intentar aconseguir una plaça a la primera divisió del bàsquet nacional mitjançant la compra de la plaça a un dels equips que hi re-

nunciaven per motius econòmics. S'establiren contactes amb el Mayoral, el vicepresident del qual va anunciar el 22 de maig que el Prohaci tenia moltes possibilitats de quedar-se la seva plaça i per tant jugar a l'ACB.

En aquest moment, en què es vol comprar una plaça a l'ACB, es fa públic que el club arrossega un deute entre 150 i 200 milions de pessetes de les cinc temporades anteriors i que la compra de la plaça costaria prop de 200 milions, més els 350 o 400 milions que costaria el formar una plantilla de garanties per poder-se mantenir a l'ACB.

El 29 de maig del 92, Esteve Siquier anuncià que negociava la compra de la plaça al Granollers o al Collado Villalba, ja que l'operació amb el Mayoral era molt difícil que fructificàs perquè el Còrdova també la volia comprar i des de les institucions andaluses es pressionava el Mayoral perquè la vengués al Còrdova, ja que deien que la plaça d'un equip andalús havia de quedar a Andalusia. Finalment cap de les negociacions que va iniciar Esteve Siquier varen prosperar i l'equip mallorquí va quedar a la primera divisió B un any més.

Prohaci va retirar el seu patrocini a l'equip i es va haver de cercar un nou patrocinador, que va ser la ciutat de Marbella, i se signà un acord amb Jesús Gil. Les protestes no es varen torbar a esclatar, tant des de la gent del carrer com des de les institucions, ja que no es volia que l'equip d'una ciutat turística duqués el nom d'una ciutat competidora en matèria de turisme. Les raons que va argumentar la directiva per acceptar dur el patrocini de Marbella va ser que si les institucions i empreses de Mallorca no volien donar suport a l'equip, aquest hauria de cercar un patrocinador fora de les Illes. Des de les institucions es va pressionar perquè no s'acceptàs aquest patrocinador i s'amenaçà l'equip amb la retirada d'una subvenció de quatre milions de pessetes de la Conselleria de Turisme i que haurien de pagar per emprar el Palau d'Esports.

Finalment el Patronat va renunciar a aquest patrocinador i el dia 19 de setembre, un dia abans de començar la lliga, es va signar un acord amb la cadena de supermercats SYP perquè patrocinàs l'equip.

La plantilla de la temporada 92-93 era dirigida per Xisco Amengual i la formaven: Marín, Aguado, Álvarez, Estany, Alzamora, Coll, Servera, Bisquerra, Fiol i Popson (estranger).

El mes de novembre, Esteve Siquier va dimitir com a president del SYP Patronat i una gestora es va fer càrrec de l'equip. La primera mesura que es va prendre va ser acomiadar Popson i fitxar Derrick Chievous per intentar millorar la imatge de l'equip, a la vegada que s'intentà cercar nous patrocinadors per poder fer front al pagament del deute i poder finalitzar la temporada.

El 25 de gener es jugà a Palma el darrer partit del SYP Patronat, que se salda amb una derrota de l'equip palmesà, ja que el club no va poder fer front al pagament del deute, que era de 150 milions, més 10 milions d'interessos a les institucions bancàries, a més dels deutes amb Ultramar Exprés i amb jugadors com De la Cruz, Bernal, Lago, Sabater i l'entrenador Tim Shea.

El 2 de febrer va tenir lloc una reunió en què s'ajornà la dissolució del club fins a la reunió del dia 5, tot esperant el que es podria considerar un miracle per poder salvar el club. Finalment, el dia 6 de febrer s'anuncià la retirada de l'equip de la primera divisió B, però no la dissolució del club, que

continua mantenint les categories base, i es donà llibertat als jugadors perquè cercassin equip.

D'aquesta manera finalitzà un dels projectes que hi ha hagut a Mallorca per intentar assolir l'ascens a l'ACB i que fracassà a causa dels problemes econòmics.

8.3. L'Inca

Una vegada que va fracassar el projecte del Patronat per arribar a l'ACB, va sorgir un nou equip disposat a arribar fins al final del camí aprenent dels errors comesos pel Patronat.

A l'Inca, el viatge cap a l'ACB començà la temporada 94-95, quan l'Inca es va classificar per disputar els play-off d'ascens que es jugaven a Montsó, en què quedà en una tercera posició que el privava de jugar la temporada següent a la lliga EBA, avantsala en aquest moment de l'ACB. Però la renúncia posterior dels equips que havien quedat per davant seu va propiciar que l'Inca pogués militar a la segona categoria del bàsquet de plata nacional; però no va ser l'únic equip de les Illes que aconseguí l'ascens, ja que gràcies a les renúncies, el La Salle de Maó també va aconseguir l'ascens a l'EBA.

La plantilla de l'Inca, la temporada 95-96, era entrenada per Joan Mateu i Josep Miquel Arbúcies i formada pels jugadors següents: Alzamora, Carter, Oliver, Coll, Pou, Seguí, Fernández, Polo, Llompert, Fiol i Giménez; Alzamora, Coll i Giménez¹⁴ havien jugat anteriorment en el Patronat.

Aquesta temporada l'Inca comptà amb el patrocini de Gráficas García i acabà la lliga en quarta posició, que li va donar dret a disputar les eliminatòries per intentar assolir l'ascens en el seu primer any a la nova categoria.

L'Inca no aconseguí l'ascens a les pistes de joc, però sí que aconseguí l'ascens a una nova categoria, creada per la Federació, que és la LEB, avantsala de l'ACB, després d'una remodelació de les diferents categories del bàsquet. Una vegada aconseguit per la via legal l'ascens, sorgí un nou problema, que és que s'havia de presentar un aval bancari de 75 milions. El patrocinador principal de l'equip, l'empresa Gráficas García, es comprometé a avalar un terç del total, igual que un grup d'empresaris d'Inca. El problema va sorgir per cobrir l'aval dels 25 milions que faltaven, ja que es va proposar que l'Ajuntament d'Inca avalàs l'equip de la ciutat. Això va provocar un gran debat a l'Ajuntament, en què es discutí si una entitat pública havia d'ajudar una empresa privada amb els riscos que es corrien, ja que l'exemple del Patronat era encara molt recent. Finalment s'aprovà, amb l'abstenció del PSOE i del PSM, avalar els 25 milions que faltaven, amb la condició que aquesta quantitat fos coberta per patrocinadors privats al cap de pocs mesos.

Finalment el Gráficas García-Inca va disputar l'any següent la LEB, igual que el La Salle Maó, que també va aconseguir l'ascens. Els dos equips es mantenen fins ara en aquesta lliga, encara que el Maó ha jugat més play-offs per intentar ascendir a l'ACB.

Per a la temporada 96-97, des de la cúpula directiva del Gráficas es té molt clar que J. M. Arbúcies i J. Mateu no seguiran com a entrenadors del primer equip de l'Inca i s'estudia la contractació de Juan Zaragoza, Fernando Merchante o Antonio Díaz Míguel, encara que aquest darrer va ser ràpidament descartat a causa de les seves elevades pretensions econòmiques, encara que, segons la premsa, un dirigent de l'esport balear va oferir-se a pagar una tercera part de la seva fitxa.

Finalment l'entrenador elegit va ser Fernando Merchante, que comptà per a aquesta temporada amb els jugadors següents: Alzamora, Seguí, Coll, Medianero, Llompart, Urribari, Bustamante i una parella d'estrangers formada per Carter i Winningham, ja que a la LEB hi podia haver dos estrangers per equip.

Durant el primer terç de la lliga l'equip no aconseguí els resultats desitjats i sorgiren tensions a tots els nivells del club. Això quedà palès quan el mes de gener Joan Rubert, president de l'Inca, va fer unes declaracions en què atacava els jugadors dient que aquests havien d'oferir un rendiment més alt i que, per ventura, a la vista dels resultats, s'havia equivocat en l'elecció de l'entrenador. A més d'això existia un enfrontament entre Merchante i Medianero, en teoria un dels jugadors estrella de l'equip, ja que aquest posava en dubte els sistemes emprats per Merchante. J. Rubert aprofità aquest enfrontament per continuar atacant Merchante criticant la seva forma d'entrenar. Davant d'aquests atacs des de la presidència del club, Merchante demanà que el deixassin treballar tranquil.

El 21 de gener, Merchante va ser ratificat com a entrenador del Gráficas, però el mes de febrer va ser substituït per Jaume Ventura, exentrenador del Patronat la temporada 90-91. Amb el canvi d'entrenador, l'equip reaccionà de manera espectacular i passà d'ocupar les posicions baixes de la classificació a classificar-se per disputar els play-off d'ascens a l'ACB. A la primera eliminatòria s'enfrontà amb el Lucentum d'Alacant. L'eliminatòria no va poder començar pitjor per a l'equip d'Inca, ja que el Lucentum va guanyar els dos primers partits; però l'equip mallorquí va aconseguir empatar l'eliminatòria a dos guanyant els dos partits següents i forçà un cinquè partit de desempat. Les esperances per disputar l'eliminatòria següent es varen esvaïr amb una nova derrota.

El balanç de la temporada no va ser considerat dolent, ja que l'equip havia aconseguit una bona classificació i havia disputat els play-off d'ascens a l'ACB.

Una vegada finalitzada la temporada, Ventura anuncià que continuaria al capdavant de l'equip sempre que no es reduís el pressupost que li havien promès per fitxar jugadors i si tots els jugadors de l'equip eren professionals, ja que volia entrenar en sessions de matí i horabaixa, i això no es pot fer si els jugadors són semiprofessionals. A la llista de possibles fitxatges no hi havia cap jugador de l'ACB, ja que Ventura volia crear un equip que funcionés com un bloc i que no dependés de la inspiració d'un determinat jugador.

Finalment Ventura va ser confirmat com a entrenador del Gráficas García-Inca per a la temporada 97-98, amb una plantilla formada per: Mir, Coll, Holgado, Alzamora, Oliver, Giménez, Figueras i una parella d'estrangers formada per Horton i Adams.

A pesar d'un començament titubejant a la lliga, l'Inca va aconseguir classificar-se per disputar la Copa del Príncep el mes de gener, de la qual quedà subcampió després de perdre el darrer partit contra el Fuenlabrada, equip en què militava Perasovic, que va ser determinant amb els seus triples per impedir la victòria del Gráficas.

Aquest subcampionat va fer que, en certa manera, Ventura es convertís en un entrenador intocable a pesar de la trajectòria descendent que prengué l'equip després d'aconseguir el subcampionat. La lliga s'acabà en darrera posició i no es perdé

Club de bàsquet Inca (Foto: GEM)

la categoria perquè per descendir s'havia d'haver quedat dos anys seguits a la darrera posició o tres en un període de temps determinat.

El mes de maig, el patrocinador principal de l'equip es retirà i l'Inca es va veure obligat a cercar un nou patrocinador que li permetés afrontar la temporada 98-99 amb unes certes garanties econòmiques.

A pesar d'haver quedat en darrera posició, Jaume Ventura continuà com a entrenador del primer equip i posà una sèrie de condicions per renovar, que eren la de disposar d'una plantilla totalment professionalitzada, exigència que ja havia fet la temporada anterior, i plena llibertat per a l'hora de crear la plantilla.

La pretemporada, després del ridícul que s'havia fet al final de la temporada, no va ser massa esperançadora, a causa del baix rendiment dels americans i a la derrota contra el La Salle Maó, i existia una certa preocupació per saber com reaccionaria la gent durant la temporada.

Aquesta temporada l'Inca comptà amb una plantilla formada per Alzamora, Holgado, Castellanos, Valbas, Oliver, Figueres, Canet i una parella d'estrangers formada per Jennings i Blankenship, encara que aquest no va arribar a debutar a la competició oficial a causa del seu baix rendiment a la pretemporada i va ser substituït per McCanna, que a mitjan temporada va ser acomiadat i es va tornar a fitxar Thomas Adams, que havia jugat a l'Inca la temporada anterior.

En el primer partit de la temporada es produeix la lesió de Canet i una agressió a Alzamora per part del jugador del Ferrol Thomas, que provocà que Alzamora hagués de ser operat a causa del trencament de la mandíbula que li va provocar l'agressió i que va fer que Alzamora estigués de baixa més de quatre mesos. Per substituir-lo es va fitxar per un període de tres mesos l'alemany Schiebelhut.

Després de la pèrdua del patrocinador principal de l'Inca, es va iniciar una campanya per aconseguir fons per a l'equip; el Comitè Balear d'Àrbitres va fer un donatiu de 150.000 pessetes.

Els mals resultats de l'Inca, en el primer terç de la temporada, varen provocar la destitució de Jaume Ventura, l'11 de gener; el va substituir J. M. Arbúcies.

A pesar del canvi d'entrenador, l'equip no pogué sortir de les darreres posicions de la classificació i quedà darrer al final

de la lliga regular amb només cinc victòries en 26 partits. Aquest fet obligà l'Inca a jugar el play-off per la permanència contra el Corunya. L'eliminàtoria començà bé per a l'Inca, ja que a pesar de tenir el factor pista en contra aconseguí guanyar el primer partit; però això només va ser un miratge, ja que es va perdre el segon partit disputat a la Corunya i els dos següents que es jugaven a Inca. L'Inca quedà en darrera posició.

A pesar d'haver quedat darrer la temporada anterior i aquesta, l'Inca es va salvar del descens perquè la temporada anterior havia desaparegut l'Andorra i es va considerar que aquest equip havia ocupat la darrera posició.

La temporada 99-2000 es produí una renovació total de la plantilla per intentar rompre amb la mala ratxa de resultats de les dues temporades anteriors i crear un nou projecte que il·lusionàs la gent d'Inca perquè donàs suport a l'equip.

Per dirigir a l'equip aquesta temporada es fitxà Paco Olmos com a entrenador, encara que també s'havia especulat amb la possibilitat de fitxar Oliete, que era l'exentrenador del Maó.

Durant la pretemporada, l'Inca va tenir a prova el jugador nacionalitzat francès K. Outtara, de 210 cm d'alçada, però que no va iniciar la temporada a causa del seu baix rendiment. La plantilla quedà configurada amb: Roura, Yáñez, J. García, F. García, Merino, Monclova, Fernández, Pampín, Merchan i els estrangers Rubchenko i Chambers.

Després del tres primers partits l'eufòria es disparà a Inca i ja es parlà d'aconseguir l'ascens a l'ACB aquella temporada. Aquest fulgurant inici de temporada a poc a poc es va diluir i l'Inca va anar perdent cada vegada més posicions a la classificació, encara que l'objectiu final era quedar entre els vuit primers per poder disputar els play-off d'ascens a l'ACB.

A mitjan temporada es fitxà Lou Roe per substituir el lesionat Rubchenko. Lou Roe acabà la temporada a Inca perquè el mes d'abril l'altre estranger, Chambers, decidí abandonar el club per motius econòmics, ja que d'una banda havia fitxat per l'Inca amb un contracte que augmentava els seus ingressos si es complien una sèrie d'objectius que ara el jugador veia molt difícils d'assolir. L'altre motiu va ser la sanció econòmica que li va imposar el club pel seu baix rendiment.

L'Inca va aconseguir classificar-se per disputar els play-off d'ascens a l'ACB i s'anuncià el retorn d'Alzamora per potenciar l'equip. La primera eliminatòria enfrontà l'Inca i el Casasus de Còrdova. L'Inca va guanyar el primer partit a Còrdova i perdé el segon. Això no preocupà gaire, ja que l'Inca comptava amb dos partits a la seva pista per sentenciar l'eliminatòria. El primer partit a Inca es va guanyar amb relativa facilitat (83-71) i ja es pensà que no caldria disputar el cinquè partit. Però els esdeveniments no anaren per aquest camí i l'Inca perdé el quart partit per 20 punts de diferència, la qual cosa obligà a jugar el darrer partit de l'eliminatòria a Còrdova. Es va perdre per tres punts de diferència i va ser el punt i final a la participació de l'Inca en la lluita pel desitjat ascens a l'ACB.

8.4. El Mallorca

El Mallorca va aconseguir l'ascens a la lliga EBA la temporada 95-96 i disputà la competició la temporada 96-97; era el primer pic que Mallorca tenia tres equips de bàsquet (Mallorca, Inca i Jovent) en una competició d'àmbit nacional.

Una vegada assolit l'ascens, el més important era la construcció d'un equip competitiu per poder mantenir la categoria. Per això es fitxà l'americà Owens, del qual, com a notícia

curiosa, cal dir que va rebaixar les seves pretensions econòmiques quan li oferiren un apartament a la platja de Santa Ponça, encara que Owens desconeixia que Mallorca fos una illa.

La plantilla per afrontar el repte de la lliga EBA la formaven: Sabater, Ramón, Navarro, Jiménez, Oliver, Sánchez, D. Polo, M. Polo, Bover, Blanco i Owens, que a causa d'una lesió abans de començar la temporada va ser substituït per Brantley. L'entrenador de l'equip va ser Joan Alemany.

El Mallorca va tenir un començament de lliga fulgurant i se situà a les primeres posicions de la classificació. La impressió era que el Mallorca conservaria la categoria i que fins i tot podria lluitar per intentar l'ascens a la LEB. Però a mesura que avançà la competició, l'equip va anar perdent llocs a la taula i acabà la temporada en les darreres posicions de la classificació.

El mes de gener es va fer públic el malestar d'alguns jugadors que no havien cobrat les fitxes, ja que el club no tenia liquidesa perquè no havia aconseguit cap patrocinador per a l'equip i no podia fer front al salaris dels jugadors. Tal vegada això va tenir una certa repercussió en el joc de l'equip.

A causa de la mala classificació final, el Mallorca va haver de jugar els play-off per intentar eludir el descens, però això es veia molt difícil, ja que el Mallorca arribava als play-off greument ferit, ja que havia perdut els 15 partits anteriors de forma consecutiva.

El primer play-off el va disputar contra els Maristes i perdé l'eliminàtoria per un contundent 2 a 0, ja que aquesta eliminatòria es jugava al millor de tres partits. Aquesta derrota va obligar el Mallorca a jugar una segona eliminatòria per tractar d'evitar el descens contra el Mollet al millor de cinc partits. El Mallorca va perdre els dos primers partits i ja es donava per fet el descens, però la victòria en el tercer partit va donar una certa il·lusió; la derrota en el quart partit va consumir el descens del Mallorca i va acabar d'aquesta manera un nou projecte per aconseguir tenir bàsquet d'elit a Mallorca.

9. La final de la Copa del Rei el 1977

El 26 de juny de 1977 la final de la Copa del Rei es disputà al Palau Municipal d'Esports de Palma; la jugaren el Reial Madrid i el Barcelona. El dia 24, els dos equips ja eren a Palma per poder disputar la final. El Barcelona es va presentar al partit amb la baixa per lesió de Guyette i de De la Cruz, encara que aquest darrer va poder jugar alguns minuts de la final. En el Madrid jugava el mallorquí Rafa Rullán.

Va existir una gran demanda d'entrades per veure el partit, fet que quedà reflectit a les vinyetes d'humor gràfic, com l'apareguda el dia 24 en el *Diario de Mallorca*, en la qual es veu un matrimoni que és atracat, i l'home li diu: «*Por favor señor caco! Llévase mi cartera, mi reloj... mi esposa, pero devuelvame mi entradito*». Aquest fet reflecteix de forma còmica la gran expectativa que generà el partit, la qual cosa va fer que les entrades s'exhaurissin ràpidament.

Amb motiu de la celebració de la final de Copa, es varen realitzar una sèrie d'actes relacionats amb el bàsquet, com ara cursos per conèixer les regles del bàsquet, projecció de pel·lícules relacionades amb el bàsquet i unes jornades teòriques i pràctiques dirigides pel seleccionador nacional Antonio Díaz Miguel.

El partit va finalitzar amb una victòria per part del Madrid, amb un resultat de 97 a 71. Els jugadors que varen participar al partit varen ser per part del Barcelona: Estrada (13),

Flores (14), Escorial (2), Sibilio (25), Carmichael (4), Epi I (2), Giralt (2), Epi II (0), López Abril (7) i De la Cruz (0).

Els jugadors del Madrid que varen disputar el partit varen ser: Brabender (33), Cristóbal (10), Cabrera (1), Walter (18), Rullán (19), Ramos (0), Paniagua (2), Prada (2), Corbalán (2) i Luyk (10).

A més d'aquesta final, també es va disputar el 1983 el campionat mundial júnior de bàsquet i exhibicions dels Harlem Globetrotters, que combinaven el bàsquet amb l'espectacle, que feren la primera exhibició a Palma el 21 de juny del 77 i aconseguiren omplir el Palau Municipal d'Esports.

La construcció d'aquest polisportiu, a final dels anys setanta, va propiciar que Palma tingués una instal·lació de primer nivell per a la pràctica de diferents esports, la qual cosa va fer possible la celebració dels esdeveniments abans citats. En un primer moment, després de la seva finalització varen sorgir una sèrie de queixes sobre el seu funcionament, una de les queixes era sobre la pintura emprada en els vestidors, que destenyia quan la gent es dutxava i quedava de color verd de la pintura.

CONCLUSIONS

La primera cosa que ens hauríem de demanar és quin coneixement hi ha a Mallorca sobre aquest esport. Després d'una sèrie d'entrevistes¹⁵ fetes tant a gent relacionada amb el món del bàsquet com a gent que no hi té cap relació, arribam a la conclusió que el coneixement és bastant escàs. Ningú no va saber quin havia estat el primer equip femení que va ascendir a la primera divisió, i a la pregunta sobre quan va intentar el Patronat l'ascens a l'ACB, un fet que va ser àmpliament seguit per la premsa, la resposta majoritària de la gent va ser que es va produir a la dècada dels anys noranta, sense donar cap resposta concreta.

Encara que no es coneixen els fets puntuals, la gent sí que recorda el nom de jugadors del Patronat, sent els més recordats Essie Hollis i De la Cruz. En aquest punt es produeix un fet estrany, ja que hi ha entrevistats que han estat capaços de dir el nom de jugadors del Patronat i després han estat incapaçs de dir el nom d'un jugador que hagi militat a l'Inca. Els jugadors que han militat en aquest equip més coneguts han estat Alzamora, Stucky i Stacey.

Mentre que quasi tothom pot citar dos o tres noms de mallorquins que hagin jugat a futbol en la primera divisió, en el cas del bàsquet difícilment es pot citar un mallorquí que hagi jugat a l'ACB. En aquest punt existeix una diferència produïda per l'edat, ja que la gent més major (a partir dels quaranta anys) anomena Rullán, mentre que la gent més jove anomena Alfonso Alzamora, germà del que juga a l'Inca.

Com es pot observar, el coneixement sobre el bàsquet mallorquí és bastant escàs pel que fa als equips, però la gent té tendència a recordar certs jugadors i relacionar-los amb els seus clubs. Un fet curiós és que la gent recorda el nom de jugadors que han jugat en equips importants, Rullán en el Madrid, i De la Cruz i A. Alzamora en el Barcelona.

Una gran part dels clubs de bàsquet apareixen sota la influència de col·legis que practiquen el bàsquet com una activitat dins el món educatiu i com a activitat extraescolar (Lluís Vives i CIDE, per exemple). Molts d'aquest col·legis pertanyen a ordes religiosos que desenvolupen un vincle entre el món esportiu i la religió (Monti-sion, Joventut Carmelitana...).

Sant Agustí 1973-74

El bàsquet té l'avantatge per als col·legis que es pot desenvolupar dins el mateix col·legi, en el pati, la qual cosa afavoreix que sigui un esport molt practicat a l'àmbit escolar, enfront d'esports que necessiten una major superfície, de la qual no disposen tots els col·legis (Sant Agustí i Monti-sion en serien dos casos típics).

També és més fàcil que les autoritats pertinents habilitin places públiques com a pistes de bàsquet, que s'empraven antigament per a l'entrenament dels equips i per jugar els partits corresponents. Exemples d'això eren les pistes situades a les places d'Inca i de la Pobla, per citar-ne dues. Actualment existeixen places situades a diferents llocs de Palma on es pot jugar a bàsquet, com la del parc de Son Oliva, la placa que hi ha davant el col·legi Santa Isabel, la plaça Flemming...

Hem de destacar que l'impuls donat al bàsquet fou, principalment, gràcies a persones amants d'aquest esport que suplien les seves mancances en coneixements tècnics amb una gran il·lusió i treball. Com a exemples podem citar el pare José Manuel i el germà José, impulsors del bàsquet carmelità, molt coneguts a la barriada de Santa Catalina en els anys seixanta; la figura de Joan Nicolau al Molinar; el pare Ventura en el Patronat; Bartomeu Rullán, que crea el trofeu Hermanas Rullán per potenciar el bàsquet a Mallorca...

Moltes de vegades l'horari dels entrenaments i dels partits era determinat pels horaris de les funcions religioses. Així, els partits es realitzaven abans o després de les dites celebracions, i acudien moltes de persones als dos esdeveniments. En més d'una ocasió el partit s'havia d'interrompre a causa de la realització de la missa.

Un altre dels elements dinamitzadors del bàsquet a les Illes va ser l'arribada de tècnics i jugadors procedents de la península que venien a realitzar el servei militar i que aprofitaven la seva estada per practicar el seu esport, per exemple Delfín Sayos, que entrenà el Lluís Vives, o José María Ginestra, que va fer el servei militar a Mallorca i el Yanko el va fitxar l'any que va jugar a la segona divisió nacional.

Les instal·lacions esportives no tenien res a veure amb les infraestructures actuals, els pavellons coberts eren inexistents, en molt de casos els vestidors eren una aula del col·legi o una simple habitació, i eren minoritaris els equips que tenien un

vestidor pròpiament dit, alguns eren l'Hispania, el Molinar, l'Espanyol... En aquest punt existeixen diferències, actualment, entre Palma i la Part Forana, ja que quasi tots els equips que no són de Palma juguen en pavellons coberts, cosa que no succeeix amb tots els equips de la ciutat, ja que molts, com s'ha dit abans, aprofiten les pistes dels col·legis o els patis de les esglésies per disputar els partits.

Cal destacar que en els inicis del bàsquet el dissabte al matí era dia escolar, mentre que el dijous horabaixa no era lectiu. Alguna competició, com les de minibàsquet, es desenvolupava abans de l'inici de l'horari escolar. Hi havia torneigs de minibàsquet que es jugaven totalment en el camp de l'actual col·legi Eugeni López,¹⁶ abans seu de l'OJE, que també es desenvolupava els matins abans del començament de les classes.

Existia una gran rivalitat entre les aficions, que eren de tota la vida, a causa de la proximitat dels seus equips; per exemple Espanyol - Carmelites (situats a barris confrontats) o per clubs «històrics» com l'Hispania, el Perlas...

Aquesta rivalitat es mostrava durant el partit, en què el públic a més d'animar el seu equip exercia una gran pressió sobre els àrbitres, i algunes vegades alguna «cosa» més que pressió, ja fora de l'àmbit esportiu. ■

Juan Jesús Llodrà González

BIBLIOGRAFIA

DDAA. *Un segle de llegenda: cent anys d'esport a Mallorca 1900-2000*. Museu d'esport, Palma, 2000.

DDAA. *Gran enciclopèdia catalana*. Volum IV. Enciclopèdia catalana. Barcelona, 1989.

DDAA. *Gran enciclopèdia de Mallorca*. Volums II, VIII, Promomallorca Edicions S.A. Inca (Mallorca).

DDAA. *Gran enciclopèdia Rialp*. Volum III. Rialp. Madrid, 1987.

Premsa

Baleares. Anys 1966-1990.

Diario de Mallorca. Anys 1970-2000.

La Almudaina. Anys 1932, 1934, 1936, 1938, 1940, 1942, 1944, 1946, 1948, 1950, 1952, 1954, 1956, 1958, 1960, 1966.

La hoja oficial del lunes de Palma de Mallorca. Anys 1947-1983.

Última Hora. Anys 1940-1948, 1966, 1990-2000.

Documentació de l'Arxiu del Regne de Mallorca (ARM):

ARM- Delegació provincial de cultura 325.

ARM - GC¹⁷ 1601-703¹⁸ Patronato Obrero.

ARM - GC 1626-2087 Sociedad deportiva La Salle.

ARM - GC 1632-2393 CD Español.

ARM - GC 1642-2871 Sociedad cultural y deportiva Hispania.

ARM - GC 1643-2923 CD Baloncesto Esporlas.

ARM - GC 1643-2929 CD Baloncesto Patria.

ARM - GC 1643-2932 CD Baloncesto Son Sardina.

ARM - GC 1643-2939 CD Baloncesto Porreras.

ARM - GC 1643-2944 CD Baloncesto Marratxí.

ARM - GC 1643-2950 Club Baloncesto Arenal.

ARM - GC 1644-2971 CD Baloncesto maestranza aérea Pont d'Inca.

ARM - GC 1644-3003 CD Baloncesto Sant Jordi.

ARM - GC 1645-3030 CD Baloncesto Iberia.

ARM - GC 1646-3104 CD Baloncesto Sencelles.

ARM - GC 1647-3144 CD Español. (Son Español).

ARM - GC 1652-3355 CD Palma de Baloncesto.

ARM - GC 1653-3375 Club Molinar.

NOTES

(1) Vegeu document 1.

(2) Vegeu document 2.

(3) Les dites pistes de bàsquet es conserven actualment i són emprades per la gent del barri per practicar el bàsquet i per celebrar les festes del barri.

(4) Exentrenador dels equips base del Joventut de Barcelona. Va venir a Palma a realitzar el servei militar i mentre el realitzava a més d'impartir el curs entrenava l'equip juvenil del Lluís Vives.

(5) Vegeu document 3.

(6) Per realitzar aquest punt s'empra tant la documentació de la Federació com l'apareguda a *Baleares*, *Última Hora* i *Diario de Mallorca*.

(7) En cap moment es diu si en realitat va ser un error arbitral o no, ja que els dirigents del Perlas diuen que va ser un arbitratge dolent, però no així la premsa i la Federació.

(8) La documentació diu que segons fonts imparcials va estar ben anul·lada la cistella i que el resultat va ser just.

(9) La nota està firmada pel dit jugador.

(10) A la fase d'ascens hi havia dos grups i pujava el campió de cada grup, es jugava una final entre els dos primers i una final de consolació entre els dos subcampions.

(11) El Constància-Yanko va haver d'adoptar la mateixa solució aquesta temporada després d'aconseguir l'ascens a la segona divisió la temporada 77-78.

(12) Fins a l'aparició de Roberto Dueñas, Tarin va ser el sostre del bàsquet espanyol, amb un alçada de 217 cm.

(13) Exjugador del Prohaci.

(14) Giménez formava part de la plantilla del Patronat, però no va poder disputar els partits per la seva condició d'estranger, recordant el cas del partit contra l'Obradoiro.

(15) No es presenten estadístiques de les entrevistes a causa del gran nombre de gent que no sabia respondre a les preguntes, per la qual cosa l'estadística no tindria cap valor; a més, el que es perseguia era una visió global del coneixement del bàsquet a Mallorca i no de fets concrets.

(16) Situat a la plaça de Berenguer de Palou, més coneguda com la plaça dels patins.

(17) Govern Civil.

(18) La documentació que es presenta a partir d'aquest moment correspon als estatuts dels clubs que s'anomenen al costat. En aquesta documentació es pot trobar en alguns casos informació de caire econòmic, sobre-tot, i social.

FORTEZA TOBAJAS, S.A.
Distribuïdor de Cambres de Bany,
Calefacció i Aire Condicionat

Roca

Exposició i oficines:

31 de Desembre, 22

Tels. 971 29 60 01 - 971 29 47 95 • Fax 971 75 93 16
07004 Palma - Mallorca

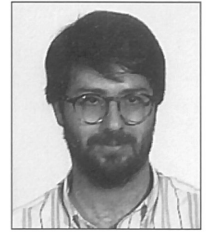
Magatzem i venda:

Nicolau de Pacs, 15

Tels. 971 46 28 34 - 971 46 15 49 • Fax 971 46 29 69
07006 Palma - Mallorca

Dossier:

L'ESPORT
A LES ILLES

Els precedents del Reial Mallorca: l'Alfonso XIII (1916-1931)

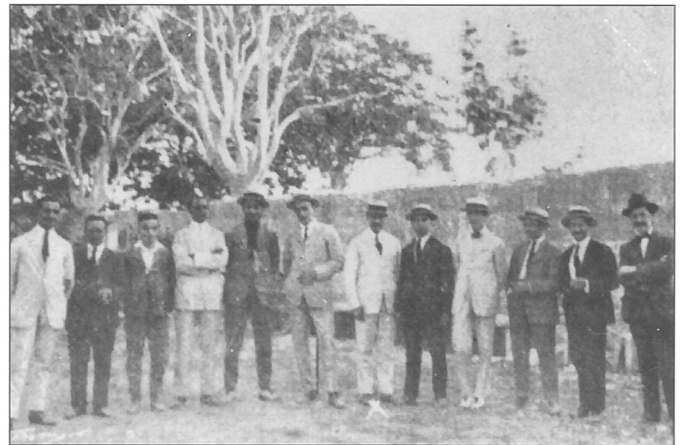
L'any 1901 fou la primera vegada que aparegué a la premsa palmesana la paraula *foot-ball*, en concret a la revista *Palma Ciclista*, en referència a uns partits disputats a Barcelona.¹ Aquell mateix any Gabriel Font i Martorell relatava una invitació a veure una exhibició d'aquest nou esport.² Era Adolfo Revuelta, catedràtic de Gimnàstica de l'Institut, qui s'adreçava a la joventut de Palma. Arribava així a Mallorca el futbol, un joc de pilota que es juga entre dos equips d'onze jugadors dins un gran camp a cada extrem del qual hi ha una porteria i cada equip ha de procurar fer anar a cops de peu la pilota dins la porteria dels contraris.³ Aleshores l'esport a Mallorca estava representat a principi de segle pel ciclisme, la natació (banys a la mar), la vela, les curses pedestres i l'hípica.

L'any 1902 es fundà el primer equip de futbol: l'Espanya,⁴ una secció del Cercle Ciclista de Palma, que el 1900 havia habilitat el velòdrom de Son Espanyolet per practicar el futbol;⁵ el seu primer partit fou contra un equip de Barcelona.⁶ Després arribà el Veloz,⁷ que jugava al velòdrom del Tirador, amb una tribuna de dos mil espectadors⁸ i que guanyà el primer campionat de les Balears, celebrat l'any 1904.⁹ Cal recordar que en aquell moment l'esport més popular a Mallorca era el ciclisme, i que molts d'equips de futbol naixien al si d'una entitat ciclista.

L'any 1908 el Campionat de les Balears va ser guanyat pel Mahón FC, i és que a Menorca també havia arrelat aquest nou espectacle. La final fou contra el Veloz, a doble partit, 1-0 i 2-1.¹⁰

Entre 1910 i 1920 aparegueren diferents clubs de futbol: Unión Protectora Mercantil (UPM), Assistència Palmesana i Inca FC (1910); Progreso (1912), de la barriada de Santa Catalina, i Manacor FC (1912); el Binissalem i el Palmesano, aquest darrer de Son Espanyolet (1913); el Luliano (1914) i el Llucmajor (1915); el Mallorquín, la Veda, etc.¹¹ Cal destacar l'existència del Mallorca FC, que no s'ha de confondre amb el Reial Mallorca.

El desembre de l'any 1915 un funcionari que es deia Adolfo Vázquez es reuní amb els directius del Veloz per crear una associació de clubs insulars. Adolfo Vázquez Humasqué era un enginyer català que aleshores dirigia la Granja Escola d'Agricultura de les Balears. Com a escriptor destacà com a autor de la novel·la *El secreto de la pedriza* (1920). Visqué a

La junta directiva de l'Alfonso XIII amb el diputat a Corts Lluís Alemany

Mallorca fins l'any 1929. Durant la II República ocupà diferents càrrecs polítics a la Península i el 1939 s'exilià a Mèxic, on morí l'any 1975.¹²

El 22 de gener de 1916 s'elegí una junta per dirigir una Asociación de Clubs, la tasca de la qual fou efímera, car el Veloz abandonà aquesta iniciativa. Aquest fet fou determinant per a l'aparició d'un nou club a Palma: l'Alfonso XIII.

Així, el que ara denominam Mallorca, com a club esportiu, fou fundat l'any 1916, si bé ho va fer sota el nom d'Alfonso XIII Football Club. Fou el 5 de març del dit any quan Adolfo Vázquez presidí la primera junta directiva que es constituí al carrer de Can Armengol de Palma. En formaven part: com a president, Adolfo Vázquez; vicepresident: Antoni Moner; secretari: Rafael González; vicesecretari: Rafael Mascaró; tresorer: Mateu Palmer; comptador: Pedro Barbarín; vicecomptador: Fernando Pinillos; com a vocals: Miquel Estades, Miquel Vidal, Josep Llauger i Gabriel Muntaner.¹³ Es creen dos equips: el primer, pròpiament anomenat *l'Alfonso* i el segon, el *Victoria Eugenia*. Per escollir els jugadors que formarien part de les plantilles es realitzaren proves entre els jugadors més coneguts de Palma. El club comptà, en un principi, amb 140 socis¹⁴ i un local social al Born. Com que la idea de crear una

Campionat de Mallorca. Partit entre l'Alfonso XIII i el Constància

associació de clubs de les Balears no reeixí, l'Alfonso s'integrà en l'Associació de Clubs de la Federació Catalana.

El mateix dia 5 de març els jugadors d'ambdós *teams* realitzaren un partidet per estrenar el camp de Bons Aires, que seria on jugaria l'Alfonso XIII —i després el CD Mallorca— fins l'any 1944.¹⁵ El camp feia 96 x 61 m i era situat al carrer de General Riera. Aquest primer partit finalitzà amb el resultat de 5-1 en favor de l'Alfonso. Les alineacions, que ens permeten tenir una idea dels jugadors de la plantilla foren: per l'Alfonso, Ferrà (porter), G. Parpal, Castañer, Ferrer, Elvira, Miquel Llauger, Riera, Ramis, Barbarín, Ferrer i Socias; pel Victoria Eugènia: Mulet, A. Parpal, Josep Llauger, Garrigosa, Llabrés, Janer, Cirer, Pinillos, Font, Estarellas i Vidal.¹⁶

El 25 de març de 1916 l'Alfonso s'enfrontà al reserva del Barcelona. Aquest fou el primer partit seriós de l'entitat mallorquina i podem dir que fou quan s'inaugurà oficialment el camp de Bons Aires. Hi assistiren les màximes autoritats il·lenques i el rector de Sant Miquel beneí el camp. El resultat fou de 0-5. Aquesta fou l'alineació de l'Alfonso XIII: Ferrà, Ba-

llester, G. Parpal, Calafell, Llauger, B. Janer, Vidal, Quint, Ramis, Ferrer i Llabrés. L'àrbitre fou Josep Mascaró.

El 31 de març jugà un amistós contra el Mahón FC, amb el resultat de 4-2.

El 8 d'abril se celebraren eleccions al club per renovar-ne la junta. Fou elegit president Antoni Moner Giral (1916-1920) i Vázquez passa a ser president honorífic. Antoni Moner era metge otorino i havia jugat a la seva època d'estudiant a Barcelona. També fou jugador del Veloz.¹⁷

El 30 d'abril jugà contra l'Iluro, equip de Mataró (3-3) i el 7 de maig de 1916 fou la primera vegada que l'Alfonso jugà fora Mallorca, en concret a Barcelona, un amistós contra l'Universitari, amb el resultat de 4-0 en favor dels catalans.

El 28 de maig es jugà a Palma un partit de màxima rivalitat, aquesta vegada contra el Veloz, suspès per la violència quan anaven 1-0 en favor dels *alfonsinos*. Poc després el Veloz es dissolgué.

Un mes més tard l'Alfonso participava, amb el seu filial Progreso, al Trofeo Copa Darder Hermanos, amb victòria final contra el Mallorquín. Es pot dir que fou el primer torneig guanyat per l'entitat palmesana.

El 30 de juny de 1916 el rei concedí el títol de reial al club, que passà a denominar-se Real Sociedad Alfonso XIII. El text de l'escrit era el següent: «*Su Majestad el Rey (q.D.g.), accediendo a los deseos del Alfonso XIII Football Club, se ha servido conceder al mismo el título de Real, lo que de Real orden participo a V. para su conocimiento y el del club a afectos consiguientes.*»¹⁸

L'estiu de 1916 l'Alfonso XIII comptà durant un mes amb un entrenador del FC Barcelona, Jack Greenwell, i inicià un *tour* per la Península. El 28 de juliol jugà a Alacant contra el Lucentum. Hi guanyà 2-0, la primera victòria a fora casa; l'endemà jugà contra el Madrid, que li guanyà 6-1; finalment, el 30 de juliol guanyà a la Gimnástica Española, de Madrid, per 2-0.

Dia primer d'octubre l'Alfonso jugà el seu primer partit internacional. Fou contra la tripulació del vaixell anglès *Brownen*, amb un resultat d'escàndol, 9-0 en favor dels mallorquins.¹⁹ L'octubre s'enfrontà dues vegades a l'Espanyol i la seu social passà al carrer de la Unió. El 8 i 10 de desembre jugà a Terrassa dos partits.

El 31 de desembre de 1916 es disputà la Copa Alfonso XIII, que guanyà l'amfitrió en un partit contra el Manacor 2-0.

El gener de 1917 el Tarrassa tornà la visita del mes anterior. El març feu una gira per Sevilla, Madrid i Huelva. El maig guanyà una copa cedida pel baró de Güell.

L'octubre de 1917 l'Alfonso XIII participà, com a campió de les Balears, en el Campionat de Segona Lliga de Catalunya. El Campionat de les Balears de 1916 havia estat un torneig polèmic. S'hi havien inscrit els dos equips de l'Alfonso XIII i els dos de La Veda. Quan s'hagueren d'enfrontar els dos equips de l'Alfonso, el segon li cedí els punts, i La Veda, en protesta, es retirà de la competició.²⁰ L'Alfonso XIII fou proclamat, doncs, campió de les Balears, i passà a jugar contra els semifinalistes catalans de la Segona Lliga del Principat. Fou a Sabadell, i hi participaren els campions provincials de Barcelona (Júpiter), Girona (Palafrugell), Tarragona (Deportiu de Reus) i les Balears (Alfonso XIII). L'equip mallorquí guanyà el 8 d'octubre 3-2 al Júpiter i la final, jugada el 14 d'octubre,

contra el Palafrugell per 3-1. Així doncs, fou proclamat campió de la Segona Lliga de Catalunya, un dels seus primers èxits esportius, la qual cosa fou celebrada amb una gernació reunida al Gran Hotel de Palma.

L'any 1918 fou un any trist marcat per l'epidèmia de grip i només es disputaren alguns partits amistosos, a Palma, Manacor —s'hi inaugurà el camp— i a Badalona, si bé es creà la secció ciclista excursionista, presidida per Gabriel Font i Martorell, que es dissolgué dos anys més tard.

El 3 de febrer 1919 l'Alfonso partí cap a la Península i s'enfrontà en partit amistós al Reial Madrid, i aconseguí un meritori empat a un. També jugà tres partits a Múrcia.

El Campionat de les Balears de 1919 —Copa Alfonso XIII—, en què participaren diversos equips illencs, també fou guanyat per l'Alfonso XIII. A la fase final els alfonsins s'enfrontaren al Monte Pío (4-1) i al Manacor (6-0), i a continuació jugaren la final, celebrada a Palma, contra el Mahón FC, a doble partit: 1-0, 1-1, i un desempat definitiu en un partit molt violent, amb el resultat clar de 3-0. El trofeu havia estat donat per la mateixa Casa Reial. A causa de la violència de la final contra l'equip menorquí, el Campionat de les Balears no es tornà a celebrar fins a la temporada 1923-24.

Durant l'any 1920 molts de jugadors importants deixaren l'equip, i l'Alfonso disputà alguns intrascendents amistosos contra tripulacions de vaixells anglesos. A més, se n'havia previst un contra una selecció catalana, que a la fi es va suspendre. Davant una situació de desànim i amb perill real de dissolució, car el nombre de socis s'abaixà a una vintena, el 31 de desembre es formà una nova junta presidida per Josep Ramis d'Ayreflor, advocat i regidor de l'Ajuntament de Palma.

L'any 1921 s'inicià amb uns amistosos contra el Veloz i l'Espanyol de Barcelona. El 13 de març l'Alfonso s'enfrontà, per primera vegada, al seu gran rival, el Baleares, en un partit molt violent. El Baleares s'havia fundat el novembre de 1920 i era una fusió entre el Mallorca FC i el Mecànic.²¹ També es disputà la Copa Ajuntament, que guanyà l'Alfonso, tant a primera com a segona categoria. El sistema era de lliga, encara que tots els partits es jugaven al Bons Aires.

El 1922 es fundaren l'Atlètic FC, que amb el temps es fusionarà amb el Baleares, fet que deixaria pas a l'actual Atlètic Balears, i el Constància, d'Inca, un altre gran rival del Reial Mallorca.

El 25 de març de 1922 l'Alfonso jugà un partit contra els reserves del Barcelona, la qual cosa molestà els directius mallorquins, que s'esperaven un millor contrincant. El mes d'abril s'amplià la tribuna de l'estadi alfonsí, que s'estrenà amb dos partits contra el segon equip de l'Europa, de Barcelona. El setembre es disputà la Copa Mallorca i l'Alfonso hi participà amb el seu tercer equip; encara així, la guanyà. El 31 de desembre de 1922 i l'1 de gener de 1923 el primer equip s'enfrontà amb el Badalona, amb el resultat de 0-1 en els dos partits. El mes de març partí cap a Alacant, on jugà dos partits, el darrer dels quals fou un desastre arbitral; el mes d'abril arribà a Palma l'Arenas, un equip que havia guanyat el Campionat d'Espanya l'any 1919. Es disputaren dos partits (1-2, 1-3), en homenatge a Ferrà, el primer porter de l'Alfonso, que després decidí continuar al club. El mes de maig es jugaren més partits de preparació: dos contra el Sabadell i un contra el Meteor de Praga, ja que per causes meteorològiques només es va

Miquel Llauger, primer mallorquí cridat a la internacionalitat

poder jugar un dels dos amistosos concertats, el 26 de maig (0-6). A la fi, el 13 de juny/juliol arribava el primer equip del Barcelona, que arrasà amb un 0-14 i un 0-3 l'endemà.

A partir de la tardor de 1923 es disputaran ja els Campionats de les Balears cada temporada.

La temporada 1923/24 es fixà com a entrenador el txec Ferry, més conegut com a Zaubek. L'Alfonso es proclamà campió de les Balears després de jugar els partits d'anada i tornada contra Baleares, Regional i UPM. Com a primer de grup s'enfrontà a la final amb la Unió Sportiva Mahón (4-1 i 1-1). Ambdós partits es disputaren a Palma, el primer a Son Canals (estadi del Baleares) i el segon a Bons Aires. Com a campió de les Balears passà a jugar el campionat de Catalunya de segona categoria, però fou eliminat clarament (7-1) per l'Illuro, en un partit celebrat al Poble Nou.

Durant l'estiu es disputaren dos partits benèfics contra l'Espanyol de Barcelona. Després dimití el president Ramis d'Ayreflor.

La temporada 1924/25, amb Antoni Moner com a president, disputà, una altra vegada el campionat de Mallorca, amb el Regional, Manacor i Constància, que tornà a guanyar i la gran final fou contra el CD Menorca, el primer partit jugat a Maó i els segon a Palma. Per desavinences amb la Federació Catalana, no va participar en el campionat de segona Lliga com altres vegades havia fet. Es gestava la creació d'una federació balear de futbol. El mes de maig es disputà un amistós contra el Nacional de Montevideo (1-2). Cal dir que l'entrenador Zaubek fou destituït després d'una derrota contra el Balears. Fou substituït per Ferrà, porter del primer equip. El qui havia estat jugador del Mallorca i que llavors jugava a l'Espanyol, Miquel Llauger, va ser convocat per la Selecció Espanyola, però no va debutar.

La temporada 1925/26 se celebrà dues vegades el Campionat de Mallorca, previ al de les Balears. El primer campionat fou suspès quan ja s'havien jugat alguns partits; el segon, que s'inicià el gener de 1926, finalitzà amb empat a punts entre l'Alfonso i el Manacor. En el desempat, 0-0 i 1-0 a favor del Manacor. La final del campionat de les Balears contra la US Mahón es va perdre (1-1, 1-2). Fou una de les primeres —de tantes— decepcions del club palmesà. El juny de 1926 fou elegit nou president Sebastià Sancho Nebot.

El 16 de juny de 1926 es creà definitivament la Federació Balear de Futbol.

La temporada 1926/27 suposà nous triomfs per a l'entitat alfonsina, ja que guanyà els campionats de Mallorca i les Ba-

lears, aquest darrer després de guanyar a Son Canals a la Unió Sportiva de Maó.

La temporada 1927/28 es produí una escissió a la Federació Balear. El motiu fou la clausura del camp de Bons Aires per haver-hi deixat jugar el Regional, un equip que havia estat sancionat l'any anterior per no haver volgut jugar contra el Manacor. Així, l'Alfonso XIII abandonà la Federació i organitzà un torneig anomenat *Campeonato de Mallorca Bloque de Defensa*, amb la presència del Sóller, Regional i Atlètic.²² Aquest títol no oficial fou guanyat per l'Alfonso. Llavors s'elegí nou president, Manuel Villalonga Alomar, que va fer ingressar de bell nou l'entitat dins la Federació Balear de Futbol. El nou entrenador va ser el jugador Antoni Socias (fins l'any 1930).

La temporada 1928/29 s'aconseguí que el campió de les Balears pogués disputar la Copa d'Espanya. Així s'enfrontaren en una lligueta l'Alfonso XIII, el Constància, el Balears i el Manacor per decidir qui era el campió de Mallorca; l'Alfonso guanyà el campionat mallorquí i eliminà a la semifinal el Menorca per 2-0 en l'anada i per haver-se retirat a la tornada després d'una expulsió injusta.²³ La gran final fou a Son Canals contra la Unió Sportiva Mahón (5-1). L'Alfonso XIII tenia dret, doncs, a participar en la prestigiosa Copa d'Espanya, torneig que se celebrava des de l'any 1902, però que amb l'aparició del Campionat de Lliga aquesta mateixa temporada, aleshores comptava només amb la participació dels campions regionals i el sistema era d'eliminatòria a doble partit. Per sorteig tocà la Gimnàstica de Torrelavega, però la reglamentació permetia que un equip peninsular es negàs a jugar a Mallorca.²⁴ Aquesta absurda regla perjudicà l'Alfonso XIII, que es veié obligat a jugar la tornada a Barcelona.²⁵ De fet hi havia un precedent, que havia estat la participació de la US Mahón en partit únic contra l'Europa, també jugat a Barcelona.²⁶ L'anada es jugà el 9 de desembre i la va perdre per 5-1 en un partit plujós. La tornada es jugà al camp de les Corts una setmana després, i tornà a perdre, aquesta vegada per 1-2. El viatge s'havia efectuat en el vapor Bellver, amb tres-cents seguidors alfonsins, que es marejaren per la *penosa* travessia. A més hi havia nombrosos mallorquins esperant al port de Barcelona.²⁷

El 15 de maig s'elegí nova junta directiva, i va ser elegit president Josep Ramis d'Ayreflor, que tornava així a dirigir el club.

La temporada 1929/30 s'assegurà la disputa de les eliminatòries de la Copa d'Espanya a les Illes. El 9 de setembre es jugaren dos amistosos contra el Barcelona, un esdeveniment que comptà amb la presència a la tribuna de l'infant Jaume i de Miguel Primo de Rivera. Quant als resultats esportius, l'Alfonso XIII es tornà a proclamar campió de Mallorca. El torneig fou excessivament dur, en especial en els partits contra el Balears i contra el Constància. El gener de 1930 s'elegí president en assemblea Sebastià Sancho. A la Copa d'Espanya l'Alfonso jugà l'eliminatòria contra l'Espanyol, guanyador de l'anterior edició. A l'anada, el 6 d'abril, l'estadi de Bons Aires registrà una entrada impressionant, però l'Espanyol s'hi imposà per 1-7 en un camp ple de gom a gom i amb una gran expectació a tota l'illa. El terreny era de gespa, una novetat per als locals. Zamora era el porter de l'Espanyol;²⁸ la tornada es jugà el dia 13 a Sarrià (6-1) en un partit amb pluja.

El dia 20 d'abril l'Alfonso inicià una breu gira per Alger, serà la primera i única vegada que jugarà a l'estranger. El tra-

Dielectro Balear

Sociedad Anónima

► Gremi Fusters, 43

Polígon Son Castelló (ASIMA)
07009 PALMA DE MALLORCA

Telèfons: 971 20 44 64 (6 línies)

971 75 56 25 - 97175 56 81 - 97175 42 42

Fax: 971 75 82 29

ELECTRICITAT

► Carrer de la Pagesia, 68-B

Polígon Industrial
07500 MANACOR (Mallorca)

Telèfons: 971 55 53 51 - 971 55 55 55

Fax: 971 55 53 62

MAQUINÀRIA

► Extremadura, 21

07800 EIVISSA

Telèfons: 971 30 12 11 - 971 30 30 03

Fax: 971 30 02 57

IL·LUMINACIÓ

► Polígon Industrial, G 103

MAÓ (Menorca)

Telèfon: 971 36 17 09

► Polígon Industrial, 41-bis

07760 CIUTADELLA (Menorca)

Telèfons: 971 38 06 93 - 971 38 26 19

Fax: 971 38 64 29

AÏLLANTS

jecte el feu en el pailebot *Marza II*. Aquell mateix dia s'enfrontà al Gallia Sport (2-0) i l'endemà a l'A.S.S.S. Eugonaise (4-1),²⁹ ambdós equips foren reforçats amb internacionals francesos.³⁰

El mes de maig es jugaren a Palma dos amistosos contra l'Arenas de Getxo, aleshores un equip de molt de prestigi.

La temporada 1930/31 s'inicià amb el fitxatge com a entrenador de Jack Greenwell. Amb Antonio Parietti com a president l'Alfonso guanyà el Campionat de Mallorca, però un esdeveniment polític marcà el final de la temporada: la proclamació de la II República el 14 d'abril de 1931 produí el canvi de nom. La Reial Societat Alfonso XIII passava a ser el CD Mallorca,³¹ i amb aquest nom jugà la Copa d'Espanya, contra el Castelló. ■

Jordi Vidal Reynés

PALMARÈS DE L'ALFONSO XIII

- Campionat de segona Lliga de Catalunya: 1917
- Campió de Mallorca: 1919, 1923/24, 1924/25, 1925/26, 1926/27, 1928/29, 1929/30, 1930/31
- Campió de les Balears: 1917, 1919, 1923/24, 1924/25, 1926/27, 1928/29
- Campeonato de Mallorca Bloque de Defensa (no oficial): 1927/28
- Participació en la Copa d'Espanya: 1928/29, 1929/30

BIBLIOGRAFIA

- ARNÁIZ, L. *100 finales de Copa. Historia del campeonato de España*. Entrevista/TVE. 2001.
- CAPELLÀ, L.; MONSERRAT, T. *L'esport a les Balears*. Palma, 1994.
- FÀBREGAS, L. *Ca Nostra*. Cort, Palma, 1966.
- FINESTRES, J.; GIMÉNEZ, S. «Història dels clubs de futbol». *El Temps*, València, 1999.
- FONT MARTORELL, Gabriel. *El Club Deportivo Mallorca. Historia de la institución decana del fútbol mallorquín 1916-1944*. Cosmos, Palma, 1944.
- FULLANA, P. «Reial Club Esportiu Mallorca». *Gran Enciclopèdia de Mallorca* 10, p. 74-79.
- MAURA, B.; MARTÍ, J. *Equipos con historia. RCD Mallorca*. Universo, Madrid, 1991.
- MAURA, B.; MARTÍ, J. *Historia del Real Mallorca*. Coleccionable editat per *El Día* 16. Palma, 1991.
- MAURA, B. *De Buenos Aires a Birmingham. Historia breve del Real Mallorca*. Palma, 1999.
- PAÉZ, J. J. «Reial Societat Alfons XIII Futbol Club». *Gran Enciclopèdia de Mallorca* (GEM) tom 14, p. 244-245.
- Super Dinámico. La historia del fútbol español puesta al día*. Tomás Tocino e Hijos, Zaragoza. Des de 1970-71 (tom 1), en curs de publicació.
- TRILOBITES [Adolfo Vázquez]. *Año y medio de vida deportiva*. Palma, Imp. de José Tous, 1917.
- VIDAL, M. «Historias del Real Mallorca». *Ultima Hora*, 2002-2003.

NOTES

- (1) «Sport Catalán. Foot-Ball», *Palma Ciclista* 150, 14.2.1901.
- (2) Font Martorell, G. *Historia de la institución decana del fútbol mallorquín*. Cosmos, Palma, 1944, p. 22.
- (3) Alcover; Moll. *Diccionario Catalán-Valencià-Baleár* tom 6, p. 108.
- (4) *Equipos con historia. RCD Mallorca*, fascicle 1, p. 2
- (5) García Marín, J.; Pampín, G. *Historia del ciclismo en Mallorca*. Miramar, Palma, 1991, p. 84; GEM 18, p. 62.
- (6) Font Martorell, G. *El Club Deportivo Mallorca. Historia de la institución decana del fútbol mallorquín 1916-1944*. Cosmo, Palma, 1944, p. 23.
- (7) El Veloz Sport Balear s'havia fundat l'any 1896. García Marín, J.; Pampín, G. *Historia del ciclismo en Mallorca...*, p. 44.

Camp de Bons Aires. Visita de l'Espanyol. A la foto, l'internacional espanyolista Ricardo Zamora devora el capità de l'Alfonso, Cerdà, i l'entrenador Victòria Ferrà (8 de juny de 1928)

- (8) GEM 18, p. 62
- (9) Font Martorell, G. *El Club Deportivo Mallorca...*, p. 23.
- (10) Font Martorell, G. *El Club Deportivo Mallorca...*, p. 24.
- (11) Font Martorell, G. *El Club Deportivo Mallorca...*, p. 24; GEM 10, p. 57.
- (12) GEM 18, p. 48.
- (13) Trilobites [Adolfo Vázquez]. *Año y medio de vida deportiva*. Palma, Imp. de José Tous, 1917, p. 29.
- (14) Llistat a: Trilobites. *Año y medio de vida deportiva...*, p. 178.
- (15) MAURA, B.; MARTÍ, J. *Historia del Real Mallorca*. Coleccionable editat per *El Día* 16. Palma, 1991, p. 16-17.
- (16) Trilobites. *Año y medio de vida deportiva...*, p. 27.
- (17) Font Martorell, G. *El Club Deportivo Mallorca...*, p. 12.
- (18) MAURA, B.; MARTÍ, J. *Historia del Real Mallorca...*, p. 8.
- (19) MAURA, B.; MARTÍ, J. *Historia del Real Mallorca...*, p. 18.
- (20) MAURA, B.; MARTÍ, J. *Historia del Real Mallorca...*, p. 19.
- (21) GEM 1, p. 364
- (22) L'altre grup d'equips estava format pel Balears, Constància, Felanitx, Mallorquí, Rapid, Universal, Isleño, Ibèric i alguns equips menors. MAURA, B.; MARTÍ, J. *Historia del Real Mallorca...*, p. 90.
- (23) *La Almudaina* 26.11.1928.
- (24) *Equipos con Historia...*, p. 34.
- (25) Aquesta lamentable circumstància quedà reflectida al tom 7 del *Super Dinámico* 1977/78, p. 51-52; a més, la dita publicació, cèlebre per la seva cura a l'hora d'oferir dades, dubta a l'hora d'ubicar l'Alfonso XIII: «Este club era de Baleares; probablemente de Palma de Mallorca, aunque esto sin poderlo asegurar», p. 50.
- (26) *La Almudaina* 24.11.1928.
- (27) *La Almudaina*, 16.12.1928.
- (28) *La Almudaina*, 6.4.1930.
- (29) Font Martorell, G. *El Club Deportivo Mallorca...*, p. 167.
- (30) *La Almudaina*, 22.4.1930.
- (31) Nota de premsa de dia 16 d'abril de 1931.

Subscriuiu-vos a la Revista LLUC

L'Associacionisme ciclista als inicis del segle XX a Menorca

L'afició al ciclisme i el consegüent moviment associatiu es varen iniciar a les Illes Balears a final del segle XIX. L'esport es va començar a estendre entre les classes populars gràcies a l'abaratiment de la producció de les bicicletes. Això va ajudar a convertir aquesta mitjà de transport tant en una eina de treball com en un mitjà d'oci i a fer que deixàs de ser un element gairebé exclusiu de les classes benestants.

A Mallorca, a la dècada dels anys noranta del segle XIX es començaren a construir els primers velòdroms, com eren el de Felanitx (1892), Manacor (1893) o el del Tirador de Palma (1899). Paral·lelament naixia el 1888 la Societat Velocipedista de Palma.¹ Mentre a Mallorca s'iniciava aquest esport, a França sorgia la Federació de Ciclisme, creada el 1881; a l'Estat espanyol no apareixeria fins el 1896.²

Quasi al mateix temps que això succeïa a Mallorca, a l'Estat espanyol o a Europa, a Menorca apareixia el 1892 la primera associació que pretenia aglutinar el ciclisme. Així, el 1892 es va fundar a Maó el *Centro Velocípedo Mahonés*.

El moviment associatiu vinculat a l'esport del ciclisme a Menorca es va concentrar exclusivament a Maó. Entre el 1892 i el 1909, moment en què va desaparèixer la darrera entitat, tan sols a l'illa sorgiren tres associacions vinculades a aquest esport i totes estigueren localitzades a Maó.

NOM	DATA INICI-DATA FINALITZACIÓ
Centro Velocípedo Mahonés	1892-1900
Centro Ciclista Mahonés	1900-1909
El Isleño Ciclista	1900-1907

Tot i això, a les altres poblacions també es feren curses ciclistes vinculades a esdeveniments socials o a celebracions de caràcter esportiu entre aficionats als diferents esports practicats. Així, amb l'objectiu d'inaugurar el nou local social del club de futbol *Zamora* de Ciutadella, es va organitzar un programa amb esdeveniments d'aquest tipus. Entre els actes hi havia una cursa de bicicletes, un partit de futbol i, a la nit, una il·luminació amb focs artificials.³ Entitats com casinos o societats recreatives també organitzaren curses alguna vegada, però aquest no fou un fet gaire freqüent.

També cal destacar el fet que entitats esportives com el cas del *Centro Sportivo España*, que nasqué amb una vocació cla-

Vista panoràmica de Maó

rament vinculada al futbol el 1930, introduïssin una reforma als seus estatuts amb l'objectiu d'aglutinar més esports. Els objectius eren:

«Artículo 1º Bajo la denominación de "Centro Sportivo y Recreativo España" se constituye en ésta localidad, una Sociedad de aficionados al deporte de foot-ball siendo su fin fomentar y propagar este y otros deportes para mejorar el desarrollo físico de la juventud y recreo de la misma.»⁴

A poblacions petites o mitjanes de l'illa, com el cas del Castell, no era gens estrany intentar aglutinar en l'única societat esportiva les persones que no desitjaven practicar l'esport que podríem qualificar de masses com el futbol, i per això ampliaren els estatuts per intentar donar cabuda a la resta d'aficionats a l'esport. Tot i això aquesta entitat va continuar tenint una predilecció pel futbol en detriment dels altres esports, ja que aquest era el que tenia més aficionats dins la població.

A partir del 1909 va desaparèixer la darrera entitat dedicada al ciclisme i no fou fins a la postguerra quan aparegueren més entitats, totes de nova planta, vinculades al ciclisme. Així el 1951 sorgia a Ciutadella el *Club Ciclista Oar*, vinculat a Acció Catòlica, i ja dins la dècada dels anys seixanta del segle

XX sorgiria la *Peña Ciclista* a la mateixa localitat. A Maó, en canvi, no sorgiren noves entitats únicament dedicades a aquest esport, que va tenir una certa incidència a la població a principi del segle XX.

Aquest fet contrasta amb la incidència que va tenir el ciclisme a Mallorca, on, mirant el registre d'associacions del Govern Civil, localitzam nombroses entitats esportives a diverses localitats de l'illa, a més de la construcció dels nombrosos velòdroms.

En el mapa⁵ següent podem observar la distribució d'entitats ciclistes a l'illa de Menorca entre 1892 i 1960.

Un cop determinats el nombre i les entitats ciclistes establertes a l'illa, cal fer una anàlisi amb profunditat de les seves característiques. Respecte a les denominacions d'aquestes entitats, són molt típiques i denoten que estan especialitzades en el ciclisme. Dues, el *Centro Ciclista Mahonés* i *El Isleño Ciclista*, mostren ja en la seva denominació la dedicació a aquesta finalitat; la primera, a més, especifica que únicament pertany o té el seu camp d'acció a Maó. L'altra entitat que té una denominació diferent és el *Centro Velocípedo Mahonés*; aquesta, tot i no dur l'apel·latiu ciclisme, també denota amb la paraula velocípedo que es dedica al ciclisme i que està radicada a Maó.

La primera associació, com ja hem esmentat abans, fou el *Centro Velocípedo Mahonés*, fundat l'1 de desembre de 1892 amb l'objectiu de:

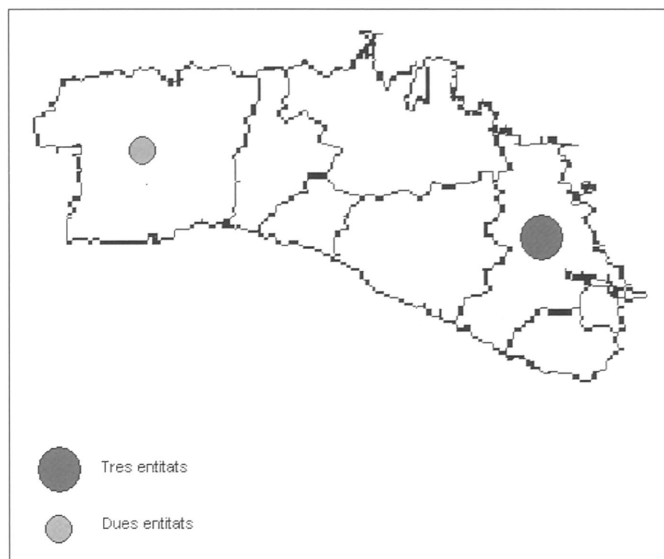
«Fomentar la locomoción por medio del velocípedo, organizando al efecto; paseos, excursiones, records y carreras, así como todo otro género de diversiones y esparcimiento lícitos que acuerde celebrar la Junta Directiva.»⁶

Les altres entitats expressaren en els seus estatuts unes finalitats semblants, i per tant tan sols volien dedicar-se a la promoció i el gaudi del ciclisme entre els seus socis i entre la població en general. Però tampoc no deixaven de banda la possibilitat de celebrar altres esdeveniments, encara que no estiguessin relacionats directament amb el ciclisme.

Un altre element important en els estatuts d'aquestes entitats és la prohibició de jugar a jocs il·lícits, sobretot referint-se a jocs de cartes amb apostes, i també la prohibició de discussions polítiques i religioses. Aquests dos elements són constants en els seus estatuts, que deixen ben explícit que tan sols volien dedicar-se a finalitats recreatives i sobretot al foment del ciclisme.

Tot i això, aquestes entitats anaren més enllà de la promoció del ciclisme. Els seus locals socials, la majoria llogats —cap entitat no va adquirir en propietat cap local social, i en el cas del *Centro Ciclista Mahonés* va arribar a canviar tres vegades de local social en sis anys—, també es convertiren en veritables centres recreatius, instructius i d'oci per a la població. Per tant, el local no tant sols era un lloc per dipositar el material, sinó que també era un lloc de reunió. Aquest fet és documentat per la compra de mobiliari com ara cadires o bancs per al local social. En aquest sentit *El Isleño Ciclista* va comprar el 1900 al voltant de trenta-dues cadires i tres bancs i l'any següent va instal·lar un tendal en el local social a l'estiu, fet que s'anà repetit cada temporada estival.

També hem detectat que dues de les tres entitats, concretament el *Centro Velocípedo Mahonés* i *El Isleño Ciclista*, estaven subscrietes a determinats diaris i publicacions de la població. Al-

L'associacionisme ciclista a Menorca

gunes fins i tot ho deixaren ben explícit en els seus estatuts, com és el cas del *Centro Velocípedo*. A l'article novè diu:

«Todos los socios tendrán a su disposición dentro del local que ocupa la sociedad, los libros, periódicos y demás publicaciones que existan pero no podrán por ningún concepto, sacarlas de la misma, salvo previo permiso del Sr. Presidente y en cuyo caso no podrá durar más de quince días.»⁷

A més d'oferir la lectura del diari i de llibres suposadament vinculats al ciclisme, també es preocupaven perquè aquests no desapareguessin del local social. En el cas d'*El Isleño Ciclista* coneixem els diaris a què estava subscripta l'entitat: *El Bien Público* i *El Liberal*; el primer d'ideologia monàrquica i conservadora i el segon d'ideologia liberal i republicana. El fet d'estar subscript a diaris antagonics evidencia que les entitats no tingueren una clara finalitat política, sinó que dins la seva massa social tenien associats de diverses tendències.

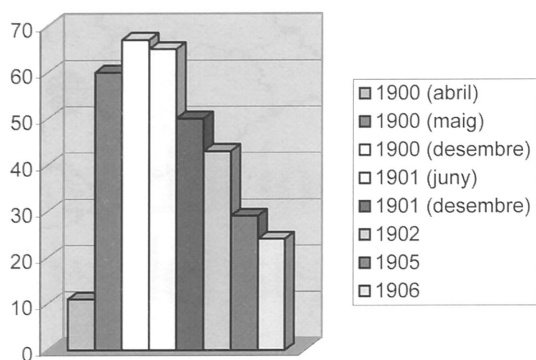
Unes altres activitats que oferiren als socis foren balls o celebracions de caràcter festiu. Tot i que per celebrar aquests esdeveniments moltes vegades havien de recórrer a la utilització d'espais aliens al local social, segurament a causa de l'espai reduït. Una de les entitats que va celebrar amb més freqüència esdeveniments d'aquest tipus fou el *Centro Ciclista Mahonés*, que amb motiu del carnaval solia celebrar balls de màscares al Teatre Principal de Maó.

El mateix *Centro Ciclista* es va engrescar a promoure una reforma dels seus estatuts un any després de la seva fundació amb l'objectiu d'instal·lar dins l'entitat els esports de gimnàstica i tir al blanc. Això deixa en evidència que no tan sols es dedicaren a fomentar el ciclisme, sinó que tingueren un altre vessant.

Les activitats eminentment relacionades amb el ciclisme foren les següents:

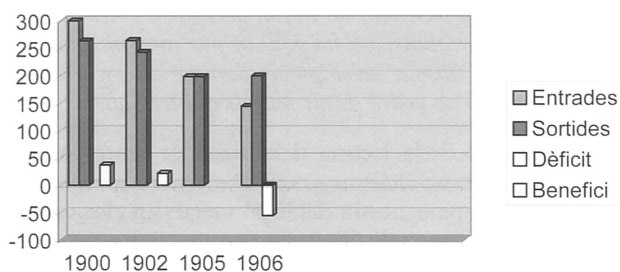
1. Permetre que els socis dipositassin les bicicletes en el local social, segurament per la manca d'espai als seus respectius habitatges i per la nosa que ocasionava la bicicleta al domicili particular del soci.

Evolució del nombre d'associats (1900-1906)

FONT: Elaboració pròpia a partir dels balanços de l'entitat *El Isleño Ciclista* localitzats a l'AHM. Delegació del Govern. Expedients núm. 18 i 133.

Evolució econòmica de l'entitat

FONT: Elaboració pròpia a partir dels balanços de l'entitat *El Isleño Ciclista* localitzats a l'AHM. Delegació del Govern. Expedients núm. 18 i 133.

2. Les excursions foren una altra activitat predilecta d'aquestes entitats. Per programar una excursió solien tenir una comissió emanada de la junta directiva que era la que organitzava i programava l'esdeveniment. Algunes entitats, a part de la creació de la comissió, també tenien la figura del capità i del subcapità, que s'encarregaven de dirigir l'excursió. Aquests càrrecs, amb una vigència curta, eren elegits entre els excursionistes mateixos, sempre atenent les indicacions de les respectives juntes directives.

3. El darrer esdeveniment per excel·lència eren les curses ciclistes. Aquests esdeveniments es podien realitzar dins la mateixa localitat o entre localitats properes i hi podien participar tots els associats. Algunes de les entitats fins i tot deixaren ben explícit en els estatuts, com és el cas d'*El Isleño Ciclista*, que quan els fons de l'entitat ho permetessin dipositarien en un lloc determinat de cada poble de l'illa una bomba i el material necessari per a les reparacions de les bicicletes. Entitats com el *Centro Velocipede* crearen la figura del soci corresponsal. Eren persones que residien fora de Maó i adquirien la insígnia de socis de número, però tan sols n'hi podia haver

un a cada localitat, segurament amb la finalitat de donar suport en activitats d'aquestes característiques.

Pel que fa al tema dels associats, les categories variaven segons les entitats. El *Centro Velocipede* tenia cinc categories, que eren les següents: socis fundadors, socis honoraris, socis de número, socis transeünts i socis corresponsals. *El Isleño Ciclista*, en canvi, tan sols tenia dues categories de socis: fundadors i numeraris.

Entre aquestes diferents categories destaca una certa homogeneïtat en l'edat per poder fer-se soci, que per a la majoria de les entitats eren els quinze anys. On sí que trobam més divergència és en el tema de la quota. Al *Centro Velocipede* aquesta era d'una pesseta mensual i a *El Isleño Ciclista* era de 50 cèntims. Aquest fet ens fa una idea de l'estatus dels socis, ja que els del *Centro Velocipede* eren associats amb un poder adquisitiu més elevat i un poc més interclassistes que els de les altres entitats.

Pel que fa al nombre d'associats, tan sols tenim dades d'*El Isleño Ciclista* entre el 1900 i el 1906. De les altres entitats tan sols en tenim dades indicatives.

ANY	NOMBRE SOCIS
1900 (abril)	11
1900 (maig)	60
1900 (desembre)	67
1901 (juny)	65
1901 (desembre)	50
1902	43
1905	29
1906	24

FONT: Elaboració pròpia a partir dels balanços de l'entitat *El Isleño Ciclista* localitzats a l'AHM. Delegació del Govern. Expedients núm. 18 i 133.

Podem observar que el sostre d'associats que va tenir aquesta entitat es va donar el desembre del 1900, amb 67 associats, i també el seu ràpid creixement a partir del 1900, en què *El Isleño Ciclista* es posà en marxa amb onze socis. En menys d'un any l'entitat augmentà fins a uns 56 associats. A partir d'aquesta data el nombre de socis, al voltant de quaranta o cinquanta, es va mantenir estable el 1901 i el 1902. Però a partir del 1905 s'inicià una decadència amb 29 socis que portà aquesta entitat a la desaparició. La majoria d'entitats desaparegueren per aquest motiu, paral·lel a la minva d'ingressos econòmics.

Pel que fa a les altres dues entitats, segurament es varen mantenir amb unes xifres d'associats semblants a les d'*El Isleño Ciclista*.

Els ingressos d'aquestes entitats es poden determinar a través dels balanços que presentaven davant la Delegació del Govern com qualsevol altra entitat. L'única entitat de la qual disposem d'una sèrie de balanços complets és també *El Isleño Ciclista*, que ens permeten veure l'evolució econòmica d'una d'aquestes associacions ciclistes.

Com podem observar en aquest gràfic, fins al 1905 les entrades sempre foren superiors a les sortides, amb el consegüent superàvit en aquest període. El 1905 es produí un equilibri entre entrades i sortides, però a partir d'aquesta data, i accentuat l'any següent, es produeix un dèficit que portà a la desaparició de l'entitat.

Pel que fa als ingressos, un 90% provenien de les quotes dels associats, la principal font de finançament de la societat.

Les despeses eren bàsicament la subscripció a diaris i compra de llibres, el lloguer i el manteniment de la seu social, la compra de material per al local, una assegurança per al local social i la instal·lació del tendal a l'estiu.

Les causes de la desaparició de les entitats foren les mateixes: el problema econòmic i la manca de socis. A més, del 1900 al 1907 convisqueren a la mateixa localitat dues entitats ciclistes, fet que suposava una major competència i rivalitat entre si i en feia minvar el potencial. De fet, la darrera entitat que desapareix, el *Centro Ciclista Mahonés*, també va argumentar les mateixes causes abans esmentades.

Després del 1909 no va ser fins a la postguerra quan tornaren a aparèixer a Menorca entitats vinculades al ciclisme. ■

Jordi Pons Bosch

NOTES

(1) GARCIA AMENGUAL, E. "El ciclisme a Mallorca. Dels orígens fins a 1936". A *Lluc*, núm. 818-819. (2000). Pàg. 42.

(2) PUJADAS, X.; SANTACANA C. "Deporte y modernización en el ámbito mediterráneo. Reflexiones para una historia comparada (1870-1945)". A *Cercles. Revista d'Història Cultural*, núm. 3. (2000). Pàg. 48.

(3) MERCADAL BAGUR, D. *El juego del fútbol en Menorca*, Editorial Menorca, Maó. 1985. pàg. 170-171.

(4) AHM. Delegació del Govern. Expedient núm. 303. *Centro Sportivo España-Villacarlos. Estatutos y Reglamentos* —a màquina— (21 d'octubre de 1922).

(5) Mapa d'elaboració pròpia.

(6) AHM. Delegació del Govern. Expedient núm. 31. *Reglamento del Centro Velocipèdo Mahonés* —a mà—. Article segon. (1 de desembre de 1892).

(7) Íbid. Article novè.

Restaurant SA FONDA

ESPECIALITATS

CABRIT DE MUNTANYA - PORCELLA
ARRÒS BRUT - PAELLA

Tel. 971 51 70 22 • LLUC

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

CORT

Pça. Cort, 1
Cp 07001

EL TERRENO

Nigul, 1
Cp 07015

BLANQUERNA

Sant Joaquim, 9
Cp 07003

COLL D'EN RABASSA

Albuera, 1
Cp 07007

S'ARENAL

Gaspar Rul·lan, 5
Cp 07006

POLÍGON DE LLEVANT

Ciutat de Querétaro, 3
Cp 07007

MOLINAR

Xadó, 7
Cp 07008

CASAL SOLLERIC

Passeig del Born, 27
Cp 07012

RAFAL VELL

Pere Ripoll i Palou, 9
Cp 07008

L'OLIVAR

Mercat de l'Olivar, 104
Cp 07002

SANTA CATALINA

Fàbrica, 34
Cap 07013

SON XIMELIS

Cap Enderrocat, s/n
Cp 07011

ESTABLIMENTS

Pça. Immaculada, 3
Cp 07010

GABRIEL LLABRÉS

Antoni Planas i Franch, 4
Cp 07001

SON RAPINYA

Catalina March, 4 A
Cp 07013

SON CLADERA

Cala Serena, 3
Cp 07009

SON FORTEZA

St. Isidre Llaurador, 25
Cp 07005

SA INDIOTERIA

Gremi de Tintorers, 2
Cp 07009

SON GOTLEU

Regal, 105
Cp 07008

GÈNOVA

Barranc, 22
Cp 07015

SIOPJ

Pere d'Alcàntara Penya, 11
Cp 07006

Ajuntament de Palma

COORDINACIÓ DE BIBLIOTEQUES DE BARRIADA DE L'AJUNTAMENT DE PALMA:
C/ DE L'ALMUDAINA, 7 A - CP 07001 - TEL. 971 71 87 95

Dossier:

L'ESPORT
A LES ILLES

La història de l'esport: una necessitat

La història de l'esport és encara una disciplina jove. No és fins a la dècada de 1960, gràcies a l'eclosió de les ciències socials a la universitat i, és clar, al creixent protagonisme públic del fenomen esportiu, quan s'enceta un interès destacat i s'editen monogràfics sobre la matèria i es culminen algunes tesis doctorals a països com França, els Estats Units i Anglaterra.¹ De fet, la historiografia de l'esport es comença a desenvolupar en el moment en què es té una clara consciència de la rellevància social, cultural i econòmica del fenomen en el procés històric contemporani. Això és, quan s'entén com un producte de la societat moderna que interacciona amb la realitat complexa que l'envolta i que, per tant, ajuda a explicar-la i a comprendre-la. En aquest sentit l'esport s'ha de veure i estudiar com un factor de la contemporaneïtat que expressa les formes d'organització, de sociabilitat, de desenvolupament cultural i econòmic, de combat ideològic i de internacionalització de les societats modernes. Com a forma de lleure que progressivament al llarg del segle XX ha ocupat milions de persones —ja en el vessant pràctic, ja en el de l'espectacle—, l'esport ha esdevingut un fenomen social i econòmic mundial de primer ordre, que reflecteix l'aparició de les societats liberals, la seva peculiar expansió i articulació, i els períodes de crisi profunda. Perd sentit, doncs, des d'una visió historiogràfica seriosa, un tipus d'història de l'esport únicament descriptiva i que no acosti el fenomen al context social que el fa possible, i s'erigeix com a necessària una anàlisi social i cultural que pot aportar una gran quantitat d'informació sobre el nostre passat recent.²

En aquest article, volem posar l'èmfasi, de manera panoràmica, en alguns dels aspectes clau que expliquen la història general de l'esport i que conformen bona part dels treballs que actualment estan portant a terme els historiadors d'aquesta disciplina.

EL PAS A LA CULTURA MODERNA DE L'ESPORT

La irrupció del liberalisme i dels processos d'industrialització a Europa Occidental obren profundes transformacions en les formes d'organitzar-se, viure i treballar dels ciutadans. Aquests canvis, com se sap, es van anar desenvolupant de manera progressiva i amb ritmes desiguals en funció de cada rea-

litat social, com a mínim a partir de la segona meitat del segle XVIII. Amb tot, les conseqüències polítiques, econòmiques i socials de la guerra civil anglesa —a final del segle XVII— provocaren que en aquell país el protagonisme real de la burgesia liberal fos creixent des de principi del set-cents. Aquest esdeveniment, amb la influència de la moral puritana entre el parlamentarisme anglès i l'acceleració econòmica prèvia a l'arrencada industrial, va donar lloc a marcats canvis en les formes del lleure i de l'educació dels anglesos. A Anglaterra, com a la resta de l'Europa baixmedieval, els jocs i les celebracions festives preindustrials havien estat marcades durant segles per un alt contingut d'espontaneïtat, violència i desordre públic. En les zones rurals era habitual la festa en determinades estacions de l'any, associada al maltractament d'animals —el *bull baiting* o turment al toro, per exemple, al sud d'Anglaterra—, als jocs de pilota multitudinaris i sense normes —que sovint creaven tumults i foren prohibits amb edictes reials sistemàticament— o a l'aposta i la ingesta d'alcohol. Les noves necessitats de mà d'obra preparada d'un país en vies d'industrialització i els nous hàbits d'una burgesia emergent van transformar, a Anglaterra abans que a la resta d'Europa, moltes d'aquestes formes ancestrals de celebració. Les prohibicions abolicionistes dels jocs improvisats i de manifestacions lúdiques que generaven indisciplina foren freqüents durant el segle XVIII i el primer terç del segle XIX. En són una mostra les campanyes puritanes i evangelistes contra el maltractament d'animals (que culminen el 1835 en la Llei contra la crueltat envers animals) i la legislació contra jocs de pilota i curses al carrer (Llei del carrer de 1835).

En paral·lel, l'emergència d'una renovada xarxa escolar privada des de la segona meitat del segle XVIII havia de formar des de la nova moral liberal els futurs dirigents empresarials i polítics del país. Les anomenades *Public School* —internats privats, allunyats dels nuclis industrials i previs a l'educació superior— tingueren un paper destacat en la instrucció de milers de fills de la burgesia i la *gentry* que es preparaven sota un model basat en l'autodisciplina, la fortalesa moral i la competitivitat. És en aquests centres escolars on, durant les primeres dècades del vuit-cents, apareixerà una nova forma de jugar entre els interns, que gaudien de força hores de descans al dia. Estimulat per Thomas Arnold —director de l'escola de Rugby fins al

1842—, el joc desordenat, violent i perillós que exercien els seus estudiants durant les hores de descans fou transformat cap a un tipus de joc normativitzat, en espais limitats i amb uns valors adients a la nova societat liberal i competitiva. Basat en la perspectiva de l'autogovern dels mateixos alumnes, Arnold els forçà a crear les seves pròpies regles i controls en els jocs físics que desenvolupaven. Posà fi, així, als desordres escolars, i alhora els desenvolupà els valors de la lluita per a l'obtenció de resultats, el treball en equip i el respecte a les normes i a l'autoritat. La fórmula de Rugby fou reeixida i s'estengué aviat a Eaton, Harrow i altres escoles. La reglamentació dels jocs i els desigs de competir dels estudiants requerí, aviat, l'acord entre escoles per crear regles unificades. La lògica esportiva estava naixent. Es crearen equips escolars i comissions per unificar criteris. El joc premodern, desordenat i vinculat a formes de sociabilitat preindustrials, deixava pas a l'esport, propi d'una societat liberal, organitzada sota regles pretesament universals, pactades i vigilades per institucions centralitzades. Amb un origen evidentment elitista, l'esport s'estengué ràpidament fora de l'àmbit escolar a les universitats i, d'aquestes, a la societat en forma d'associacions —clubs— i federacions, ja que els joves volien continuar practicant-lo i la nova realitat política i social pressionava per evitar les velles expressions lúdiques no regularitzades. El 1846 es publicaren les lleis del joc de Rugby i el 1863 ja existien vint clubs d'aquest esport a Londres.

EDUCACIÓ I ÈXERCIT: EL VELL CONTINENT

A la resta d'Europa, la lògica esportiva britànica no va tenir un paral·lel comparable durant la primera meitat del segle XIX. El desenvolupament diferent de la modernització econòmica —amb una industrialització més lenta— i l'eclisió del pensament il·lustrat continental —racionalista a l'anglesa, però tintat d'un romanticisme profund— van tenir com a resultat una visió radicalment diversa de les activitats físiques, les quals es començaren a sistematitzar amb ritmes diferents segons cada país, en el darrer terç del segle XVIII. És cert que ja durant el segle XVI alguns autors destacats com François Rabelais —en el clàssic *Gargantua* (1534-48)— o bé Michel Montaigne en els seus *Assaigs* (1580), advertiren de la necessitat de la utilització dels exercicis corporals en la instrucció dels infants, en contraposició a la tradicional perspectiva dualista medieval. És Rousseau, però, qui a partir de la seva visió naturalista de l'educació a l'*Emili* (1762), incorpora l'activitat física de manera escassament sistematitzada en el discurs pedagògic modern. La seva «educació pels sentits» o «educació negativa» —sense un intervencionisme extern en determinades fases inicials de la vida del nen i dirigida a «perfeccionar els òrgans abans que donar coneixements»— tingué una transcendència molt important en alguns cercles intel·lectuals, preferentment alemanys i suïssos, en relació amb la utilització dels exercicis corporals en educació. Potser un dels casos més punyents fou el de l'aparició del moviment filantròpic en algunes ciutats de Prússia en el darrer terç del set-cents, el qual constituí les primeres escoles europees amb la incorporació de jocs tradicionals i exercicis gimnàstics.

No obstant això, a Europa, el desenvolupament de l'educació física i la gimnàstica escolars va ser molt més tardà que l'aparició de l'esport anglès competitiu i d'arrel liberal als internats del Regne Unit. La desigual irrupció de les revolucions

El ciclista Bartomeu Flaquer

burgeses, dels Estats liberals i de les respectives xarxes escolars públiques n'explicarien en part aquest tret diferencial. La ràpida alfabetització vuitcentista d'alguns països del nord d'Europa o l'estesa tradició escolar napoleònica postrevolucionària a França, no canviaren del tot aquesta tendència. En gran mesura perquè al continent europeu l'exercici físic racional i sistemàtic continuava sent vist com una dimensió militar, hereva de la instrucció en els exèrcits medievals. Per això, al marge dels assaigs pedagògics d'autors il·lustrats que difícilment es materialitzaren en una educació física civil, la major part de propostes gimnàstiques del segle XIX formen part de l'esfera casernària i s'assenten en propostes nacionalistes de tall romàntic i d'origen bèl·lic. El cas de Friedrich Jahn amb els *Turnen* o gimnasos alemanys —nascuts de la frustració de la derrota davant Napoleó a la batalla de Jena (1806)—, del militar valencià Francesc Amorós i la seva escola de gimnàstica de París (1818) o bé de la proposta dels Batallons Escolars en la III República francesa (1882) són paradigmàtics. Uns altres casos com el de Pehr H. Ling, creador del model de gimnàstica sueca amb plantejaments de caràcter terapèutic (1834), amaguen igualment un origen patriòtic i romàntic i, en tot cas, foren desenvolupats des d'institucions governamentals amb vocació d'instrucció militar per a l'oficialitat. A Europa, doncs, donades aquestes característiques ben diferenciades, l'extensió de la pràctica esportiva anglesa trigaria encara uns decennis a desenvolupar-se amb normalitat, des de les dècades de 1870 i 1880. La generalització del procés industrialitzador i de la cultura urbana moderna, un cop assentats els nous Estats liberals, facilitaria la internacionalització de l'esport, una nova forma de lleure pròpia de la burgesia anglesa que les classes dominants urbanes del continent i dels Estats Units d'Amèrica començarien a veure amb bons ulls com a tret d'identitat social i, poc després, com a forma de control dels sectors populars.

EXTENSIÓ GEOGRÀFICA I INSTITUCIONALITZACIÓ

L'estudi de l'aparició de les pràctiques esportives d'origen anglosaxó als continents europeu i nord-americà és un dels temes més recurrents entre la jove historiografia de l'esport als països occidentals. En bona mesura perquè el procés d'esportivització a ambdós continents és clau per entendre l'aparició de les formes de lleure contemporànies, la irrupció de la indústria que s'hi vincula i el desenvolupament de la moderna cultura de masses. Per tant, des d'aquest punt de vista, la investigació sobre l'origen de l'esport s'ha d'entendre com a ineludible en el coneixement de la nostra cultura moderna. L'existència d'estudis parcials en aquest sentit —nacionals i regionals— a bona part d'Europa occidental, ens desvela que des del punt de vista cronològic les diferències existeixen, però són escasses pel que fa a la incorporació dels esports als països de l'occident europeu. Generalment sembla prou clar que el tret que més sobresurt en la formació de les primeres institucions esportives en cada país, això és l'existència de practicants, entitats, clubs i federacions, és l'aparició d'una burgesia autòctona consolidada. Aquest fet explicaria en gran part les dimensions cronològica i geogràfica de l'esportivització europea occidental al segle XIX. L'exportació dels esports anglesos a Europa es produeix entre 1870 i 1890, moment en què ja s'han produït els processos de transformació política als països mediterranis i del centre d'Europa i en el qual la industrialització, tot i que desigual segons les àrees, ha facilitat l'explosió urbana. Les zones que incorporen pràctiques esportives en primer lloc, en conseqüència, són les àrees urbanes, portuàries, ben connectades amb l'exterior, amb un flux comercial intens, amb presència diplomàtica, o bé amb l'existència de colònies angleses rellevants. La data i el lloc de creació de clubs esportius i, posteriorment, d'entitats associatives federades, n'és reveladora. Abans de 1870 és corrent trobar la fundació de les primeres entitats gimnàstiques, per tant d'origen no anglès, vinculades a pràctiques militars com el tir, o bé a la cacera. Les institucions estrictament esportives apareixen més tard i en general en les regions o zones dels Estats en què la presència burgesa és sòlida. Els casos llombard a Itàlia, i català a l'Estat espanyol, on es constitueixen els primers nuclis de practicants esportius i les primeres institucions en el marc dels respectius Estats, són prou evidents del que diem. De la mateixa manera no pot estranyar que les institucions esportives europees s'articulin orgànicament seguint el model dels clubs i federacions privats anglesos. En aquest sentit, la burgesia europea emula la burgesia anglesa, com una peça més de l'engranatge liberal i industrialitzador. Al cap i a la fi el lleure esportiu s'organitza com un reflex de les formes de producció, d'organització social i política de la societat industrial.

A diferència d'Europa, a l'Amèrica del Nord el procés d'esportivització va ser una part més de l'herència colonial i, sobretot, de l'anomenada *cultura transatlàntica* que se'n derivà en l'etapa posterior a la independència. Si bé això provocà un cert avançament temporal respecte a Europa —evident en les pràctiques esportives de les grans universitats de l'Est, d'origen anglès o que seguiren el model de la metròpoli—, el cert és que fou en el període posterior a la Guerra Civil i amb uns mecanismes socials similars als ja descrits pel cas europeu, quan l'esport esclatà a l'altre costat de l'oceà Atlàntic.

ELS LÍMITS: CLASSE SOCIAL I GÈNERE

En una perspectiva d'història social i, també, des de la sociologia històrica més actual, el tema de la pràctica de l'esport i de l'associacionisme esportiu ha estat molt present i ha constituït una línia d'estudi important a Anglaterra, França, Alemanya, Itàlia i, darrerament, també a Catalunya. En aquest sentit, el coneixement sobre qui i en quines condicions es practicava esport en el pas dels segles XIX al XX destaca poderosament, ateses les condicions socials i econòmiques d'una societat extremadament desigualtaria i en constant transformació. Alguns autors com Jean M. Bröhm des de la sociologia marxista, o el mateix Pierre Bourdieu, han definit l'esport de l'etapa inicial com una «pràctica socialment discriminatòria». Uns altres autors, des d'una òptica d'història de la dona, han evidenciat el marcat sexisme esportiu en el desenvolupament d'aquesta pràctica moderna.

Certament, les limitacions socials de la pràctica esportiva són diàfanes i força generalitzables com a mínim fins al període d'entreguerres. Cal no oblidar l'origen socialment elitista de l'esport modern anglès i el paper de les burgesies europees en el seu desenvolupament. Sintetitzant molt, podem afirmar que com a mínim en el tombant del segle XIX al XX s'hi detecten cinc grans obstacles per a la pràctica de l'esport entre amplis sectors de la població —fonamentalment les classes populars— a les ciutats d'Europa occidental. En primer lloc per raons relacionades amb la durada de la jornada laboral. Les condicions dels treballadors industrials entre 1890 i 1920 en molts rams de la indústria dificultaven l'existència de temps lliure suficient, i quan aquest era present es dedicava essencialment al repòs o a la taverna. Fins al 1910 la jornada entre deu i dotze hores diàries era freqüent per exemple al tèxtil. La recuperació horària a partir del 1914, nou hores en diversos rams industrials, no permetia tampoc una dedicació a l'activitat física regular. En segon lloc, la manca d'instal·lacions esportives públiques esdevenia igualment una limitació important, només superada en part per l'existència de parcs, platges i espais públics d'ús ciutadà. Aquest fet podia comportar el litigi entre ciutadans i, en tot cas, requeria un voluntarisme rellevant i un coneixement de l'esport al marge dels clubs burgesos institucionalitzats. El condicionant econòmic es convertí en un tercer element insalvable en moltes pràctiques. Tant per accedir a la xarxa d'institucions esportives, en què calia pagar una quota, com per poder accedir als mitjans materials necessaris. Cal recordar que una bicicleta costava el sou de tres mesos d'un mestre en la dècada de 1890, en un país de llarga tradició velocipèdica com França. La superació d'aquest obstacle, en el cas de disciplines menys costoses econòmicament, es veia sovint neutralitzada per l'element cultural. L'accés a les pràctiques esportives modernes, reglamentades i codificades, suposa un coneixement i una aproximació que era a l'abast de determinades xarxes socials en contacte amb estrangers o amb les elits econòmiques i culturals. Finalment, com a cinquena limitació, els condicionaments de gènere tingueren un paper molt destacat durant tota la primera meitat del segle XX. Les argumentacions socials —la dona no participa activament del lleure masculí—, de tipus moral —la dona és mare, esposa i cuidadora— i de naturalesa estètica —la dona esportista és frívola i andrògina— van convertir-se en raons recurrents en el moment en què l'esport aflorà a la llum pública com un espectacle en una societat altament sexista i discriminatòria.

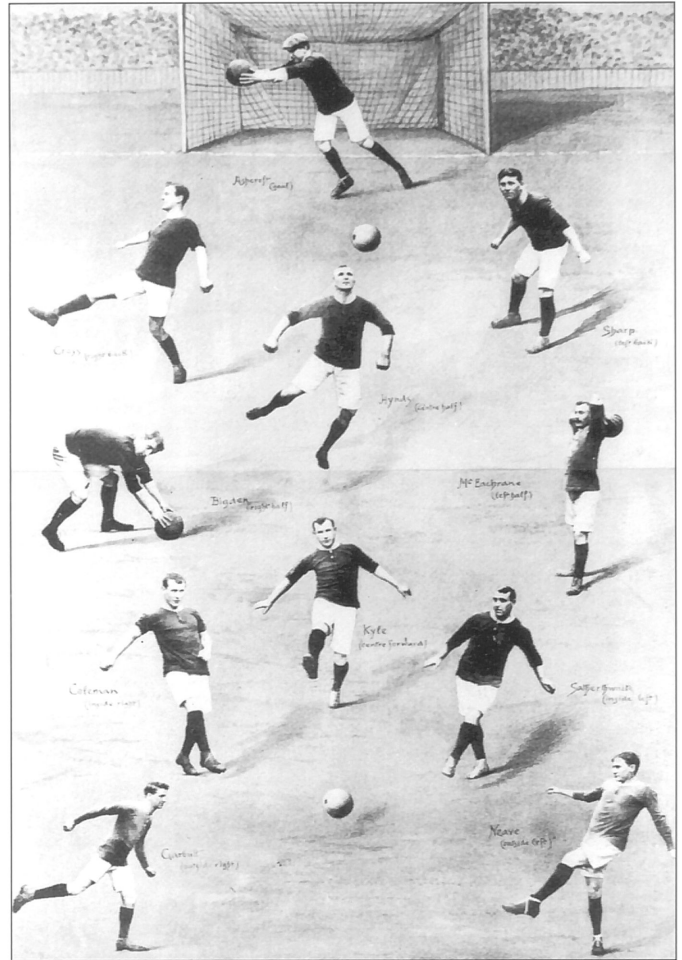
ESPORT I CULTURA DE MASSES

El període d'entreguerres es caracteritzà, entre altres elements de tall polític, econòmic i social, per l'eclosió de la generalització de moltes formes i hàbits en la manera de viure el lleure a Occident. La difusió massiva d'alguns mitjans de comunicació en aquests països, com ara la radiodifusió, la premsa popular, el fotoperiodisme o el cinema sonor i la publicitat participaren d'una manera destacada en la massificació d'alguns esports —fonamentalment en el vessant espectacular i, més tímidament, en la pràctica real per part dels ciutadans— abans reservats a sectors benestants. La industrialització de la cultura, doncs, comportà també la reproducció sistemàtica de costums culturals burgesos vinculats a la distracció i a la diversió. Uns altres factors de tipus social, com l'aparició més generalitzada en alguns països de períodes de descans més llargs entre els treballadors i de les vacances pagades, afavoriren nous fenòmens com el turisme vinculat a l'esport —sobretot de muntanya i progressivament litoral—, el creixement dels espectacles esportius com el futbol i la boxa a Europa i el beisbol i el futbol americà als Estats Units. La construcció d'estadis i pavellons per a quantitats importants d'espectadors s'anà convertint en aquell moment en un símbol urbà de prestigi i en un símptoma de bonança econòmica i de salut social. L'esport passà a ser a partir de la dècada de 1920 un clar referent de modernització per als sectors empresarials, polítics i culturals, abans només defensat com a tal per cercles limitats de persones. Als Estats Units, un combat de boxa del mundial dels pesos pesants entre Tuney i Dempsey el 1927 va ser seguit per ràdio per 50.000 oïdors, mentre nous productes culturals com el còmic —el clàssic *Tarzan* nasqué el 1929— feien ostentació de cosos atlètics i esportivitzats. El cinema, per part seva, començà a ocupar-se obertament de temes esportius en encetar-se la dècada de 1930.

La crisi econòmica generada pel daltabaix financer de 1929 i accentuada a Europa pel deute derivat de la Gran Guerra va incrementar les desigualtats socials i radicalitzà els posicionaments polítics, per bé que no es pot deixar d'observar que alhora facilità un cert sentiment d'escapisme en els medis urbans. Els mitjans de comunicació de masses alimentaren el desig d'evasió, ja fos físicament —escapar de la ciutat i un clar creixement de l'excursionisme associatiu— o bé metafòricament per mitjà de l'espectacle esportiu un o dos cops per setmana. L'inici de la mercantilització esportiva i de la seva industrialització, com també la consolidació del professionalisme ja legalitzat en la pràctica d'algunes disciplines, foren efectes immediats de la massificació de l'esport espectacle. De la mateixa manera que ho foren les profundes transformacions en el sistema olímpic que es van poder observar en l'organització dels jocs de 1932 a Los Angeles i de 1936 a Berlín. En l'edició alemanya, però, altres factors de caràcter polític hi tingueren un protagonisme cabdal.

ELS TOTALITARISMES

El període d'ascens dels règims feixistes, nacionalsocialista i stalinista al nostre continent ha estat un àmbit de destacats estudis en perspectiva d'història de l'esport. Certament, la nova dimensió massiva que adquirí l'esport en les dues dècades anteriors a la Segona Guerra Mundial va tenir un reflex polític molt destacat en el marc dels Estats totalitaris, que

s'asseguraren d'impulsar i controlar fortament una esfera que ja era molt atractiva per als joves i que era fàcilment vinculable a les respectives proclames patriòtiques i ideològiques. Es pot afirmar, doncs, que la tradicional relació entre esport i ideologia —existent des del mateix moment en què el puritanisme liberal anglès l'utilitza com a instrucció de joves— es redimensiona de manera oberta i pregonada amb la seva massificació i amb el nou ús que en faran els Estats. Són paradigmàtics en aquest sentit els casos soviètic i italià. Encara en el període leninista, l'Estat revolucionari creà el 1918 l'Institut Central de Cultura Física a Moscou i el mateix règim proclamà l'educació física com «un element essencial en el sistema comunista» i per preparar la joventut «per al treball i la defensa militar del sistema» en el Tercer Congrés de les Joventuts Comunistes de 1920. L'articulació de l'«esport roig» des de la Tercera Internacional i la creació de les *Spartakiades* com a jocs olímpics soviètics paral·lels als jocs creats per Coubertin evidencien la importància que el règim soviètic atorgà a l'esport, per bé que després de 1945 s'incorporés a la xarxa olímpica i esportiva internacional.

A Itàlia, com a l'Alemanya nazi i, posteriorment, a l'Espanya de Franco, la utilització ideològica i com a forma de control i repressió de l'esport i l'educació física va ser notòria i es convertí en una peça clau del règim per a l'enquadrament dels ciu-

tadans. Mussolini, inicialment reticent a les formes britàniques de l'activitat esportiva, desplega el control i desenvolupament de la gimnàstica escolar —creà l'Ente Nazionale d'Educazione Física el 1923— amb l'objectiu d'enfortir el poble i forjar el somniat «home nou» feixista. Des del 1928, però, amb la creació de la Carta dello Sport hom donà naturalesa jurídica a tota una nova estructura en què l'esport hi era central. El règim s'adonà de la capacitat de convocatòria per als joves i de la càrrega simbòlica interna i externa de la representativitat nacional esportiva. El campionat del món de boxa guanyat per Primo Carnera el 1933 o les seleccions *azzurras* que guanyaren les copes del món de futbol de 1934 i 1938 foren degudament explotats políticament. L'esport podia encarnar, en paraules del Duce, l'amor al perill de la Itàlia feixista. El perill real, però, es convertí en una guerra sagnant el 1939.

LA NOVA LòGICA MERCANTIL

Després del final de la guerra a Europa, el 1945, el fenomen esportiu s'anà transformant en la mateixa mesura que s'anava internacionalitzant arreu del planeta. Quatres aspectes van destacar poderosament en la segona meitat del segle XX. D'una banda, la xarxa institucional esportiva, allò que es coneix com el sistema esportiu internacional, anà creixent amb la inicial estabilitat de la postguerra. La Unió Soviètica s'incorporà al sistema federatiu oficial des de 1947 i ja va poder participar plenament en els Jocs Olímpics de 1952 a Hèlsinki. Altres estats que sorgiren de la postguerra, com la Republi-

ca Democràtica Alemanya, ho feren amb posterioritat. Aquest creixement i, sobretot, l'extensió del fenomen a tot el planeta han donat com a resultat dinàmiques socioesportives noves a continents com Àfrica —on els conflictes d'independència i la lògica postcolonial hi han tingut un paper important— o Àsia. En segon lloc, en el marc de la tensió produïda per la guerra freda, van destacar des de la dècada de 1950 els enfrontaments diplomàtics reflectits en el terreny de l'esport internacional. Els casos de Taiwan i la Xina, Corea o bé entre els blocs occidental i oriental són paradigmàtics en l'estudi de la història olímpica recent, per bé que cal tenir en compte la dinàmica de conflictes regionals —a Palestina, l'Àfrica del Sud, l'Afganistan o Rodhèsia, per exemple— per entendre la dimensió social i política de l'esport. És bo recordar que, entre 1948 —als Jocs Olímpics de Londres no hi participaren ni Alemanya, ni el Japó, ni la Unió Soviètica— i 1988 a Seül, en totes les edicions olímpiques hi ressaltà el boicot de nombrosos països, o les absències per motius de naturalesa política. Ha estat molt rellevant també, en el cas dels països occidentals, la transformació del fet esportiu a partir del desplegament de l'Estat del benestar. Un nou tipus d'administració més garantista ha considerat progressivament la pràctica de l'activitat física com una necessitat ciutadana des de la perspectiva de la salut i la cohesió social. Després de 1945 els Estats han fet inversions milionàries en matèria esportiva a càrrec dels pressuposts generals i, per tant, dels impostos dels ciutadans. En conseqüència, la dimensió econòmica i pública de la pràctica esportiva s'ha capgirat radicalment durant la segona meitat del nou-cents. Finalment, i com a fenomen transversal, l'esport ha consolidat i ha multiplicat la lògica mercantil que ja s'apuntava en la primera meitat del segle. L'esport ja no només genera una indústria vinculada a la del lleure, sinó que s'articula cada vegada més com un fenomen social i mercantil estretament lligat a altres fets socials de l'anomenada era global. La vella estructura amateurista de l'elitisme esportiu anglès està deixant pas a les societats anònimes esportives que cotitzen en borsa, els protagonistes i dirigents esportius s'incorporen a la vida econòmica i política, els mitjans de comunicació són peces clau en la supervivència de les competicions, l'esponsorització empresarial decideix la dinàmica del mercat esportiu i la mateixa pràctica esportiva es massifica i canvia tot trencant les velles estructures federatives. L'esport canvia al ritme que ho fan les estructures socials. El seu estudi en perspectiva històrica, doncs, pot millorar en bona mesura el que ja sabem del complex món contemporani dels darrers dos-cents cinquanta anys. ■

Xavier Pujadas i Martí

NOTES

(1) En el cas francès destacà: J. ULMANN, *De la gymnastique aux sports modernes*, Paris, PUF, 1965. A Anglaterra és notabilíssima l'aportació de Norbert ELIAS i Eric DUNNING des de 1966. Vegeu: ELIAS i DUNNING, *Deporte y ocio en los procesos de civilización*, Mèxic, FCE, 1992. Per la historiografia als Estats Units, vegeu: J. MASSENGALE i R. SWANSON, *The history of exercise and sport science*, Champaign, Human Kinetics, 1997.

(2) Exemples interessants de la recent historiografia de l'esport, en clau d'història social i cultural, són: S. RIESS, *Sport in industrial America (1850-1920)*, Wheeling, Harlan Davidson, 1995; R. HOLT, *Sport and the british. A modern history*, Oxford, Clarendon, 1989; S. PIVATO, *L'era dello sport*, Firenze, Giunti, 1994 i T. GONZALEZ (ed.), *Sport i autoritarismos*, Madrid, Alianza, 2002.

■ CARLES SANTACANA

Dossier:

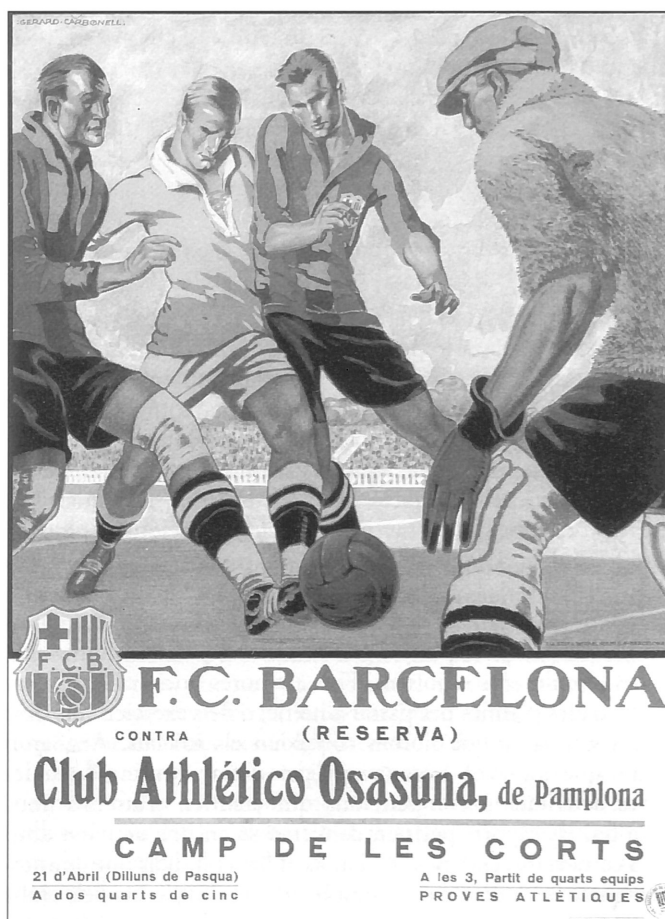
L'ESPORT
A LES ILLES

Una interpretació de l'esport a Catalunya

Si l'esport és una activitat social, la història de l'esport és lògicament una part indestruïble de la història social del país. Per això reflecteix múltiples aspectes que ajuden a entendre aquesta complexa història, des de l'evolució de les estructures associatives, la influència dels esdeveniments polítics, l'emergència de moviments d'ampli espectre com el catalanisme o la projecció que en fan els moviments artístics i estètics. Dit d'una altra manera, com ha canviat la funció dels clubs esportius, com han influït els diferents règims polítics per afavorir o eliminar entitats i fins i tot esportistes, com els que van ser sancionats el 1939 o que van haver de marxar a l'exili. Encara més, la relació entre el catalanisme, veritable eix explicatiu —juntament amb les crisis socials— del segle XX català, amb un esport que neix compartint precisament amb el catalanisme l'ideal de modernització social. Per això les mirades a la història del nostre esport poden ser molt diverses, i posar l'èmfasi en aspectes també diferenciats, des de les qüestions més internes de la mateixa pràctica esportiva a la progressiva fascinació per la seva dimensió com a espectacle públic, o les implicacions d'identificació social, ja sigui en nom d'una ciutat, del país o d'un grup més o menys específic. O sigui, quan una entitat esportiva esdevé la primera identificació d'una ciutat o d'un país. I això, tant internament, amb les implicacions de cohesió interna, com també externament, esdevenint la imatge que «els altres» tenen d'un «nosaltres» que tant pot ser l'equip d'una escola respecte de la seva comunitat com el Barça o la selecció catalana.

DELS PIONERS A L'ESPECTACLE

L'esport català es defineix com un esport nascut de la importació de pràctiques que provenien sobretot de la Gran Bretanya, i en menor mesura d'Alemanya, França i Suïssa. L'esport modern s'havia anat configurant des de final del segle XVIII a Anglaterra, i havia anat prenent una forma força definitiva a la segona meitat del XIX. Era aleshores quan anava culminant el pas del joc a l'esport, un pas que implicava la codificació de les pràctiques esportives, la seva reglamentació, la creació de clubs, federacions, i la regulació de les competicions. Arreu d'Europa s'anaven difonent el que s'anomenaven esports anglesos o esports atlètics, de forma significativa el

Cartell anunciant un partit de futbol

futbol i l'atletisme. La referència bàsica sempre era Anglaterra, de manera que el vocabulari era anglès —per això parlaven sempre de *sportmen*—, i amb el temps l'aspiració era traduir els reglaments de les federacions angleses de cada esport. Al mateix temps, també es difonia la gimnàstica, que provenia sobretot d'Alemanya, on des de les primeries del segle XIX era una activitat estretament vinculada al món universitari i a determinades formulacions del nacionalisme germànic.

D'una manera o d'una altra, les dues últimes dècades del segle XIX van viure a Catalunya l'inici esportiu, representat sobretot per ciclistes i gimnastes, encara que també es practicaven esports com la vela o el rem. Els llocs de reunió d'aquests *sportmen*, com eren anomenats a l'època, eren sobretot gimnasos privats i clubs com el Reial Club Marítim, el Gimnàstic de Tarragona o el Club Velocipèdic de Reus, per posarne només alguns exemples. Ja des de bon començament aquests clubs tenien una significació social diferent, de manera que mentre el Marítim era un club elitista en què, a més d'esport, es podien fer relacions socials entre els sectors benestants barcelonins, el Gimnàstic era un lloc de trobada de la petita burgesia tarragonina, interessada realment en la pràctica gimnàstica. A més es produïa un fenomen que, tot i la seva implantació arreu d'Europa, tenia unes característiques específiques en el marc català. Era l'excursionisme, nascut en els seus inicis sobretot com una manera diferent de conrear el coneixement científic, en branques del saber que anaven des de la geografia a l'art passant per la història i la geologia, però que va tendir gradualment a esportivitzar-se; això és, a centrar les seves activitats principals en àmbits com l'escalada i després els esports d'hivern, entre els quals l'esquí. Les últimes batzegades del segle XIX van portar, però, el que esdevindria el gran revulsiu esportiu per a la centúria següent. Tot i que s'havien celebrat alguns partits aïllats, el futbol va prendre carta de naturalesa amb la fundació del Palamós el 1898, i la del Futbol Club Barcelona i el Català l'any següent.

L'esport català era encara a les beceroles, però va experimentar un salt molt important en molt poc temps. Els primers anys del segle XX van ser plens d'iniciatives, amb la fundació de clubs que esdevindrien tan importants com l'Automòbil Club de Catalunya o el Club Natació Barcelona. Més important encara, però, era que aquesta dinàmica es va traduir en un procés d'institucionalització que traspassava la fase inicial de creació de clubs per passar a organitzar federacions i competicions regulars. D'aquesta manera, els pioners de l'esport començaven a forjar un marc en què seria possible fer el salt a les competicions regulars i posteriorment a l'espectacle. És aquest salt el que comporta també una manera diferent de comunicar els esdeveniments esportius. Fins aleshores pocs havien passat de trobades d'amics per passar-s'ho bé, o dels exercicis fets dins petits gimnasos que només coneixien els iniciats. Ara, amb clubs que s'anaven organitzant per donar continuïtat a les seves activitats, i competicions que haurien d'atreure nous adeptes, els esports podrien convertir-se en una activitat amb una certa transcendència social. Ja hi havia indicis que apunten en aquesta direcció. D'una banda, els butlletins dels clubs esportius, l'única eina de comunicació en els primers anys, ara es multiplicaven. Però potser encara era més rellevant que, com a continuació d'antics butlletins o com a iniciatives completament noves, sovintejaven les publicacions esportives que cercaven un públic més ampli. I també, que els diaris d'informació general van començar a publicar més sovint informacions periodístiques de temàtica esportiva. La fundació d'*El Mundo Deportivo* el 1906 o les col·laboracions de Narcís Masferrer a *La Vanguardia*, o d'Elias Juncosa a *La Veu de Catalunya* esdevenen proves evidents d'aquest procés. És aleshores, en aquest context, que l'esport comença a tenir una presència

pública que l'obliga a cercar formes de comunicació, entre les quals cal destacar el cartellisme.

La progressiva estructuració de l'esport català va ser una feina feta gairebé de forma exclusiva pel món associatiu. És un esport que s'esforça per estructurar un calendari competitiu, que en la major part d'ocasions pren com a base el marc català, i que prova d'organitzar competicions entre els clubs catalans i altres de països europeus esportivament potents. Es desenvolupen múltiples esports, amb un especial seguiment públic del futbol, la boxa i el ciclisme. Comença el que denominem l'era dels estadis, iniciat amb la construcció del camp de les Corts, el 1922, completat a Barcelona amb el de Sarrià, l'estadi Català i després l'estadi de Montjuïc. El camp de les Corts és, d'altra banda, la prova plàstica de la majoria d'edat del Barça, i del pas del club al professionalisme i a una innegable projecció ciutadana. És l'època daurada del jove Samitier i uns grans triomfs que coincideixen amb l'inici de la significació catalanista del club, que havia pres gran rellevància arran de la campanya pro autonomia de 1918. La millor prova d'aquell club és la celebració de les noces d'argent, el 1924, i l'excel·lent cartell de Segrelles, que suggereix la força del club i permet constatar la fidelitat a l'ús de la llengua catalana en un moment en què la dictadura de Primo de Rivera atacava de manera frontal el catalanisme. El desenllaç es produí mig any després, amb el tancament del club arran de la xiulada de la marxa reial en un partit d'homenatge a l'Orfeó Català. Va ser en aquells anys quan el futbol va aconseguir atreure grans masses d'espectadors, mentre la premsa se'n feia ressò i intel·lectuals com Josep Maria de Sagarra o Antoni Rovira i Virgili es preguntaven per l'abast social del fenomen.

Ens referirem una mica més amunt a l'estadi de Montjuïc, la referència fonamental de l'arquitectura esportiva de la ciutat, que va permetre celebrar grans festivals esportius amb motiu de l'Exposició Universal de 1929. L'estadi de Montjuïc esdevingué aleshores el millor actiu per reclamar uns Jocs Olímpics de 1936 que no tenien seu decidida, i després el símbol internacional de l'intent de salvaguardar l'olimpisme de les tergiversacions nazis, amb el projecte de l'Olimpíada Popular de 1936. Una Olimpíada Popular que era un intent de contraposar el que els seus promotors anomenaven veritable olimpisme a la tergiversació i control dels nazis, que van mostrar ben clarament en els Jocs d'Hivern de 1936 a la clàssica estació de Garmisch-Partenkirchen. Aquests anys trenta van ser una etapa de consolidació de les competicions internacionals, que cada cop tenien més projecció, i s'especialitzaven, com els jocs universitaris. Però tornant a la frustrada Olimpíada Popular de 1936, suspesa perquè el dia d'inauguració va coincidir amb l'aixecament militar a Barcelona, és important destacar que es tractava d'una proposta sorgida de les entitats de l'esport popular català, que apostava pel respecte a la diversitat cultural i al respecte a tothom, independentment de raça o religió, en peu d'igualtat. L'Olimpíada Popular volia ocupar un espai entre l'olimpisme oficial del CIO i els jocs alternatius que des de la dècada de 1920 convocava l'esport obrer internacional, certament important a països com França o Alemanya, però inexistent a Catalunya, i amb una ínfima implantació a Espanya, on la seva organització era la Federació Cultural Deportiva Obrera, pròxima al PSOE.

Durant l'etapa republicana la catalanització de la societat té en l'esport un ressò evident amb la celebració de múltiples competicions en què participen seleccions esportives catalanes. Però també per la creació d'institucions oficials de la Generalitat, com el Comissariat d'Educació Física i Esports, creat just en les primeres setmanes de la Guerra Civil. Va ser l'inici d'una organització esportiva institucional que va patir els obvis problemes derivats del conflicte bèl·lic, però que va oferir realitzacions com el Pla Nacional d'Instal·lacions Esportives de Catalunya i l'Institut Català d'Educació Física i Esports.

EL SOTRAC DE L'ESPORT FRANQUISTA

El franquisme va alterar de forma sobtada i rotunda l'esport català. Va posar fi a moltes entitats, va obligar a marxar a l'exili dirigents i esportistes, i va fer desaparèixer l'estructura horitzontal i democràtica, sorgida des de la base, en què s'havia estructurat l'esport. A partir del 1939 ja no eren els clubs que es van salvar de la repressió els qui decidien com s'organitzaven, què feien i com cooperaven amb els altres. Ara era la Delegación Nacional de Deportes de Falange qui organitzava i controlava l'esport a Espanya, de manera que era impossible qualsevol activitat al marge dels seus dissenys. Els clubs havien de superar un procés de depuració, de vegades eren obligats a canviar fins i tot el nom, o els símbols dels seus escuts i emblemes. En definitiva, que massa vegades s'havia d'ocultar qui s'era per poder salvar-se de l'acció repressiva. A més de tot això, l'estat franquista va encomanar a la Falange la creació d'unes estructures per practicar l'esport més pur, l'esport falangista, que s'havia de vehicular a través de grups adscrits a la Sección Femenina, el Frente de Juventudes o Educación y Descanso. Aquesta darrera organització, que depenia del sindicat vertical falangista, era l'encarregada de vetllar per la difusió de l'esport entre la classe treballadora, rebatejada aleshores com a *productores*. En realitat, però, va ser una estructura a la qual esportistes de clubs que havien desaparegut s'havien d'afiliar per poder continuar fent esport, o on anaven a parar alguns joves que tenien por de sotmetre's al procés de creació de nous clubs. Per això Educación y Descanso va tenir un cert èxit només en els primers anys quaranta, i va anar desinflant-se quan molts van veure's amb força suficient per crear clubs adscrits a les federacions esportives.

En el magre panorama esportiu de la postguerra contrasta per la seva capacitat organitzadora la tasca de la Peña Rhin, que va organitzar durant uns anys unes curses automobilístiques en el que s'anomenava aleshores circuit de Pedralbes, i que en realitat aprofitava la quasi nul·la urbanització d'aquella zona de Barcelona, i la potencialitat de la zona més apartada de la Diagonal, que encara no era utilitzada amb freqüència per un trànsit rodat molt escàs. Tanmateix, la progressiva ocupació de la ciutat pels vehicles de motor privats va anar expulsant les activitats esportives d'una zona que va esdevenir plenament urbana. Aquest fet va revitalitzar l'ús d'un altre suposat circuit, el de Montjuïc. Diem suposat circuit perquè, en realitat, des de l'autòdrom de Sitges, el 1922, fins al nou circuit de Catalunya a Montmeló, a Catalunya, com a tant altres llocs, les proves de motor utilitzaven com a circuits espais que normalment tenien altres usos i que s'habilitaven provisionalment. Així, i durant uns anys, mentre Montjuïc s'utilitzava en força ocasions com a circuit per a automòbils, moto-

Joan Martí, guanyador de la Volta a Catalunya el 1913
(Foto: Història il·lustrada de l'esport a Catalunya)

cicletes i ciclisme, el que havia esdevingut el seu principal actiu, l'estadi, va anar esfondrant-se a poc a poc.

Val la pena destacar que des de principi dels anys cinquanta l'esport va anar superant un aïllament que tenia una doble causa, ja que s'explicava tant pel desencament del règim franquista en el concert internacional de la fi de la Segona Guerra Mundial, però també s'entenia per la depauperació que vivia el país, que no va recuperar el nivell de vida de 1936 fins vint anys després. La lenta sortida d'aquesta situació va fer possible fenòmens com la potenciació de l'ús de la publicitat i de les marques comercials en el món de l'esport. Tanmateix, sens dubte el fet que més va marcar aquesta sortida de l'aïllament va ser la celebració dels II Jocs del Mediterrani a Barcelona l'estiu de 1955. Ben cert que aquells jocs tenien poca tradició i podien ser considerats de segon ordre, però van significar un intent reeixit de situar Barcelona en el mapa esportiu internacional. Es podria dir que era una emulació d'aquells jocs olímpics que Barcelona no havia pogut hostatjar encara, i que des de 1920 eren l'assignatura pendent dels olímpics catalans, que havien fracassat a l'hora d'obtenir els Jocs de 1924 i 1936. Cal esmentar també que aquells Jocs van ser una empenta decisiva en la carrera esportiva i política de Juan Antonio Samaranch, el dirigent esportiu més decisiu dels últims cinquanta anys.

La progressiva «normalització» de l'activitat esportiva en la dècada de 1950 no ha de fer perdre de vista, però, que tota

Les primeres dones esportistes jugaven preferentment al tennis.
(Foto: Història il·lustrada de l'esport a Catalunya)

l'activitat va haver de seguir desenvolupant-se des de la negació de Catalunya. O, com a màxim, buscant les estratègies per fer emergir la catalanitat fins allà on fos possible. Si no fos que les conseqüències podien ser dramàtiques, podria semblar un joc, en el qual alguns sectors intentaven introduir, encara que fos d'amagatotis, les referències al país. És el cas d'una de les proves més emblemàtiques, la Volta a Catalunya. Lògicament, el 1939 havia hagut de castellanitzar la seva denominació, però passats els anys alguns dels seus dirigents van introduir de nou el mot «Volta», en concret en l'edició de 1963, tot i que la resta del contingut del cartell era en castellà. Van aconseguir que es tornés a parlar de la Volta adduint que el nom era una marca comercial, que havien registrat.

En els darrers anys del franquisme, i al redós de l'etapa de creixement econòmic, el règim va voler mostrar una certa modernització que podria coexistir amb la dictadura. En relació a l'esport aquesta aposta es va concretar en les primeres campanyes serioses i importants de promoció de l'esport, llençades des de la Delegación Nacional de Deportes de Falange per Juan Antonio Samaranch, i que es van fer famoses gràcies al lema «*Contamos contigo*», un propòsit que res no tenia a veure amb les crides de l'esport falangista de les primeres dècades del règim, i que anunciava un interès per l'esport per a tothom, que ja era una realitat arreu d'Europa, i que a l'Estat espanyol encara era lluny de fer-se efectiu. Entre altres coses, perquè era difícil dur a la pràctica el «*Contamos contigo*» amb la clamorosa manca d'instal·lacions públiques. En qual·sevol cas, però, aquella campanya va marcar una fita en la irrupció publicitària del paper de l'esport.

UNES NOTES SOBRE ELS DARRERS ANYS

La consolidació democràtica ha significat un tomb decisiu en la presència pública i social de l'esport. Aquesta activitat ha estat incorporada als drets del nostre fràgil estat del benestar, i la Constitució de 1978 en va fer una declaració explícita.

Aleshores, i al marge de la dinàmica competitiva, a la qual ens referirem posteriorment, la dimensió formativa i lúdica de l'esport ha guanyat un enorme protagonisme, que es manifesta en activitats de tota mena, des de l'esport escolar fins a les curses populars i l'anomenat esport per a tothom. En definitiva, pràctiques en què el vessant competitiu desapareix o queda en un segon lloc, mentre que la idea fonamental és la promoció genèrica de la pràctica esportiva, adreçada cada cop més a sectors socials en què havia tingut escassa presència, com les dones, o posteriorment la gent gran. En aquest sentit, és lògic que aquest tipus de pràctica s'hagi vinculat de forma preferent a l'àmbit de treball de les institucions públiques, ja siguin ajuntaments o Generalitat, i també a entitats i clubs que centren la seva feina en la promoció. A més, l'Estatut d'Autonomia de 1979 va legislar que l'esport seria competència exclusiva de la Generalitat, de manera que per primer cop i en temps de pau la institució catalana podria organitzar el desplegament del nostre esport.

Al marge d'aquests dos fets nous —l'esport reconegut com a necessitat social i les competències de la Generalitat—, sense dubte que l'element fonamental del nostre final del segle XX va ser la celebració dels Jocs de la XXV Olimpíada a Barcelona l'estiu de 1992. El somni olímpic de la ciutat, i per extensió del país, es va fer finalment realitat. Les conseqüències van ser múltiples, des de les d'incidència ciutadana, com la remodelació urbanística d'algunes zones de la ciutat de Barcelona, però també esportives, amb un gran auge de la pràctica i programes específics de suport a l'esport d'elit i la remodelació i nova construcció d'instal·lacions, tant a Barcelona com a les nombroses subseus olímpiques.

Una de les qüestions no resoltes per la consolidació democràtica ha estat la representació internacional de l'esport català. Tant clubs i federacions com la majoria de partits polítics han coincidit en la necessitat d'aquest reconeixement internacional, que es concretaria en l'existència de seleccions nacionals pròpies, com en el seu dia també es reclamava que el Comitè Olímpic Català fos reconegut oficialment pel CIO. Tant una proposta com l'altra han fracassat fins ara, però aquesta circumstància no ha estat contradictòria, ans al contrari, amb múltiples partits internacionals de seleccions catalanes de diversos esports, encara que sempre amb caràcter amistós. D'especial rellevància han estat els disputats per la selecció de futbol, sobretot des del desembre de 1997, amb un Catalunya-Bulgària que va marcar una nova etapa, eminentment reivindicativa, de la presència de la selecció, que posteriorment ha estat seguit amb regularitat i gran afluència de públic fins als nostres dies.

Finalment, en aquests darrers anys l'esport català ha començat a prendre consciència de la seva experiència. Aquella història començada fa més o menys cent anys ha viscut experiències de curta volada, però també d'altres que han aconseguit eludir els problemes de tota mena, i avancen dotant el nostre esport de tradició i experiència. Són diverses ja les commemoracions de centenaris d'entitats o competicions, com també de noccs de platí, un plus de tradició realment interessant, del qual és possible que el mateix món de l'esport no sigui prou conscient. Per això ens toca, als historiadors, posar-ho en evidència. ■

Carles Santacana
Universitat de Barcelona

■ JOAN JOSEP MATAS PASTOR

L'esport i l'Església de Mallorca en el segle XX (1900-1960)

Aquest article s'inscriu dins tot aquell conjunt d'anàlisis i d'estudis històrics que valoren l'esport com a element integrant de la dinàmica pròpia dels moviments socials i plantejaments culturals contemporanis. No debades, l'esport s'ha constituït en el protagonista cada cop més destacat en els *mass media* i ben present a l'espectacle i lleure moderns.

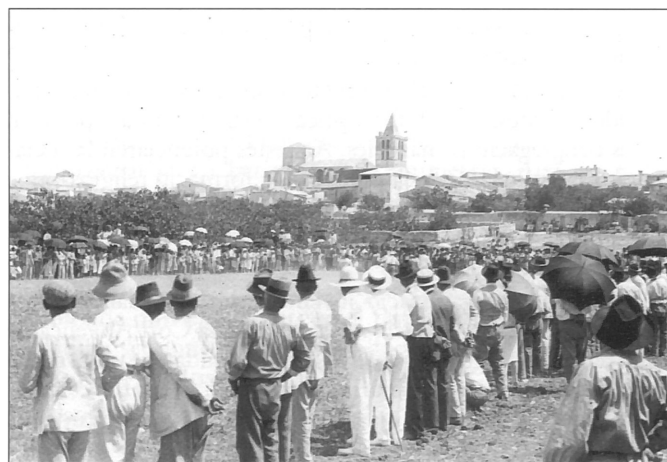
Així doncs, la meua proposta intenta fer una aproximació a l'impacte social de l'esport i a la manera com aquest generà tot un seguit d'actituds per part de l'Església Catòlica mallorquina. Aquestes actituds es basaren fonamentalment en una utilització de l'esport com a forma de captació juvenil per part de l'associacionisme catòlic. Per tant, hem de veure la presència de l'esport en el si de l'associacionisme catòlic com un element més de la *neocristiandat*, és a dir, l'estratègia que engegà l'Església Catòlica universal per estar present a tots i cada un dels àmbits de la societat contemporània. L'esport n'és un més.

Convé no oblidar que aquesta temàtica s'ha d'incloure dins les anàlisis més generals que plantegen la importància de la construcció d'espais i temps d'oci dins la història contemporània. Pel que fa al cas mallorquí, voldria fer esment de les XI Jornades d'Estudis Històrics Locals organitzades per l'Institut d'Estudis Balearics l'any 1993.¹

La importància de tot el que envoltava el món juvenil i infantil en el trànsit del segle XIX al XX suposà un canvi de perspectiva per al catolicisme mateix. Així doncs, es passà d'una Església centrada gairebé exclusivament en el món adult a exercir una major preocupació pel món infantil i juvenil. Aquest canvi anà acompanyat d'una major preocupació pastoral, en la qual l'acció es convertí en l'eix bàsic d'actuació. No debades, el joc, la competició i l'organització d'equips es convertí en un element de primer ordre per captar la joventut propera o allunyada de l'Església.²

1. ANTECEDENTS

Esdevé fonamental una breu anàlisi del paper que tingué l'esport dins la societat mallorquina del segle XIX i, més concretament, quina concepció i ús en tingué l'Església mallorquina. Ara bé, hem de partir d'un supòsit inicial bàsic: l'enorme incidència social i la gran capacitat de sociabilitat de l'Església, pel que fa a les seves iniciatives, han estat del tot re-

Carreres en el cós (Foto: Arxiu Josep Pons Frau)

llevants en la història contemporània de l'Estat espanyol i, per tant, de la diòcesi de Mallorca.

Podem afirmar que els vincles de l'Església amb l'esport al segle XIX s'han de posar en relació directa amb el model social dominant, del qual l'esport era una simple manifestació. Així doncs, la pràctica de l'esport anirà lligat al sorgiment i la consolidació de la burgesia urbana. Per tant, no és gens estrany que les primeres associacions esportives de Mallorca fossin urbanes, com per exemple el Centro Náutico Balear (1885), el Reial Club de Regates, La Recreativa (1883), la Societat Excursionista, etc. Notem que tots estan vinculats a la pràctica d'un esport minoritari i classista. Ara bé, les forces socials i polítiques que controlaven Mallorca no es prengueren de forma seriosa la pràctica de l'esport i, alguns, es limitaren a fer-ne sense cap tipus d'estrídències.

Hem de tenir ben present la pràctica de la gimnàstica i de l'esport vinculat a l'educació primària i secundària, és a dir, la presència de l'esport dins l'educació formal dels infants i joves de Mallorca. La introducció de l'esport a les aules fou una conseqüència directa de la implantació progressiva d'un model d'educació innovador i renovat, en el qual convergia l'higienisme i una formació més integral de la persona. Aquest model

no fou defensat només pel grups pedagògics reformistes i institucionalistes, sinó que els grups de mestres renovadors també es mostraven preocupats per aquestes qüestions. En aquest darrer grup s'hi trobaven mestres catòlics preocupats per la qüestió de l'educació integral i cristiana de la persona.

Així doncs, en el decenni de 1890, la gimnàstica començà a ser obligatòria en els instituts i centres de segon ensenyament. Cal recordar que la premsa de Mallorca es feia ressò de la necessitat d'imposar-la a les escoles primàries, de la creació de batallons infantils i ofería amb certa regularitat les cròniques de les colònies escolars, en les quals s'havia introduït el joc, la gimnàstica i la natació.

De forma paral·lela a la competició, l'esport possibilità un major protagonisme social de la joventut, que a partir d'ara es convertiria en el centre d'atracció de partits polítics i de tots els grups mobilitzadors de la societat. L'Església no en serà una excepció. Ara bé, aquesta, que havia propugnat una moral rígida neoplatònica, de rebuig al cos, va haver de canviar els seus pressupòsits respecte al cos, a la salut i a l'educació moral en aquest aspecte.

Al llarg del segle XIX no podem oblidar la tasca recristianitzadora, entesa des d'una òptica social, religiosa i política, de les congregacions marianes. Aquestes potenciaren la sociabilitat masculina des de la pràctica i la formació religiosa, que es traduïa en pràctiques de pietat, accions benèfiques i, sobretot, educació. La formació espiritual predominava sobre la resta de possibles accions.

La primera organització juvenil catòlica a Mallorca que atorgà una certa rellevància a l'esport fou la Cort Angèlica de Sant Lluís Gonzaga (1859-1873), promoguda per un grup de clergues joves i per seminaristes, amb seu a l'antic convent dels Socors de Palma. La majoria dels associats eren estudiants i joves obrers palmesans.³

Aquest projecte donà preferència a la preservació juvenil oferint espais d'oci confessionals —jocs, teatre, etc.—, però no tingué continuïtat en posteriors projectes confessionals juvenils. No obstant això, era im pensable que a mitjan segle XIX a Palma i als pobles de Mallorca on es creà aquesta associació —Inca, Binissalem, Bunyola, Sóller, Cals Concos, Llubí, Campos, Santa Maria i Felanitx—, aquesta destaqués per les seves innovacions en el terreny de l'oci, quan era un aspecte secundari en la formació del jovent.⁴

No va ser fins al segle XX quan, en el context dels diferents catolicismes europeus, les organitzacions juvenils crearen seccions esportives o recreatives. Posteriorment es crearen federacions esportives, generalment per plantar cara a les organitzacions juvenils de caràcter polític, sobretot allà on l'Església necessitava unes organitzacions fortes i combatives o en els països on la joventut podia ser manipulada pels estats totalitaris.

En el camp de l'educació, els col·legis catòlics de segon ensenyament impulsaren activitats de caràcter esportiu. La primera pràctica que s'introduí fou la gimnàstica. Així doncs, primer foren els col·legis femenins en què s'educava les filles de les classes benestants locals on s'incorporà la gimnàstica. El diari confessional mallorquí *El Àncora* es feia ressò de la inauguració d'un gimnàs en el col·legi de la Puresa de Palma (1883) en els termes següents: «*Y para que nada se eche de menos en la casa, se ha establecido para las pensionistas un gimnasio que, además de esparcimiento y holgura, contribuya sobre-*

manera al desarrollo del cuerpo, recobrando así con creces las fuerzas acaso gastadas en el estudio y el trabajo de manos.»⁵

Els historiadors de l'educació han posat de manifest que aquests centres tenien una clara significació burgesa i les seves ofertes obeïen a les necessitats de la burgesia emergent a Mallorca. Així, en aquests establiments es potenciava no només l'aspecte cultural, sinó el físic. Per tant, això suposava una ruptura amb el model tradicional estrictament neoplatònic.⁶

Quant als col·legis de segon ensenyament masculins, el primer que incorporà la gimnàstica i l'excursionisme fou els dels agustins, que tenia com a professor a Adolfo Revuelta, sembla que professor d'educació física, i que el 1897 es féu càrrec a Palma del centre *Gimnasio Higiénico Médico*. La premsa esportiva de l'època es feia eco de les activitats esportives d'un grup d'alumnes del col·legi dirigit pels agustins, a Palma.

2. L'ESGLÉSIA I L'ESPORT EN EL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX (1900-1936)

La intervenció de l'Església en el camp de l'educació i concretament en l'àmbit de l'educació social, durant el primer terç del segle XX a Mallorca, fou molt important. La societat mallorquina semblava controlada per l'Església, que dominava el camp de l'ensenyament. És precisament en aquest context en què hem de situar i entendre el sorgiment de les pràctiques esportives lligat a l'Església.⁷

L'Església s'havia proposat un objectiu ben definit: la recuperació de la societat mitjançant l'educació. El pontificat del bisbe Pere Joan Campins i Barceló (1898-1915) n'és un exemple clar, evidenciat per les característiques següents: la defensa a ultrança de l'ordre establert i de l'autoritat que procedeix de Déu; la consolidació del poder temporal de l'Església, i, finalment, el control de les escoles i els moviments juvenils. Aquests trets s'insereixen històricament dins la lluita general de l'Església Catòlica a l'Estat espanyol per conservar i consolidar el poder temporal en una societat en la qual dos blocs importants de força han començat a encarar-se seriosament.⁸

Dins aquesta línia de control dels moviments juvenils, s'ha d'entendre el sorgiment a principi del segon decenni del segle XX (1913) de la Federació Esportiva Catòlica, que el bisbe de Mallorca, Pere Joan Campins, creà a imitació de les existents als països centreeuropeus. El seu reglament es basà en el de la Federazione delle Società Sportive Cattoliche Italiane i de la Federation International des Oeuvres catholiques d'education physique.⁹ L'article primer dels estatuts defineix l'associació: «*Se constituye la sociedad que lleva por título Federación Deportiva Católica Mallorquina. Su fin es el desarrollo, mediante el uso racional de la gimnasia y de los deportes, de las fuerzas físicas, morales y religiosas de la juventud, para que crezca fuerte, disciplinada y valerosa para el bien de la Patria y unida con los lazos de fraternidad cristiana.*»¹⁰

Ja, el 1914, Campins disposà que a totes les parròquies s'establissin seccions parroquials recreatives, i sobretot guaites. El nombre de joves federats a Mallorca el 1914 era de 1.600, comptant els 700 guaites. La Federació serví per impulsar, sobretot, l'escoltisme, amb la creació de múltiples grups d'exploradors. No tenia la finalitat d'impulsar directament l'esport de caràcter competitiu, sinó més bé de participar a les grans manifestacions catòliques o crear-ne, és a dir, foren emprats com a instrument de propaganda catòlica. Per exemple,

el 30 d'abril de 1913, el bisbe Campins assistí en el velòdrom de Tirador (Palma) al Concurs Esportiu i Gimnasta, on fou aclamat per la joventut mallorquina.

Durant el primer decenni del segle XX, a pràcticament totes les parròquies de Mallorca es crearen congregacions marianes de joves, amb la finalitat d'instruir-los i apartar-los de la desmoralització social. Només cal recordar que a l'Assemblea Regional de Sóller del dia 21 d'abril de 1912 s'hi congregaren representacions de congregacions de joves de Sóller, Biniali, Binissalem, Bunyola, Campanet, Campos, Consell, Costitx, els Hostalets, Santa Catalina, Fornalutx, Santa Maria, Marratxí, Manacor, Santa Margalida, Pina, Palma, Muro, Petra, la Pobra, Pollença, Son Sardina, Sineu i Vilafranca.¹¹

De totes maneres, entre les activitats i entreteniments que es potenciaren hi predominaven les activitats de caràcter religiós i cultural. Per tant, les pràctiques esportives eren gairebé inexistentes, a excepció de les excursions. De fet, hem de tenir ben present que les congregacions marianes de joves, que havien estat fundades a final del XIX, continuaven la seva prosperitat com a associacions eminentment religioses, dedicades a fomentar les pràctiques religioses i la devoció individual i col·lectiva, sense oblidar el seu aspecte moralitzant.

Al llarg del segon decenni del XX les congregacions marianes de joves augmentaren la seva preocupació per la premsa catòlica, s'organitzaren les primeres activitats de caràcter esportiu i, a més, molts dels integrants d'aquestes associacions anaren assumint responsabilitats socials rellevants.¹² Així fou com algunes congregacions marianes introduïren la pràctica del futbol a diferents pobles de Mallorca i de Menorca. A Mallorca, els primers equips de caràcter competitiu foren creats per les congregacions marianes de Santa Maria del Camí, Binissalem, Inca, Felanitx i Sant Llorenç del Cardassar. Com a conseqüència d'això, aquestes associacions juvenils catòliques esdevingueren les introductores de l'esport de competició a la Part Forana de Mallorca, tot rompent el tarannà bàsicament urbà que havia tingut fins aleshores.

A partir del segon decenni del segle XX hem de fer esment a la rellevant i important tasca desenvolupada pels ordes religiosos masculins envers l'associacionisme juvenil. Així doncs, aquestes crearen i potenciaren un moviment juvenil fort, però alhora dependent de l'ideari de cada un dels ordes. Val a dir que aquests es mantingueren amb més o menys auge fins ben entrats els anys seixanta, en què començaren a viure un període de decadència que els conduí fins a la seva desaparició. Quines foren, doncs, aquestes associacions juvenils catòliques? El Patronat Obrer de Sant Josep, impulsat pels jesuïtes a partir dels esforços del pare Guillem Vives i Rotger (1886-1935) i fundat el 12 de maig de 1907; la Creuada de l'Amor Diví, creada en el si dels teatins de Palma a partir de la inspiració del pare Bartomeu Caldentey Bauçà;¹³ les Joventuts Seràfiques, creades a l'aixopluc dels franciscans, fundades l'any 1913 dins la Germandat del Convent de Sant Francesc de Palma,¹⁴ i, finalment, la Joventut Antoniana, lligada als caputxins, que destacà per la promoció de l'esport local a Palma.

Ara bé, a Mallorca l'associació juvenil més rellevant fou, sens dubte, el Patronat Obrer de Sant Josep. Aquest, creat l'any 1907, pretenia ser un pont entre els joves i els jesuïtes i, per tant, s'ha d'entendre com un àmbit d'educació civico-religiosa que donà aixopluc als infants pobres, amb jocs i exercicis a l'aire lliure i excursions.¹⁵

Mallorquins a la Volta Ciclista d'Espanya (Foto: Arxiu Club Ciclista Palma)

El Patronat va tenir la primera seu en el carrer de Ramon Llull de Palma, on avui hi ha la Casa de Cultura i dependències del convent de Sant Francesc. Per començar la tasca del Patronat, el pare Guillem Vives i Rotger aplegà una vintena de nins pobres que vivien abandonats pels carrers de Palma i, en el claustre de Sant Francesc, un grup de seglars catòlics els organitzaven jocs i berenars cada diumenge. Així doncs, el 1907 es procedí a la creació d'un Batalló Infantil dedicat a l'excursionisme, tot seguint el principi pedagògic, ja clàssic, d'unir l'educació intel·lectual i l'educació física («*Mens sana in corpore sano*»). Podem afirmar que a mesura que creixia el nombre de nins enquadrats en el Batalló Infantil s'anaven dividint per seccions, fet que donà lloc al naixement del primer embrió de l'escoltisme.

L'any 1915, el Batalló Infantil es va reconvertir en Trescadors, després que el pare Vives hagués après com funcionaven els Boy-Scouts d'Anglaterra. Les diferents associacions juvenils que es crearen arreu de l'illa, a imitació del Patronat, com ara a Sineu, Manacor o Binissalem, potenciaren la creació de batallons infantils o grups escoltes, a imitació dels Trescadors que el pare Vives havia fundat al Patronat Obrer de Palma. Val a dir que l'any 1915, el Patronat comptava amb les seccions de Pietat, amb quinze activitats organitzades; d'Acció Catòlica, amb vuit activitats; les instructives, amb vuit; les recreatives, amb set, i les esportives, que constaven de les activitats següents: Trescadors, Banda, Telegrafista, Pontoner, Sanitat, Gimnasta, *Foot-ball*, *Base-ball*, Pilota, Tennis, Billar, Club Marí i Excursionista.¹⁶

Cal afegir que bona part de l'activisme esportiu confessional del segon decenni del segle XX es canalitzà vers l'escoltisme. El model diocesà es propagà arreu; això no obstant, en alguns pobles coexistiren les congregacions marianes i els exploradors, com a única entitat. Fins i tot, en algunes parròquies crearen el seu equip de futbol. Aquest model s'articulà a partir de l'abans esmentada Federació Esportiva Catòlica de Mallorca i, més concretament, de la seva secció d'Exploradors de Mallorca. Una bona prova d'aquest fet fou l'aparició, el desembre de 1913, del primer número de la revista *El Explorador Mallorquí*,¹⁷ que sortí com a revista esportiva i òrgan d'expressió de la Federació i dels Exploradors de Mallorca.

Durant la dictadura de Primo de Rivera (1923-1929), els Trescadors continuaren, però deixaren de fer activitats en

algun moment. El que és ben cert és que estigueren a punt de desaparèixer pel laïcisme propugnat per la Segona República (1931-1936), període en el qual el Govern dissolgué la Companyia de Jesús i en confiscà els béns.

Pel que fa a les Joventut Seràfiques, val a dir que el 8 de desembre de 1913 s'aprovà el primer reglament de l'associació de Palma, en el qual se n'especificuen les seccions. Més concretament, en el capítol cinquè es tractava de les seccions de les Joventuts Seràfiques i dels càrrecs directius de cada una. Per tant, les seccions foren les que a continuació esmentam: Litúrgica, Catequística, Benèfica, Estadística, Econòmica, Literària, Propagandista, Musical i Esportiva.¹⁸

Ara bé, l'única activitat esportiva practicada en els primers anys de la seva creació fou l'excursionisme. Així, per exemple, el dia 8 d'agost de 1917 feren una excursió a la Porciúncula.¹⁹ Sembla que entre 1924 i 1928 la Joventut Seràfica de Palma entra en un període de crisi i d'ensopiment. A partir de 1928, un grup de joves terciaris de la Germandat de Sant Francesc de Palma, sota la direcció del pare Joan Rubí, n'emprengué la reorganització a través de la revitalització de les diferents seccions.²⁰

Pel seu interès, vegem què diu Francesc Sacanell sobre la reorganització de la secció esportiva: «*En los locales del Claustro, destinados a la J.S., la Sección Deportiva fue la encargada de procurar distracción a los socios, al principio con los pocos medios que citamos anteriormente. Más adelante se fueron aumentando los juegos, comprándose a plazos un billar, el cual tiene su historia [...]. Después se instalaron mesas de ping-pon, durante algún tiempo un billar americano y posteriormente el fútbolín, que al principio entusiasmo tanto a los jóvenes como a los veteranos que frecuentaban el local; pero a estos últimos les empezó después a molestar por el mucho ruido que provocaba y que entorpecía las tertulias. Frecuentemente se organizaron torneos de diversos juegos, como ajedrez, dominó, sobresaliendo por lo interesantes y animados los de "truch". Durante muchos años no pudo practicarse el deporte activo de una forma organizada, limitándose a jugar "pasadas" en el pequeño patio de entrada al Claustro, que existía antiguamente, algunas veces no solo entre los jóvenes, sino hasta con alguno de los venerables padres de la Comunidad, que en este juego eran muy diestros. Esto y algún partido de fútbol jugado contra los estudiantes de La Porciúncula, fueron las únicas prácticas deportivas de estos primeros años, pues aunque varias veces se intentó la formación de un equipo de fútbol, por carecer de medios y de lugar apropiado para entrenamiento, se desistió.*»²¹

Hem d'esmentar que el 1913 ja existien les Joventuts Seràfiques d'Inca. L'octubre de 1917 es constituïren les de Lluçmajor, dirigides pel pare Antoni Mòjer i reorganitzades l'any 1930.²² A més a més, el mes de gener de 1921 es fundaren al convent d'Artà i en va ser director el pare Mateu Amorós; aquesta fou reorganitzada l'any 1932, en plena etapa republicana.

Pel que sabem, l'etapa republicana va ser una etapa generosa en l'aparició d'agrupacions esportives dins el món juvenil seràfic o franciscà. Així doncs, en el col·legi Beat Ramon Llull d'Inca, l'educació física no consistia en aquelles classes de gimnàstica en què predominava l'ordre i la disciplina, sinó més bé en la pràctica de l'esport com a diversió. A principi del curs escolar 1933-34, el futbol experimentà un gran creixement en el col·legi. Destacaven dos equips. El primer tenia un nom àrab que significava «raig»; el nom d'aquest primer equip era Ilderim F.C. Després es va crear un altre equip,

l'Aurora F.C. Tant l'un com l'altre competiren amb equips de la Part Forana.²³

L'acció dels teatins vers el joves es concretà amb la creació l'any 1917 de la Creuada de l'Amor Diví. Aquesta tenia quatre línies d'acció fonamentals: la pietat, l'acció cultural i formativa, la vida d'apostolat i la vida esportiva i recreativa. Les activitats esportives i recreatives se centraren en el billar, el tennis de taula, els escacs, amb la creació d'equips de futbol, l'equip de tennis, els festivals esportius en el camp, excursions i la gimnàstica.²⁴

L'excursionisme tenia un doble vessant. D'una banda, es convertí en una activitat purament recreativa. I, d'altra banda, a algunes excursions se'ls atorgà un sentit religiós, bé com a pelegrinatge a un santuari, o bé vinculades a una altra activitat de pietat, de formació o d'apostolat.²⁵

L'equip de futbol de la Creuada s'entrenava i jugava al Camp de Ca Dona Aina —ja desaparegut—, enclavat en el camí de Jesús. L'equip vestia com el Barcelona, és a dir, samarreta blau-grana i calçons blaus. El pare Joan Fullana fou el gran impulsor del futbol dins la secció esportiva de la creuada.²⁶

L'organització de l'Acció Catòlica a l'Estat espanyol, com a entitat aglutinadora de tot l'espectre associatiu catòlic, es produí en els anys vint i es consolidà en els anys trenta del segle XX. La Joventut Catòlica, incorporada a l'Acció Catòlica, tal com s'entenia els decennis de 1910 i 1920, abastava únicament aspectes culturals, socials i religiosos. Això no obstant, les joventuts catòliques a diferents països europeus tingueren una relació rellevant amb l'esport. Així doncs, després de la Primera Guerra Mundial, la joventut catòlica alemanya, per poder mantenir la seva independència, l'amor a l'esport i a la vida natural i senzilla, creà la Comunitat de Joves, el 1922. A Itàlia succeí una situació semblant a l'alemanya. Els Boys-scouts i les entitats esportives s'adheriren a la Joventut Catòlica davant el perill de ser fagocitades per les organitzacions juvenils de l'Estat.

Ja en el decenni de 1930, quan l'Acció Catòlica s'organitzà de forma estatal, les joventuts catòliques hi tingueren un protagonisme de primer ordre, com a model estructurat en quatre branques: homes, dones i joventuts d'ambdós sexes. Les joventuts tenien com a funcions principals la pietat, l'estudi i l'acció. Així doncs, l'interès per qüestions polítiques, socials i doctrinal, tot coincidint amb la Segona República, a penes despertà l'interès per a l'esport, com a mitjà de preservació de la joventut.

3. L'ESGLÉSIA I L'ESPORT DES DE 1936 FINS A 1960. EL PAPER DE L'ACCIÓ CATÒLICA

A la immediata postguerra, l'Església partirà d'una situació privilegiada per dur a terme el que ella mateixa anomenava reconstrucció social i espiritual de l'Estat espanyol. Així doncs, entram en el que els especialistes batiaren com a «nacionalcatolicisme» i les seves manifestacions quotidianes. Per tant, l'esport en totes les seves manifestacions no fou aliè a aquest ambient en què predominaren esdeveniments esportius carregats de grandiloqüència externa i de marcat contingut polític i religiós. L'exemple més clar el tenim en els anys cinquanta, amb les exhibicions esportives diocesanes, que més endavant analitzarem.

Ja en els decennis de 1940 i de 1950, les joventuts catòliques despertaren el seu interès per l'esport, no només com a

mitjà de preservació i moralització de la joventut, sinó també com a element actiu en la seva formació. En aquests moments, les joventuts d'Acció Catòlica crearen les seves pròpies organitzacions i promogueren la pràctica sobretot del futbol. A Mallorca es produïren tot un seguit d'iniciatives de caràcter esportiu, sobretot vinculades als ordes religiosos. Tal vegada caldria destacar el Patronat Obrer i les Joventuts Seràfiques, que són clares pervivències de les etapes anteriors.

Com ja hem vist, l'Església contemporània sempre ha tingut presents els moviments associatius juvenils i, a partir de la postguerra, atorgà una gran importància a les activitats esportives i recreatives. El motor d'aquest associacionisme juvenil catòlic fou, sens dubte, la parròquia, que aprofità l'aliança entre el factor nacional i el catòlic per emprendre una tasca de purificació i reconquesta cristiana de la societat i de la joventut.²⁷

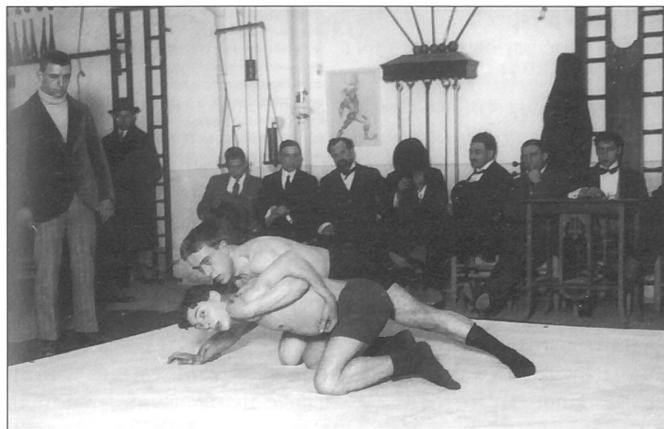
Això no obstant, s'ha de matisar que la plena incorporació de la pràctica esportiva en les associacions catòliques no es donà, efectivament, fins a la immediata postguerra, quan el clergat assumí, una altra vegada, una rellevància social de primer ordre. Així, a tall d'exemple, podem afirmar que gràcies a l'Església mallorquina es bastiren moltes instal·lacions esportives, algunes de les quals fins fa poc encara eren propietat de les parròquies i unes altres encara mantenen noms confessionals.

Els tres pilars bàsics sobre els quals es fonamentà l'organització de l'activitat esportiva durant el règim franquista foren els següents: l'exèrcit, que durant els primer anys va tenir una presència real en la societat; l'organització juvenil del règim, el Front de Joventuts, i, finalment, l'Església a través de l'Acció Catòlica, que recollia la joventut de tota condició sense el filtre polític dels anteriors.²⁸

Un exemple d'aquest pilars esmentats el tenim en el ciclisme mallorquí de postguerra, quan varen aparèixer els anomenats Batallones Ciclistas, entre els quals destacà el de la unitat d'infanteria nacional —725 homes— al quarter de l'Arenal. Aquesta batallons ciclistes contribuïren a tancar el buit que en matèria ciclista no podia omplir la resta de la societat i, a més a més, ja que el servei militar era molt llarg, molts soldats s'hi apuntaven per no haver de fer guàrdies.²⁹

El pes de l'Església, ja sigui l'Acció Catòlica, o bé la tasca de congregacions religioses, esdevingué fonamental per a l'impuls i la implantació del bàsquet arreu de l'illa. Això no vol dir que l'exèrcit i Falange no duguessin a terme cap actuació en aquest sentit, però no tingueren un paper fonamental en la creació dels principals clubs de bàsquet de Mallorca. Per exemple, el Joventut Mariana de Sóller (1952) fou creat en el si de la secció esportiva de la Congregació Mariana de la localitat, dirigida pels Missioners dels Sagrats Cors. La seva fundació no hauria estat possible sense l'impuls del pare Miquel Estrany, director de la Congregació des del 1940 fins al 1954.³⁰

Un altre club de bàsquet dels anomenats històrics és el Patronat, el qual té l'origen en la secció de bàsquet del Patronat Obrer de Sant Josep i sota l'aixopluc dels jesuïtes. L'impuls del bàsquet dins aquesta associació no s'entén sense la figura del pare Enric Ventura Noceda (1906-1978). Fou destinat al Patronat Obrer de Palma l'any 1941 i, en el mateix any de la seva arribada, fundà la secció de bàsquet, va inscriure el primer equip a la federació i construí la primera pista sobre terra. Podem dir que fou un home que dedicà tota la seva vida a la formació dels joves a través de l'esport, de manera especial el bàsquet.³¹

Exhibició de lluita greco-romana
(Foto: Història il·lustrada de l'esport a Catalunya)

Un altre dels clubs històrics és el Club Esportiu Espanyol, fundat l'any 1944. La història d'aquest club va lligar a la tasca pastoral de la Parròquia de l'Assumpció de Son Espanyol i Son Cotoneret, erigida el dia 2 de juliol de 1938, i sobretot a les activitats del centre de la Joventut Masculina de l'Acció Catòlica, creat el 8 de desembre d'aquell mateix any. Segons una acta de l'1 d'abril de 1943, la junta directiva del centre nomenà Antoni Pomar i Jaume Gilet vocals d'esports. De fet, el primer fou qui introduí el bàsquet entre els joves de la barriada.

Posteriorment, el mes de setembre de 1944, la junta directiva del centre parroquial de la Joventut Masculina d'Acció Catòlica prengué l'acord de constituir oficialment el Club Esportiu Espanyol, amb el vistiplau de la jerarquia parroquial, formada pels pares teatins Rafel Juan i Josep Maria Moll. El Club Esportiu Espanyol es va inscriure a la Federació Balear de Bàsquet l'1 d'octubre de 1945.³²

Notau que hem parlat de l'Església, en general, i de l'Acció Catòlica, en particular, com un dels pilars sobre els quals es va sustentar l'activitat esportiva a Mallorca. Aquest fet, per tant, no el podem desvincular dels plantejaments generals de l'oci del franquisme, en els quals l'Església tingué un paper cabdal a través de la seva presència social articulada entorn a un organisme com l'Acció Catòlica.

La doble finalitat, activa i formativa, que l'Associació dels Joves d'Acció Catòlica tenia assignada es concretava en tot un seguit d'activitats, entre les quals trobam el foment i la pràctica d'esports, pelegrinatges i excursions educatives. Pel que fa al vessant educatiu de l'esport, voldria destacar la publicació a la revista *Proa* —òrgan d'expressió del Consell Diocesà dels Joves d'Acció Catòlica de Mallorca— de tot un conjunt d'articles escrit per Sebastià Alzamora —secretari de la Federació Balear de Futbol— entre 1951 i 1954 i que, precisament, feien esment a l'esport com a element fonamental de l'educació del jovent mallorquí.

Cal puntualitzar que d'aquests articles es desprèn la voluntat de preservació social i moral que l'Església atorgà a l'esport. Això és una clara continuïtat respecte als decennis de 1910 i 1920.³³ Ara bé, la novetat ens ve donada per la consideració de l'esportista professional i per la constatació de la forta embranzida que té l'esport en l'univers mental del jove dels anys cinquanta.³⁴ Sebastià Alzamora considera que l'es-

port com a espectacle pot fer que el jove es converteixi en un simple espectador i que no es pugui beneficiar de la pràctica esportiva: «*Si el deporte reporta realmente un auténtico beneficio espiritual y corporal, no cabe duda de que son poquísimos los que disfrutan de tan utilitaria ventaja, a menos que consideremos deportistas a todos los que gritan en los márgenes y gradierios de los estadios deportivos.*»

En referència als joves d'Acció Catòlica de Mallorca, val a dir que els actes de projecció externa també foren presents dins la dinàmica associativa dels centres juvenils, que es convertiren en una mena de manifestació del poder social que tenia l'Església en la immediata postguerra i, també, en una forma d'exterioritzar la força de l'associacionisme juvenil catòlic enfront de la Falange, l'altre focus d'associacionisme permès en aquells moments. Els més significatius foren, sens dubte, els Días Diocesanos del Aspirante, que consistien en unes convocatòries i trobades anuals en un poble diferent de tots els centres d'aspirants de la diòcesi. L'activitat més significativa d'aquesta diada per al nostre objecte d'estudi fou, indubtablement, l'anomenada Fiesta del Aire, que es basava en la pràctica de jocs infantils i, si era possible, la celebració de partits de futbol.³⁵

A tall d'exemple, us oferim a continuació la importància que els aspirants atorgaven a l'esport a través de la reproducció d'un article aparegut a la revista *Proa*: «*Muchos y muy diversas son las opiniones que sobre el deporte se han dado en esta época que nos ha tocado vivir, y aún se dan y seguirán dando probablemente, ¿cuál es nuestra postura frente al deporte? La virtud está en el medio, y nosotros pertenecemos a ese medio que, libre de los apasionamientos, está muy lejos de reprobar como pernicioso y nocivo algo que en distintas ocasiones ha bendecido incluso quién sólo, para el bien y las cosas buenas tiene su bendición: el Papa. Pero conviene no confundir los términos. Al hablar de deporte nos referimos a esta actividad sistemática que favoreciendo el desarrollo físico del hombre, educa al mismo tiempo sus cualidades intelectuales y morales, agudiza su inteligencia, fortalece su voluntad y le enseña a triunfar con modestia y a perder sin desesperación.*»³⁶

Ja en el decenni de 1950, en el si dels joves d'Acció Catòlica sorgí, es consolidà i s'expandí a l'Obra Atlètica Recreativa (OAR) Àguilas, com a obra marginal de l'Acció Catòlica. El seu objectiu, com el de totes les obres marginals de l'entitat, era la captació de joves per a l'Acció Catòlica a través de la pràctica d'activitats esportives i recreatives diverses.

**CAFÈ
DE SA
PLAÇA**

El cafè de Lluc

Plaça Pelegrins, 14 • Tel. 971 51 70 24 • LLUC

L'OAR Àguilas fou reconeguda oficialment en l'àmbit estatal en el context de les jornades de presidents diocesans de Joves d'Acció Catòlica celebrades a Lanjarón el 1948. Les conclusions de les jornades assenyalaven, entre altres coses, l'expressa finalitat de l'educació del jovent per l'esport i la re-cristianització de l'àmbit esportiu. No obstant això, a Mallorca ja s'havia creat de forma oficial el juliol de 1947 gràcies a l'impuls atorgat a la VIII Assemblea Diocesana dels Joves d'Acció Catòlica. De fet, el mes d'agost de 1947, la revista *Proa* publicà íntegrament el reglament de l'obra marginal Àguilas.³⁷ D'aquest cal destacar la recomanació que feia en referència a la necessitat de fundar Àguilas a cada un dels centres d'Acció Catòlica de la diòcesi i, dins aquests, propiciar la creació de les seccions culturals, esportives i recreatives adients a les aficions dels joves de la parròquia.³⁸

Durant el curs 1949-1950 tingué un gran impuls l'OAR de Sóller, que tenia en aquell moment un equip de gimnàstica, un de futbol i un de bàsquet. Doncs bé, malgrat l'expansió de l'obra a diferents centres d'Acció Catòlica de la diòcesi, el més important fou la seva articulació diocesana a través de les anomenades Exhibiciones Diocesanas. Aquestes consistien en un aplec dels diferents centres de tota la diòcesi per a la realització d'activitats esportives diverses i la celebració de les finals dels torneigs organitzats durant el curs.

Un altre element de cohesió molt important fou la constitució de la Delegació Diocesana de l'OAR durant el mes d'octubre de 1951. Abans de la constitució d'aquesta delegació amb un caràcter autònom, l'obra estava dirigida per Raimon Pinya Enrich, vocal del Consell Diocesà dels Joves d'Acció Catòlica.³⁹ El primer delegat diocesà de l'OAR fou Onofre Arbona Miralles. La resta de directors de secció estava integrada pels membres següents: Gabriel Fullana Llompert, d'escacs; Llorenç Salom Alomar, d'atletisme; Gabriel Palmer Garau, de bàsquet; Antoni Catañer Coll, de ciclisme; Pere Escalfi Tous, d'excursionisme; Francesc Estarells Estarells, de futbol; Josep Sánchez Picornell, de natació; Joan Planas Amengual, de tennis de taula; Josep Aguiló Bonnín, d'activitats artístiques i declamació, i, finalment, com a secretari de la delegació, Antoni Pujol Vizconti.⁴⁰

A partir d'aquesta data, s'iniciaren competicions a l'àmbit local, comarcal i diocesà, amb una certa regularitat. La tasca de coordinació de la delegació ens permet explicar la celebració els dies 14 i 15 de juny de 1952 de les I Exhibicions Diocesanes. De la seva importància se'n féu ressò l'editorial de la revista *Proa* del mes de juliol de 1952 amb el titular següent: «*I Exhibiciones Diocesanas de la OAR Àguilas. Ante una nueva etapa.*»⁴¹

De totes maneres, no ens enganyem. L'OAR Àguilas no s'escampà a tots els centres d'Acció Catòlica de la diòcesi —tal com ho indicava el seu reglament—, sinó que podem parlar d'una vintena de centres que funcionaren amb més o menys èxit durant els anys cinquanta. La prova més evident d'aquest fet, la tenim en l'aparició d'un article a la ja citada revista *Proa* —agost de 1952—, que feia esment a la necessitat que l'OAR arribàs a tots els centres de la diòcesi.⁴²

4. CONCLUSIONS

Les actuacions de l'Església Catòlica al segle XX han tingut sempre la pretensió d'ocupar tots els espais socials possibles. Pensem que l'hegemonia social, política i cultural de

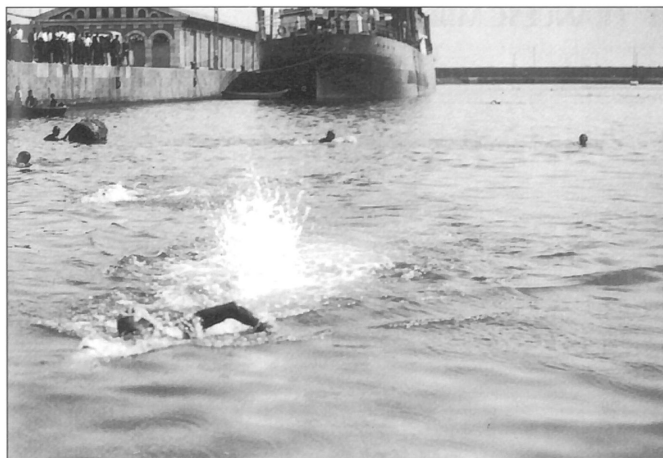
l'Església fou discutida i trastocada a partir de l'expansió de les idees de la Revolució francesa i amb la implantació progressiva del liberalisme econòmic i polític a l'Estat espanyol.

Ja hem vist com al llarg del segle XX, l'associacionisme juvenil catòlic emprà l'esport i les activitats recreatives com a instruments de captació i, alhora, d'educació dels joves. Aquestes associacions juvenils catòliques, bé les lligades a qualque congregació religiosa o bé les pertanyents a l'Acció Catòlica, tingueren la pretensió de controlar i dirigir l'educació informal del jovent de la diòcesi, és a dir, l'educació fora de l'horari escolar.

En els decennis de 1940 i 1950, la captació o, emprant el llenguatge propi de l'època, la conquesta d'associats fou una preocupació constant de tots els dirigents de les associacions de l'Acció Catòlica. Una bona eina per dur a terme aquesta tasca proselitista fou l'organització d'activitats esportives i recreatives emprades com a reclam pel posterior enquadrament. Teatre, funcions musicals, bàsquet, futbol i gimnàstica foren algunes de les activitats esportives i recreatives més freqüents i que, alhora, es convertiren en una font de finançament pels centres d'Acció Catòlica.

Podem afirmar, sense tibantor, que la instrumentalització de l'oci i el lleure per part de l'Acció Catòlica diocesana fou assolida amb la creació l'any 1947 de l'Obra Atlètica-Recreativa (OAR) Àguilas. Aquesta fou creada expressament per a la captació de socis i per augmentar la quantitat de joves que es movien entorn de la parròquia. ■

Joan Josep Matas Pastor

Competició de natació al Port de Tarragona.
(Foto: Història il·lustrada de l'esport a Catalunya)

NOTES

(1) Sobre aquest tema vegeu *Espai i temps d'oci a la història*. Palma: Institut d'Estudis Balearics, 1993.

(2) Vegeu FULLANA PUIGSERVER, P. «Els inicis de l'esport i l'Església de Mallorca (1823-1936)», dins *ACACIA* (Papers del Centre per a la investigació dels Moviments Socials de la Universitat de Barcelona), núm. 4, *Esports i canvis socials a l'Europa Contemporània*, Universitat de Barcelona, 1995, pàg. 63.

(3) Vegeu FULLANA I PUIGSERVER, P. «La formació de la joventut a la Mallorca del vuit-cents», dins *Lluc*, núm. 812, 1999, pàg. 4.

(4) Vegeu FULLANA I PUIGSERVER, P. *El catolicisme social a Mallorca (1877-1902)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, pàg. 63-65.

(5) *El Àncora*, 9 d'agost 1884. Citat a FULLANA I PUIGSERVER, P. «Els inicis de l'esport i l'Església de Mallorca (1823-1936)», pàg. 69.

(6) Vegeu COLOM, A. *Assaig d'història de l'educació a la Mallorca contemporània*. Palma: UIB, 1991.

(7) Vegeu CERDÀ, M. *L'escoltisme a Mallorca (1907-1995)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, pàg. 70.

(8) Vegeu JANER MANILA, G.; SUREDA, B. «La lluita pel control de l'educació: el pontificat del bisbe Campins», dins *L'educació a Mallorca: aproximació històrica*. Palma: Edicions Moll, 1978, pàg. 109-140.

(9) Vegeu *Estatutos y Reglamentos de la Federación Deportiva Católica-Mallorquina*, Palma, 1916.

(10) Vegeu *Estatutos y Reglamentos interiores de la Federación Deportiva Católica Mallorquina*. Palma: La Esperanza, Impremta de Correo de Mallorca, 1913, pàg. 1.

(11) Vegeu FULLANA I PUIGSERVER, P. *El Moviment Catòlic a Mallorca (1875-1912)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pàg. 401.

(12) Ídem anterior, pàg. 402.

(13) Vegeu *Cruzada del Amor Divino. Bodas de Oro (1917-1967). Medio siglo de apostolado en Mallorca*. Palma: Impremta de Fernando Soler Queralt, 1967, 145 pàg.

(14) Vegeu SACANELL, F. *Pequeña crónica de los primeros 50 años de vida de la Juventud Seráfica de Palma (1913-1963)*. Palma: inèdit, 1985, 69 pàg.

(15) Vegeu BATLLORI, M. *A través de la història i la cultura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1979, pàg. 326.

(16) Vegeu CERDÀ, M. *Op. cit.*, pàg. 92.

(17) *El Explorador Mallorquín* es publicà fins el mes de novembre de 1919. No es té constància de l'existència de més números.

(18) Vegeu SACANELL, F. *Op. cit.*, pàg. 2.

(19) Ídem anterior, pàg. 7.

(20) Ídem anterior, pàg. 10.

(21) Ídem anterior, pàg. 13.

(22) Vegeu MONTSERRAT PASTOR, M. «La Joventut Seráfica, petita història», dins CABOT ROSSELLÓ, S. (Coord.). *El Convent de Sant Bonaventura de Llucmajor*. Llucmajor: Edició dels Pares Franciscans de la TOR de Sant Francesc, Impremta Moderna, 1993, pàg. 236.

(23) Vegeu MIRALLES GILI, M. *Col·legi Beat Ramon Llull. Educació, història i societat*. Inca: Gràfiques Mallorca, 2002, pàg. 56.

(24) Vegeu *Cruzada del Amor Divino. Bodas de Oro (1917-1967). Medio siglo de apostolado en Mallorca*. Palma: Impremta de Fernando Soler Queralt, 1966, pàg. 42-44.

(25) Ídem anterior, pàg. 110.

(26) Ídem anterior, pàg. 86-88.

(27) Vegeu MONTERO GARCÍA, F. «Juventud y política: los movimientos juveniles de inspiración católica en España (1920-1970)», dins *Studia Historica* (Història contemporània), vol. V, núm. 4, 1987, pàg. 105-121.

(28) Vegeu PORTELLA COLL, J. C.D. *Alcázar. Els primers 50 anys (1944-1994)*. Maó: Ajuntament de Maó, 1994, pàg. 10.

(29) Vegeu GARCÍA MARÍN, J.; PAMPÍN, G. *Historia del ciclisme a Mallorca*. Palma: Miramar, 1991, pàg. 30.

(30) Vegeu MATAS PASTOR, J. J. «Esport i franquisme: el bàsquet», dins *VIII Seminari: Societat, Ideologies i moviments socials a les Illes Balears a l'Edat Contemporània. El franquisme*. Palma: Universitat de les Illes Balears, 1995, inèdit, pàg. 7.

(31) Vegeu VALLÈS, M. «El alma pater», dins *50 aniversari del CB Patronat*. Palma: Patronat Obrer de Sant Josep, 1992, pàg. 15.

(32) Vegeu C.E. *Espanyol. 1945-1995. Recordança dels 50 anys*. Palma: Sa Nostra, 1995, pàg. 4-5.

(33) Vegeu ALZAMORA, S. «Faceta negativa del deporte», dins *Proa*, núm. 174, maig 1953, pàg. 7.

(34) Vegeu ALZAMORA, S. «El problema del deporte. Más deportistas y menos espectadores», dins *Proa*, núm. 181, desembre 1953, pàg. 7.

(35) Vegeu MATAS PASTOR, J. J. «Joventuts d'Acció Catòlica a Mallorca (1936-1955)», dins *Lluc*, núm. 812, 1999, pàg. 11.

(36) *Proa*, núm. 217, maig 1957, «El aspirante y el deporte», pàg. 7.

(37) *Proa*, núm. 105, agost 1947, «Reglamento de Àguilas», pàg. 2.

(38) Ídem anterior. Vegeu el segon i el tercer article del reglament.

(39) *Proa*, núm. 147, febrer 1951, pàg. 6.

(40) *Proa*, núm. 156, novembre 1951, «Constitución de la Delegación Diocesana de la OAR Àguilas», pàg. 7.

(41) *Proa*, núm. 164, juliol, 1952, «I Exhibiciones Diocesanas de la OAR Àguilas. Ante una nueva etapa», pàg. 1.

(42) Vegeu ARBONA MIRALLES, O. «Ante una nueva temporada deportiva. La OAR ha de llegar a todos los centros», dins *Proa*, núm. 165, agost 1952, pàg. 3.

■ FRANCESC MIR I FULLANA

La sang dels sants

Entre les relíquies encara venerades per l'Església Catòlica hi ha les restes de «sang» de certs sants primerencs. Algunes d'aquestes restes fins i tot es liquen en ocasions específiques, generalment durant les cerimònies religioses.

Tan sols a Itàlia hi ha unes 190 relíquies sanguínies, curiosament la majoria a la regió de Nàpols.

La més coneguda d'aquestes miraculoses relíquies la constitueix un vial que conté una obscura substància considerada «sang» de sant Gener, patró de Nàpols, que es liqua una o dues vegades l'any. Però no penseu que és l'única. Precisament a Nàpols hi ha la relíquia de la sang de sant Esteve a l'antic convent de les clarisses, les de sant Joan i sant Llorenç a l'església de Sant Gregori Armeno i les de sant Lluís Gonzaga i sant Pantaleó a l'església de Gesu Vecchio, si bé aquestes «sangs», com també d'altres que es conserven a capelles privades, no es liquen regularment com les altres. Fora de Nàpols també hi ha la sang de sant Pantaleó a la catedral de Ravello, població de la meravelliosa costa amalfitana a 60 km de Nàpols, i la sang de sant Llorenç a l'església d'Amaseno situada a 100 km de Roma, les quals presenten visualment el mateix aspecte que la de sant Gener.

És històric el conflicte entre els advocats de la raó —els científics— i els deixebles de la fe. Com a amant de la ciència, investigador i metge, reconec que sóc escèptic, ja que necessito l'anàlisi i la comprovació experimental per arribar a les conclusions.

LA SANG DE SANT GENER

El «miracle» de sant Gener va «ocórrer» per primera vegada al segle XIV, quan dos vials amb la hipotètica sang santa foren col·locats prop del seu cap: miraculosament, la sang del màrtir del segle IV, que fou decapitat a Pozzuoli l'any 305, a l'època de l'emperador Dioclecià, seca i dura durant més de mil anys, es va liquar. Les cerimònies en el seu honor foren instaurades l'any 1337 per l'arquebisbe Orsini de Nàpols i una crònica napolitana de l'any 1382 descriu el culte a sant Gener, però encara sense fer cap menció a la relíquia o al miracle.

La primera anotació documental de la miraculosa liquació de la relíquia, donada a l'Església per un anònim personatge, data de l'any 1389 i es troba al diari d'un altre anònim ciuta-

da de Nàpols: «En el dissetè dia de l'agost del 1389 hi va haver una gran processó per celebrar el miracle realitzat pel nostre diví Senyor amb la sang de sant Gener. La sang, que està guardada en una ampolla, es va tornar líquida tal com si estigués en el cos viu de Gener aquell mateix dia.»

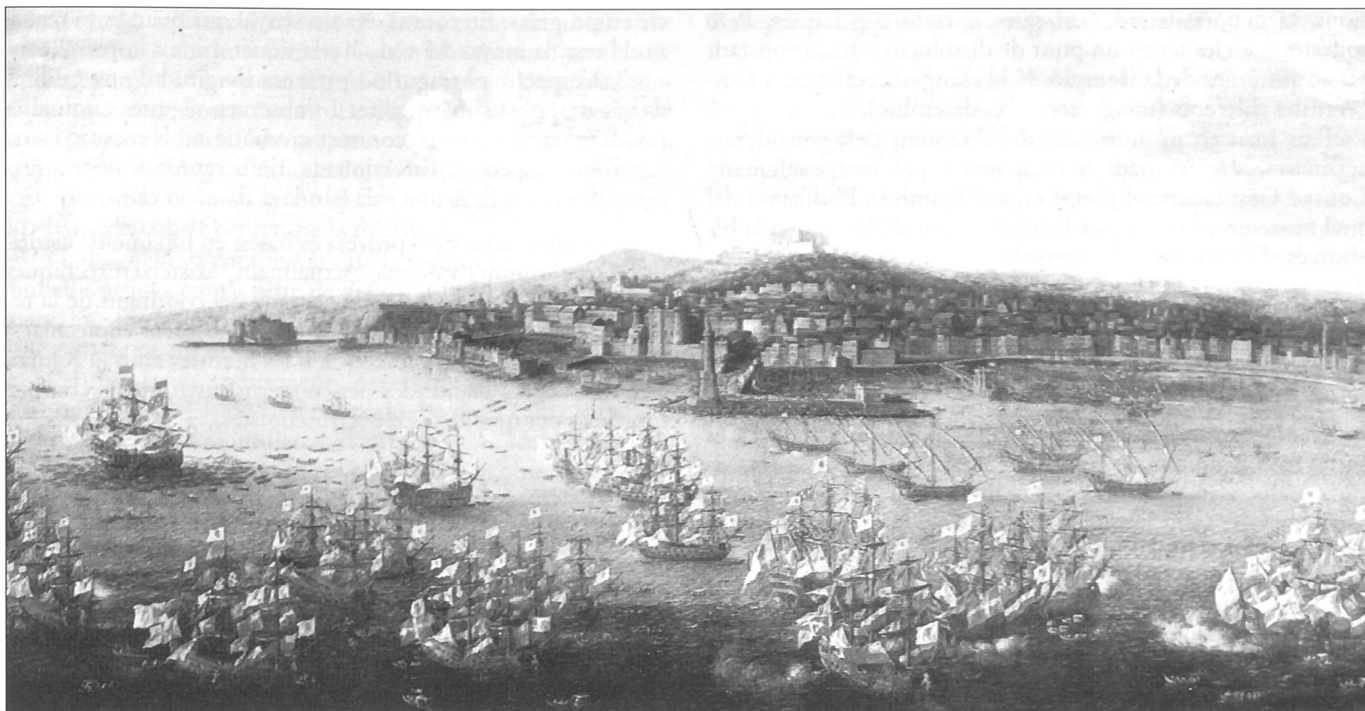
El curiós que la hipotètica relíquia de sant Gener sigui una de tantes que es materialitzaren durant l'edat mitjana. Entre l'any 1389 i l'any 1659 es conserven trenta-sis narracions documentals independents més sobre el fenomen. Des d'aquest «miracle» primigeni, el fet s'ha reproduït anualment amb poques excepcions, tranquil·litzant els napolitans.

Tres vegades a l'any, la «sang» és exposada a la veneració dels fidels: el dissabte anterior al primer diumenge de maig, el 19 de setembre i el 16 de desembre. Normalment durant les cerimònies, el reliquiari, quan es treu de la capella, sofreix agitacions mecàniques de diferent grau, la qual cosa origina que unes vegades la liquació sigui instantània i d'altres es produeixi al cap d'unes hores o fins i tot dies després. El mes de maig la relíquia es transporta des de la catedral a l'església de Santa Clara, on es liqua. El setembre, la liquació es produeix a la catedral i les relíquies s'exposen al públic perquè les besí. Alguns testimonis afirmen que la sang se solidifica durant les nits, però es liqua al dia següent després de les oracions dels feligresos. El desembre, si es liqua, s'exhibeix, però el fet es produeix més rarament, possiblement en relació amb les baixes temperatures.

S'assenyalen altres fenòmens que succeeixen dins el reliquiari: la massa líquida sembla bullir o fer escuma, el color canvia del marró obscur a un marró vermellós i el volum sembla augmentar. Altres vegades, una part de la massa es manté solidificada i sura sobre la part líquida.

La superstició popular, que no l'Església, afirma que és de mal auguri que el miracle no passi: la darrera vegada que no es va liquar va ser l'any 1987, quan a les eleccions municipals va guanyar un comunista (!). Els napolitans són supersticiosos i pensen que quan no es produeix la liquació és l'auguri d'un desastre, com va passar el 1527, any de pesta, o l'any 1980, quan un terratrèmol va causar la mort a més de tres mil persones al sud d'Itàlia. *Però curiosament no recorden quantes vegades s'ha produït el desastre després que la sang es liqués.*

La sang es guarda a la capella del tresor de la catedral napolitana en un reliquiari acabat en una corona i una creu, on

Nàpols, devers 1759

hi ha els dos petits vials amb la sang: un és prim i en conté unes gotes i l'altre té 10 cm i dues terceres parts estan ocupades per una massa obscura.

Els crítics, escèptics, científics o com els vulgueu dir, han remarcat l'existència de dues inconsistències importants en la història dels vials amb «sang» del sant:

1. D'un objecte miraculós és d'esperar una història ben documentada, no que surti a l'escena de sobte al segle XIV, més de mil anys després de succeir els fets.

2. La certesa objectiva que mentre els orfebres repararen el reliquiari, la «sang» es va líquar com a mínim set vegades. S'ha de remarcar el fet que durant segles estan documentades inesperades líquacions quan s'han manipulat les relíquies per reparar-les.

3. I aquesta és afegida meva: aparentment, a pesar que els vials són exposats dues vegades a l'any com a mínim, la pols dels vials es líquar més d'una dotzena de vegades.

Molts d'escèptics estan convençuts de l'existència de qualque substància dins els vials que reacciona davant fenòmens naturals com el moviment o el canvi de temperatura, idea que comparteixen no pocs creients que consideren aquests «miracles» frívols i indignes de Déu.

Però actualment el ritu de la sang de sant Gener és encoratjat per l'Església, ja que la cerimònia és sempre presidida per l'arquebisbe a la catedral napolitana i, al mateix temps, la mateixa Església Catòlica *mai no l'ha declarat oficialment com a miracle*, la qual cosa facilita encara més als científics d'expressar lliurement les seves opinions.

Però també causa estranyesa el fet que un fenomen recurrent, inexplicable i secular hagi incitat a realitzar tan poca investigació científica.

Sabem que la sang una vegada coagulada no es líquia espontàniament. També es pot assegurar que no s'ha realitzat cap procés químic o físic sobre els vials que contenen la sang. D'altra banda, aquests vials quasi no són manipulats, senzillament es transporta el reliquiari, amb la qual cosa tan sols sofreixen una lleu agitació mecànica.

Luigi Garlaschelli, un expert en química orgànica de la Universitat de Pavia, i dos col·legues de Milà, Franco Ramacini i Sergio della Sala, observaren que la relíquia de sant Gener actuava de manera similar a un *gel tixotròpic*.

Aquests tipus de gels tenen la característica que poden líquar-se quan s'agiten o són alterats mecànicament, i es resolidifiquen quan es deixen en repòs (un exemple és la pasta de dents). El simple fet d'invertir el reliquiari seria suficient per líquar un gel tixotròpic.

La seva no va ser la primera hipòtesi, ja que a final del segle XIX, exactament l'any 1890, el professor Albini, de la Universitat de Nàpols, ja havia suggerit una mescla tixotròpica molt semblant a la sang de sant Gener. Però aquella substància no aconseguia mantenir les propietats més que durant un curt temps i, a més, entre els seus components va emprar aigua, sucre, caseïna i xocolata, la qual no fou introduïda a Europa fins als descobriments de Colom l'any 1492. Els dos components d'aquestes combinacions, quan s'agiten, es mesclen simulant un canvi d'estat. A pesar del seu interès, aquesta temptativa de demostració era molt primitiva i no va tenir repercussió.

Un suggeriment encara més antic, realitzat l'any 1826, fou considerar la substància desconeguda del reliquiari com una mescla simple amb un punt de dissolució baix, de tal manera que es trobaria solidificada en un lloc fred i es fondria quan fos acostada a l'altar, zona més calenta per l'abundància de ciris encesos. Ràpidament es varen fer nombroses combina-

cions, la majoria basades en ceres, greixos o gelatines. Però aquestes mesclades tenen un punt de dissolució o fusió constant i les cerimònies de la liquació de la «sang» es realitzen a temperatures diferents (maig, setembre, desembre).

Fins i tot en un llibre del Renaixement dels considerats hermètics, *De remediis secretis*, escrit pel metge alemany Conrad Gesner sota el pseudònim d'Evonimo Philiatro i del qual posseïen un exemplar Felip II i Juan de Herrera a la biblioteca d'El Escorial, s'assenyala una altra recepta: es mesclava sang humana i additius cerosos per aconseguir un producte que passava de sòlid a líquid amb facilitat: «...se destilan en un alambique bien zucalada. La primera agua saldrá blanca. La segunda pálida y la tercera leonada y la cuarta roja y un poco grastenta.»

En el Gran Diccionari Universal Larousse del segle XIX es podia trobar aquesta altra recepta: esperma de balena (no sigueu malpensats, ja que es tracta del greix) tintada amb una petita part de sang humana i d'una tintura adequada que li doni un color carmí. La mescla es mantenia sòlida a 21° C, però si la temperatura és superior o es manté el contenidor amb els dits, la mescla sòlida es liqua amb facilitat.

L'any 1902 i davant la prohibició taxativa de l'Església d'obrir els vials, se'n va practicar una anàlisi espectroscòpica. L'instrument utilitzat fou un espectroscopi prismàtic, la font de llum era un ciri amb grans de sal a la metxa per obtenir les línies D del sodi. La llum es va fer passar a través d'una fina capa de fluid «hemàtic» i quatre capes de vidre (les dues de la capsa de vidre de la relíquia i les dues de les parets del vial). El resultat d'aquella investigació va ser que s'havien detectat les bandes d'absorció característica de l'hemoglobina.

La mateixa anàlisi va ser reproduïda l'any 1989 utilitzant el mateix tipus d'espectroscopi, però en aquest cas la font de llum i les línies D s'obtingueren amb làmpades elèctriques i l'espectre obtingut fou fotografiat. Una vegada més es va afirmar que s'havia detectat hemoglobina, la qual cosa es va considerar una «prova científica» de la presència de sang en el vial.

Però és necessari considerar una sèrie de fets que anul·len la validesa científica de les proves:

1. Els resultats de les proves no foren remesos ni publicats a cap revista científica, sinó que se'n va fer una impressió privada per a la Cúria napolitana. Aquest butlletí és a la venda al quiosc de la catedral.

2. No està clar per què, l'any 1989, es va utilitzar un antic espectroscopi prismàtic quan era possible la utilització d'un modern espectrofotòmetre electrònic.

3. No es venen components de color o sòlids opacs en suspensió en un espectre visible.

4. Els mateixos autors de les proves reconegueren que altres tonalitats vermellenques es poden confondre amb l'hemoglobina.

5. Les mesures es feren en un semblant vidre antic dels vials per eliminar les deformacions o les bandes d'absorció anòmala. El mètode correcte seria realitzar les mesures a dues densitats líquides diferents i determinar l'espectre del contingut del reliquiari per diferenciar, atès que el vidre antic, a vegades, conté impureses a la zona estudiada.

6. Durant la prova es va dir que les bandes d'hematina i hemocromogen apareixien després de tres i nou minuts i cobrien les bandes d'hemoglobina com si es tractés d'un «mira-

cle en progrés». En tot cas, era un senyal que quan es va realitzar el test, la massa del vial s'havia liquat durant hores.

7. L'espectre obtingut no presenta longitud d'ona calibrada, és de pobríssima qualitat i s'observen algunes anomalies poc freqüents, com un contrast cromàtic molt marcat i una distribució espectral distorsionada. En la reproducció impresa no es pot identificar una sola banda d'absorció clara.

En resum, aquestes «proves» es basen en fonaments científics d'una mínima validesa. Actualment, existeixen tècniques que permetrien la investigació acurada del contingut de la relíquia sense necessitat d'obrir el vial: l'absorció molecular i l'espectroscòpia de fluorescència o les mesures amb la Raman espectroscòpica realitzades per moderns instruments computaritzats i per qualificats espectroscopistes.

LA HIPÒTESI TIXOTRÒPICA

El químic Garlaschelli va assistir a la cerimònia religiosa del «miracle» i observà que, dins el vial, la «sang» és molt obscura, semblant més a un cafè espès que a sang. No es veu cap tonalitat vermellenca i a les voreres del contenidor de vidre resta una capa de tonalitat grocmarronca. L'observació cromàtica és important, ja que la sang fresca deixa sempre una clara tonalitat escarlata a les parets interiors d'un contenidor de vidre.

Aquest químic i els seus companys d'investigació reproduïren al laboratori la sang de sant Gener.

Primerament combinaren clorur de ferro, CL₃H, carbonat de calci, CO₃CA, clorur sòdic, CLNA, amb aigua destil·lada. El problema del mètode de Garlaschelli és que per generar la solució, separant el clorur de ferro i el clorur de sodi sobrants, utilitza la diàlisi. La diàlisi és un procediment semblant al colat, però en el qual els forats del colador han de ser de la mida dels porus.

La solució obtinguda d'hidròxid de ferro presenta unes propietats idèntiques a les de la suposada sang de sant Gener: amb suaus moviments com els que podria realitzar el sacerdot que transporta la relíquia ja es liqua fàcilment i el color és molt semblant. Fins i tot poden produir-se les bombolles a la superfície.

Per això, Garlaschelli va preparar una segona mescla sense utilitzar la diàlisi. Aquesta segona mescla també va presentar unes propietats similars, si bé, com que la purificació no es completa pel fet de faltar la diàlisi, manté les propietats tixotròpiques un període de temps molt curt.

Davant les seves sospites, es feren una pregunta: *pogueren els alquimistes o artistes napolitans del segle XIV realitzar aquesta combinació?*

Efectivament coneixien el balanç, la destil·lació i la cristallització. Però la diàlisi no va ser coneguda fins a començament del segle XVII, quan el químic i metge belga Van Helmont va comprovar que la sal diluïda en aigua podia passar a través d'una bufeta.

Ja el 1300 les tintures i els pigments es conservaven dins bufetes d'animal o bosses de budell, i és perfectament possible que un alquimista de l'època descobrís la diàlisi per simple observació. I probablement no fos el primer a observar el fenomen, ja que se sap que Hipòcrates, segles abans de Crist, tenia un gran interès en la purificació de l'aigua i utilitzava un fentre per filtrar-la. D'altra banda, era pràctica comuna antiga

precipitar les laques per addició d'alum o components alcalins als pigments o tintures filtrant la solució a través d'un tub de feltre, conegut com «la mànega d'Hipòcrates». Un artista medieval que experimentés amb els pigments —que eren quasi tots, ja que els havien de preparar a partir de les substàncies minerals o orgàniques bàsiques, amb la qual cosa posseïen uns coneixements químics o d'alquímia— també hauria pogut arribar a descobrir i entendre la diàlisi.

Garlaschelli va comprovar que la tècnica funciona quan el budell s'utilitza com a filtre de diàlisi. Aquest material, com el pergami, foren les típiques membranes de diàlisi utilitzades antigament abans de la introducció dels polímers.

Pel que fa als components necessaris per a la mescla, el carbonat de calci és de fàcil obtenció, bé de la calç o capolant closques d'ou i era utilitzat, d'altra banda, com a base de molts de pigments pictòrics. El clorur sòdic s'obtenia de la sal marina o de la sal de roca. L'aigua destil·lada se substituïa per aigua de pluja.

Però el clorur de ferro, durant aquell temps, s'obtenia d'un mineral denominat *molisita*, precipitats de lava que es produeixen quan l'àcid hidroclorhídric es posa en contacte amb les roques fuses que contenen ferro. Aquest material típic de les zones volcàniques actives, com és natural, és abundant a la zona de Nàpols, que com tots sabem està presidida per la majestuosa imatge de l'actiu volcà Vesubi.

Totes aquestes coincidències temporals i geogràfiques suggereixen que un alquimista medieval podria haver cuinat el material que es coneix com la sang de sant Gener.

D'altra banda, molts de religiosos medievals sentiren curiositat per l'alquímia i també molts la practicaren amb fruïció. Albert Magne (1193-1280) i el seu deixeble Tomàs d'Aquino (1226-1274), canonitzats com a sants i reconeguts com uns dels grans intel·lectuals de la història de l'Església, foren també uns qualificats alquimistes. Desafortunadament per a ells, l'any 1317, el papa Joan XXII va prohibir l'estudi de l'alquímia: «Els alquimistes ens deceben perquè prometen el que no poden produir. Si cap membre del clero es trobés entre alquimistes no tindrà perdó.»

Aquesta prohibició va canviar l'escenari i a partir d'aquest moment el treball d'aquells alquimistes medievals va entrar en el secretisme: i si un religiós alquimista, excitat pel descobriment d'una substància tixotròpica feta de mesclar molisita i calç, no tenint altra via per fer-ho, hagués presentat la seva troballa com la sang de sant Gener un dels tres dies de la festa? A més, després de la miraculosa liquació l'any 1389, es produïren fets similars a Nàpols i els seus voltants.

L'any 1389, la catedral de Nàpols estava en construcció i per això hi eren presents artistes de tot Itàlia. Aleshores el monarca era Robert d'Anjou, una persona piadosa, que segurament hauria estat molt content per una relíquia. Aquella època va ser un temps en què la necessitat de relíquies es va estendre, necessitat que en va originar l'aparició d'un gran nombre. La llei de l'oferta i la demanda.

Els estudis de Garlaschelli i els seus col·legues no han provat que la «sang» sigui un gel tixotròpic perquè l'Església no ha deixat analitzar el contingut dels vials.

Però els seus experiments han demostrat que, perquè una substància sòlida marró obscur es liqui quan es vol, no és necessari cap miracle.

Recepta per reproduir la sang de sant Gener:

Es fa la dissolució de 25 grams de clorur de ferro (molisita) en 100 mil·lilitres d'aigua destil·lada. S'afegeixen gradualment 10 grams de carbonat de calci. Aquesta mescla es col·loca en una bossa tancada que es deixa en aigua destil·lada durant 4 dies. Després, s'extreu la mescla de la bossa i es col·loca en un plat perquè es vagi evaporant fins a un volum de 100 ml. Una vegada obtinguda la substància s'addicionen 1,7 grams de clorur sòdic i el resultat és un líquid color marró obscur, líquid que al cap d'una hora es convertirà en un gel amb propietats tixotròpiques, és a dir, es liquarà si es remena i se solidificarà si es deixa en repòs.

LA SANG DE SANT LLORENÇ

Sant Llorenç fou martiritzat el 10 d'agost de l'any 258, a l'època de l'emperador Valerià, cremat en una torradora i com a sant fou molt popular durant l'edat mitjana, i fins i tot ho és actualment.

La més famosa de les seves relíquies es troba en un petit vial que la llegenda considera que conté la seva sang i que es venera a l'església de la col·legiata de Santa Maria, a la petita població d'Amaseno. La relíquia es conserva a la part dreta de l'església en un tabernacle de plata. Uns pocs dies abans de la festa del sant, el nínxol de vegades és obert per inspeccionar la relíquia; el matí del 10 d'agost es col·loca prop de l'altar tancada dins una vitrina i comença la cerimònia religiosa presidida pel bisbe de Frosidome. A la nit es torna a tancar dins el lloc habitual.

Aquesta relíquia no s'havia analitzat mai. Però l'any 1996, a ran d'un documental televisiu de la cadena RAI-2, es va donar permís perquè s'hi realitzessin un seguit d'estudis simples.

La relíquia està constituïda per un petit vial de vidre en forma de con invertit de 15,3 cm d'alt i d'un pes de 141,8 grams. El vial està tancat amb un tap de suro assegurat per cordills vermells i segellat amb cera vermella.

Es calcula que conté uns 35 ml d'una mescla de substàncies. En el fons del vial es pot observar una capa obscura que possiblement conté arena o terra. Una petita peça obscura en aquesta capa s'ha interpretat tradicionalment com una resta del carbó en el qual el sant fou martiritzat. Damunt aquesta capa n'hi ha una altra, normalment en estat sòlid, de color marronenc i damunt seu una tercera capa més amorfa.

Quan es produeix la liquació, la capa sòlida s'aclareix, torna de color vermell intens i flueix en el vial. Quan els investigadors varen examinar la relíquia, observaren la liquació de la capa intermèdia, mentre que la capa del fons i la superior es mantenen en estat sòlid.

Davant la prohibició eclesiàstica d'obtenir mostres de la substància, varen col·locar el fons del vial en un bany d'aigua gelada i després de pocs minuts observaren que tota la substància es va solidificar i adquirir la coloració obscura. Després varen encalenticar l'aigua on reposava el vial mitjançant l'aplicació d'un eixugador de cabells davall, i quan l'aigua va arribar a 29°-30° C es va tornar a liquidar i adquirir el color vermell, la qual cosa demostrava que els canvis observats consistien en un simple efecte relacionat amb la temperatura d'un component amb un baix punt de fusió o dissolució.

Les conclusions foren que aquesta substància difícilment es podria tractar de sang, ja que la sang sencera típicament és opaca. Fins i tot una solució d'hemoglobina clara s'hauria descompost i hauria perdut el seu color vermell brillant al llarg dels segles, i una solució d'aigua s'hauria dessecat pel segellat imperfecte del vial i tampoc no s'hauria congelat a 30° C.

Les temperatures suaus en què es produeixen els canvis i la simple observació d'aquests suggereixen que la relíquia està composta per greixos, ceres o bé per mescles d'aquests i que per produir-se la cromaticitat característica possiblement conté un apropiat oli soluble de color vermell.

Curiosament, aquesta relíquia es troba descrita en el pergamí de la consagració de l'església de l'any 1177 com a *reliquia de pinguedine St Laurentii Mart*, és a dir, *reliquia del greix de sant Llorenç màrtir*.

Encara més curiosament, el fenomen de la liquació de la relíquia no va ser observat fins al segle XVII, moment en què es dubtava entre greix i sang, fins que finalment es va convertir definitivament en sang. Aquest fet fa augmentar la sospita que possiblement la primitiva relíquia fou substituïda en aquell segle concret per la substància actual amb la propietat de liquació.

Al contrari dels vials amb la «sang» de sant Gener, la «sang» de sant Llorenç, atès que el segellat del vial no és hermètic, seria fàcilment analitzable si es tragués amb una xeringa a través del tap de suro una simple gota de la substància.

D'altra banda, es poden fabricar moltes substàncies amb un baix punt de fusió, especialment a partir de greixos i ceres.

Des d'un punt especulatiu i basant-se en l'observació, la «sang» de sant Llorenç presenta un aspecte molt semblant a l'oli vermell de palmera, un greix vegetal extret de l'*Elaeis guineensis*. Aquest greix alimentari conté carotens, de color taronja vermellós, que li donen un color groguenc quan se solidifica i un color taronja intens quan es liqua. Aquest canvi cromàtic i el seu origen exòtic pot haver creat fantasies sobre les seves propietats miraculoses. Però el seu punt de fusió, 17° C, és més baix que el de la desconeguda substància de sant Llorenç i el seu color és més taronja que vermell, si bé podria haver estat mesclat amb altres productes de punt de fusió més elevat com greix de coc, saïm, etc., substàncies amb poc color i que admetrien fàcilment les tintures adequades.

Químicament, la preponderància d'àcids grassos saturats en els triglicèrids origina greixos amb un punt de fusió més elevat. Els greixos saturats són també més resistents a l'oxidació, fenomen que els fa tornar rancis. Des del moment que la substància objecte d'estudi sembla haver-se mantingut estable durant segles, és de suposar que conté una gran quantitat d'àcids grassos saturats. Encara més estables són les ceres, però tenen un punt de fusió molt més elevat que els 29° C.

Referent a la tintura per donar-li el color característic, retrocedint secularment i pensant que durant l'edat mitjana el color vermell va ser molt utilitzat, entre les tintures d'aquella època hi havia la denominada *sang de drago*, una resina vegetal de color vermell, que s'obté practicant una incisió en el tronc de plantes com la *Daemonorops propinquus* i la *Dracaena draco*, ja ben descrita en el cèlebre tractat de l'art de l'artista toscà de les darreries del 1300 Cennino Cennini. La planta de la qual s'extreu preferentment aquesta substància és la *Dracae-*

na cinnabari, originària d'algunes regions asiàtiques i de les illes Canàries, illes en les quals perviu el drago (*Dracaena draco*). Una substància anàloga a la sang de drago s'obté dels fruits d'una palmera, la *Calamus draco*. Antigament s'utilitzava com a colorant i també es va utilitzar com a medicina. Fins fa poc, la sang de drago era emprada pels dauradors per donar a l'or i a la plata un color més vermellós i per tenyir de vermell els vernissos. Una antiga llegenda d'origen fantàstic és el motiu pel qual aquesta resina era denominada sang de dragó, llegenda que ja conta Plini el Vell al segle I dC en la seva *Història natural*, a pesar que l'origen real de la substància fos l'Orient.

La sang de sant Pantaleó de Ravello presenta un aspecte similar i actua exactament igual que la de sant Llorenç, per la qual cosa es tracta de la mateixa substància.

De totes formes, les anàlisis químiques i instrumentals de totes aquestes substàncies seran l'única forma d'arribar a les conclusions exactes.

Però, a pesar que l'Església no considera miracles aquestes santes liquacions hemàtiques, no ha donat mai permís per a l'anàlisi científica de les substàncies. ■

Francesc Mir i Fullana,
metge oculista

BIBLIOGRAFIA

- GARLASCHELLI, L.; RAMMACCINI, R.; DELLA SALLA, S. «Working Bloody Miracles». *Nature* 1991; 353: 507.
- GARLASCHELLI L.; RAMMACCINI F.; DELLA SALA, S. «The blood of St Januarius». *Chemistry in Britain* 1994; 30: 123.
- THURSTON, H.; ATWATER, D. *Butler's Lives of the Saints*. New York: PJ Kennedy and Sons, 1956.
- BENTLEY, J. *Ossa senza pace*. Milà: Sugar Co, 1988.
- MOSCARELLA, E. *La pietra di S. Gennaro alla Solfatarà di Pozzuoli*. Nàpols: Dehoniane, 1975.
- CENNINI, C. *In libro dell'Arte, 15th century*. Vicenza: Neri Pozza, 1971.
- STRANIERO, M. L. *Indagine su San Genaro*. Milà: Bompiani, 1991.
- NICKELL, J.; FISHER, J. *Mysterious Realms: Probing Paranormal, Historical and Forensic Enigmas*. Buffalo NY: Prometheus Books, 1993.
- ALEXANDER, E.; JOHNSON, P. *Colloid Science*. Oxford: Clarendon, 1949.
- EPSTEIN, M.; GARLASCHELLI, L. «Better Blood Through Chemistry: A Laboratori Replication of a Miracle». *J. of Scientific Exploration* 1992; 6: 233-246.
- BUTLER, A. *Lives of the Saints*. New York: Benziger Brothers, 1955.
- FARMER, D. H. *The Oxford Dictionary of Saints*. Oxford: Oxford University Press, 1987.
- LAITINEN, H. A.; EWING, G. W. *A history of analytical chemistry*. Washington: American Chemical Society, 1977.
- ROGO, D. S. *Miracles*. Chicago: Dial Press, 1982.
- WEYL, W. A. *Coloured Glasses*. Sheffield: Society of Glass Technology, 1951.
- SZABADVARY, F. *History of analytical chemistry*. Oxford: Pergamon Press, 1966.
- WOODWARD, K. L. *Making Saints*. New York: Simon and Schuster, 1990.
- PEDROLA, A. *Materiales, procedimientos y técnicas pictóricas*. Barcelona: Ariel, 1998.
- LAURIE, A. P. «The painter's methods and materials». New York: Dover, 1967.
- MAYER, R. *Materiales y técnicas del arte*. Madrid: Blume, 1985.
- MORENO, T. *El color*. Barcelona: Ariel, 1996.
- SCHIARI, E. *Il sale della terra*. Milà: Ulrico Hoepli, 1961.
- GUDIOL, J. *La pintura migeval catalana*. Barcelona: Llibreria Antiga i Moderna, 1927, 3 vols.
- AGRICOLA, G. *De re metallica*. Roma: Bagatto, 1995.

■ MIQUEL ÀNGEL VIDAL

Un sonet fet a parts i quarts

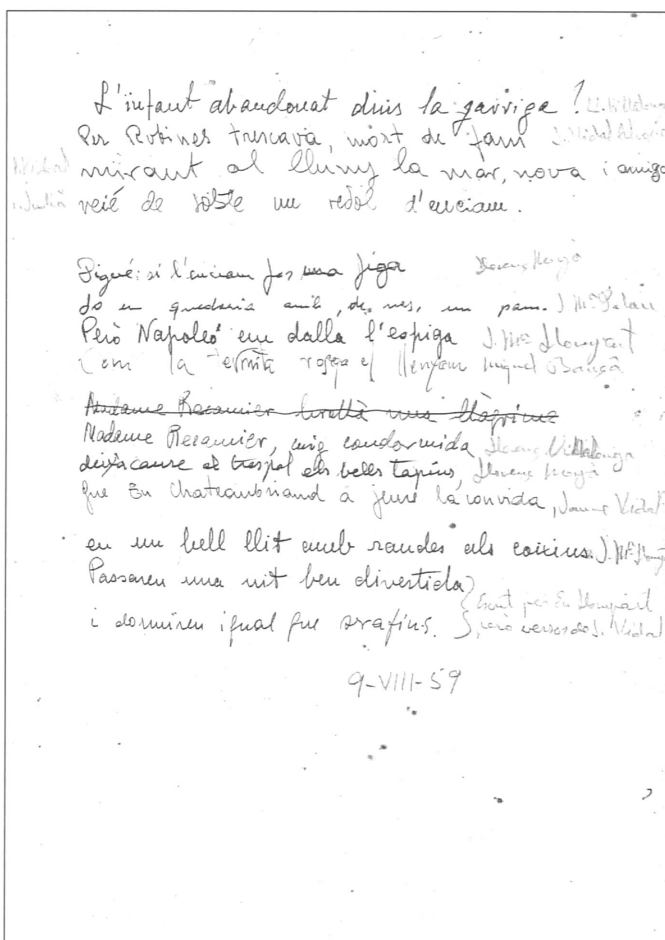
Rebostejant entre els papers de Llorenç Moyà Gilabert a la casa del carrer de la Concepció, on va viure els darrers anys de la seva vida, he trobat coses molt interessants i curioses, com són algunes obres inèdites de l'autor que es desconeixien –i de les quals en parlaré després-, les cartes que li va escriure Maria Antònia Salvà, o un mecanoscrit de *La "virreyna"* amb anotacions manuscrites de Llorenç Villalonga. Però potser, malgrat la seva senzillesa, la més curiosa de totes les troballes ha estat un sonet que varen fer a mitges Llorenç Moyà i els seus amics a una de les reunions a Can Gelabert.

Llorenç Moyà passava els estius en el seu casal de Can Gelabert a Binissalem. Allà inaugurarà des de 1956 unes trobades d'escriptors que ell anomenava "Berenades a la Malmaison de Robines" i que organitzà cada agost fins a 1965, any en què foren substituïdes per les Festes des Vermar². Del caràcter i activitats d'aquestes reunions en parla Josep M. Palau i Camps a un article publicat a *El mirall* titulat "Aplec literàrio-zoològic a Robines". Eren festes lúdico-literàries on es menjava, s'esmolava l'enginy i es lliuraven a intel·ligents converses estimulades pel vi de Binissalem.

La víspera de Sant Llorenç de 1959 va organitzar la quarta de les "berenades". Hi participaren –o almenys composaren el poema-: Llorenç VILLALONGA, Josep M. LLOMPART, Jaume VIDAL i ALCOVER, Josep M. PALAU I CAMPS, Llorenç VIDAL, Miquel BAUÇÀ, Joan JULIÀ i, evidentment, l'amfitrió, Llorenç MOYÀ. Supòs que quan ja devien anar un poc amarats de vi se'ls va ocórrer fer un sonet entre tots. Cadascú féu un decasil·lab i els "mestres" (Villalonga, Llompart, Moyà i Vidal i Alcover) repetiren. El resultat fou aquest:

L'infant abandonat dins la garriga?
Per Robines trescava, mort de fam
mirant al lluny la mar, nova i amiga
veié de sobte un redol d'enciam.

Digué: si l'enciam fos una figa
jo em quedaria amb, de nas, un pam.
Però Napoleó em dalla l'espiga
com la termita rossega el llenyam.

Madame Récamier, mig condormida
deixa caure al trespol els bells tapins,
que En Chateaubriand a jeure la convida,
en un bell llit amb randes als coixins.
Passaren una nit ben divertida
i dormiren igual que serafins.

Sabem qui en foren els autors perquè Llorenç Moyà va tenir la precaució d'escriure vora cada un dels versos, a llapis, el nom del que l'havia compostat. Així sabem que el primer quartet el feren –per aquest ordre– Llorenç Villalonga, Jaume Vidal i Alcover, Llorenç Vidal i Joan Julià; el segon, Llorenç Moyà, J. Palau i Camps, Josep M. Llompart i Miquel Bauçà. Després, en el primer tercet, repetiren Villalonga, Moyà i Jaume Vidal. El darrer tercet el feren entre Llompart (dotze versos) i Jaume Vidal que, segons diu l'explicació, composà els versos finals, els 13 i 14, encara que Llompart fou qui els va transcriure.

Deugué ser tan sols un *divertimento* i el resultat és força absurd. Potser en això rau la seva gràcia: té un caràcter gairebé surrealista. La cosa comença amb un infant abandonat i famolenc que tresca per Binissalem i acaba amb els amors de la Récamier i Chateaubriand. No volien fer cap cosa transcendent, però pel procediment i pel geni dels autors, els va sortir una peça ben original i curiosa.

Vull aprofitar aquesta troballa per parlar també dels inèdits de Llorenç Moyà. Entre els seus papers he trobat diverses obres que no han estat publicades. En TEATRE, com ja se sabia³, tan sols queda una obra inèdita *Senyors i sobrevinguts*, una peça en tres actes i quatre quadres que tracta sobre les antigues famílies de Binissalem, escrita entre 1947 i 1948, però en POESIA, malgrat haver-se publicat catorze reculls⁴ i les més de quatre-centes dècimes de les Gloses d'Un Xafarder⁵, encara en queden nou d'inèdits. Aquest és l'inventari: el llarg poema èpic *Ferrandí* (1947-1948), que té més de 1.700 versos; *La conversió de Ramon Llull* (1949), un poema de caire dramàtic sobre l'insigne beat; *Canelobre de tres branques*, que consta de tres llibres: *Llàtzer*, *La mort de l'amada* i *Boira en la ruta* (1948-1950); *Binissalem* (1951-1954) recull vint-i-dos poemes i és un homenatge al poble on va néixer; *Panegírics blancs* (1957) va obtenir el premi "Casal de Catalunya de París" als Jocs Florals que es celebraren a Mèxic, però mai no s'ha arribat a editar⁶, mentre que la majoria dels poemes del conjunt *Una toga per a cada home* (1955-1960) foren publicats a revistes i antologies, però no com a llibre. De tota manera, les obres més interessants de la seva producció poètica inèdita són les tres darreres: *Un barret per a cada home* (1967), *Faules i antifaules* (1971) i *La ciutat a lloure* (1977), on es veu l'evolució de la poesia cívica i crítica a la poesia humorística dels darrers anys.

Quant a la seva incursió a la NARRATIVA, fins ara semblava molt restringida i es pensava que s'havia centrat en dos breus moments: en els seus inicis literaris en castellà i en els anys 1956 i 1957, que escriví l'aplec de contes *A Robines també plou* i la novel·la curta *Viatge al país de les Cantàrides*, però el fet d'haver descobert una sèrie d'obres inèdites, que van de 1945 a 1955, ens ha de conduir a refer aquesta idea i haurem d'ampliar el període narratiu. Han quedat inèdits els contes llargs *Senyors i sobrevinguts* (1945) i *La llumenera* (1947): El primer tracta sobre la impossibilitat amorosa per prejudicis de classe entre el jove aristòcrata Joan Piug-vell i la

bella Catalina, de classe humil, i el segon és una petita joia sobre la desfeta de les antigues cases binissalemeres. També les novel·les curtes *La posada de la núvia* (1952), estructurada en una sèrie d'escenes rurals que van des de gener a setembre, i *La vida romàntica del besavi Llorenç*, de 1954, que narra les peripècies, entre fictícies i històriques, del seu repadrí; i tres contes que, comprensiblement, ja rebutjar a l'hora de fer el conjunt de *A Robines també plou*⁷: "Els immortals", "Els asseguats" i "El monument", ja que tracten sobre el Menador, un dèspota inspirat per la figura de Franco.

Per acabar voldria recordar que l'any 2006 es complirà el 25è aniversari de la mort de Llorenç Moyà i els 90 anys del seu naixement; seria un bon moment, doncs, per publicar les *Obres Completes* de l'autor binissalemer. Des d'aquí convid a tots aquells que vulguin participar en aquesta empresa a posar-se en contacte amb mi. ■

Miquel Àngel Vidal

NOTES

(1) Aquestes cartes estan transcrits per Miquel GAYÀ ("Un epistolari de Llorenç Moyà Gilabert") a la revista AFFAR, núm. 2.

(2) En un principi aquestes festes es feien a casa seva en el celler de Can Gelabert. Llavors, un cop les institucions hi prengueren part, s'han celebrat anualment i sense interrupció a Binissalem fins a convertir-se en una de les festes populars més conegudes arreu de l'illa.

(3) A l'edició de *Fàlaris. Orfeu* (Ed. Moll, Biblioteca Bàsica de Mallorca, núm. 17), Antoni Nadal fa una classificació del teatre de Moyà. Les obres de tema clàssic són: *Fàlaris*, *Electra*, *Fedra*, *Medea*, *Tirèsies*, *Ulisses* i *El retorn d'Ulisses*, escrites entre 1958 i 1965; les de tema històric: *Orfeu* (1958), *El foc dels jueus* (1962) i *Joanot Colom* (1972); i les de tema tradicional i popular: *l'Adoració dels tres Reis d'Orient* (1965), *l'Entremès d'En Llorenç Malcasadís i Na Sussaina del fil* (1966), i les escrites en els darrers anys de la seva vida (1977-1981): *La beata pública*, *La importància de tenir un siurell*, *La rebel·lió dels mascles*, *La fira de les banyes* i *El ball de les baldufes*.

(4) Les obres poètiques publicades en vida de l'autor foren: *La joglaressa* (1949), *La bona terra* (1949), *Ocells i peixos* (1953), *Flos sanctorum* (1956) *La posada de la núvia* (1956), *Debadés t'obrin soles els navilis*, *Ulisses...* (1957), *Via Crucis* (1961), *Presidi major* (1977), *I tanmateix pallasso...* (1987), *Polifem* (1981). Pòstumament es publicaren: *Hispania Citerior* (1981), *Oracions per necessari* (1983), *Palinur* (1994) i *Anteu* (1994).

(5) VIDAL PONS, Miquel Àngel: "Gloses inèdites d'un Xafarder", Suplement "El Domingo" del diari *Última Hora*, pàg. VI-VII (22-VI-2003).

(6) Malgrat que gairebé tots els crítics han insistit que *Panegírics blancs* podria tractar-se d'una obra editada, ho desmenteixen les paraules del mateix Moyà a l'article *Llorenç Riber en el record*. Lluc, 699 (setembre-octubre de 1981), on escriu, un parell de mesos abans de morir: "...el meu llibre inèdit titulat *Panegírics blancs...*"

(7) Aquesta edició (Ed. Moll, "Les illes d'Or", 1958) està integrada per tretze contes. Aina Perelló, a la seva edició de *Viatge al país de les cantàrides* (Ed. Documenta Balear, 1994), en va publicar quatre més: "La lletgesa de l'àngel", "L'Àvia", "El gendre" i "El covard".

■ KATHLEEN McNERNEY

Dels fets històrics a la ficció: la història catalana revisada¹

DELS FETS HISTÒRICS A LA FICCIÓ: LA HISTÒRIA CATALANA REVISADA¹

A la literatura catalana recent, les dones han tingut una veu important a mesura que el nombre de noves escriptores guanyadores de prestigiosos premis en tots els gèneres ha augmentat. Al mateix temps, el gènere de la novel·la històrica, o ficció basada en fets històrics, ha reinterpretat alguns punts clau de la història catalana. Començaré per mencionar uns quants dels millors exemples de la manera com fets històrics han estat revisats en diverses novel·les i relats d'escriptores catalanes contemporànies i més endavant tractaré mostres menys fictícies de fets que envolten la Guerra Civil espanyola.

No trobo cap necessitat de tornar sobre els paràmetres d'història/narrativa de nou, atès que ha estat tan ben fet per David Herzberger a *Narrating the Past: Fiction and Historiography in Postwar Spain* (1995). Herzberger cita E. L. Doctorow a la seva introducció afirmant que «*There's no more fiction or nonfiction, there's only narrative*» (5).² Resulta també particularment instructiu *Usos amorosos de la postguerra espanyola* de Carmen Martín Gaité, juntament amb la seva obra mestra del 1978 *El cuarto de atrás*. Sobre escriptura de l'exili, trobo *Shifting Ground: Spanish Civil War Exile Literature* (1989) de Michael Ugarte el més útil.

Les narracions següents contenen el passat de formes que difereixen dràsticament de la versió oficial de la història. *Dins el darrer blau* de Carme Riera rastreja la persecució de la comunitat jueva a la Mallorca del segle XVII. Prop de dos-cents anys després de ser expulsats de la Península, els cripto jueus continuaven lluitant per mantenir les seves creences i la unió de les seves comunitats. La Corona Espanyola es va adonar aleshores que una expulsió massiva dels membres de la classe comerciant no interessava econòmicament i llavors no va permetre l'emigració; així i tot alguns grups escaparen, la majoria a Itàlia.

Aquells que no van tenir èxit van patir el risc de ser cremats a la foguera de la Inquisició. Riera crea una rica obra de ficció basada en dades molt ben documentades. A la «Nota de l'autora» a la fi de la novel·la, l'escriptora explica les dues cares del seu ús de la història, en termes de fets reals documentats, d'una banda, i una recreació d'un temps i d'un espai específic, de l'altra. Respecte a la primera l'escriptora remarca:

Carme Riera (Foto: Arxiu revista Lluç)

He canviat noms, cognoms i malnoms a posta per remarcar que el meu llibre no és d'història, sinó de ficció. En els dominis de la història cap material no pot ser manipulable; en el de la novel·la, per molt històrica que sigui, mentre es mantingui la versemblança, la veritat de cohesió, tot és vàlid i es legitima, en conseqüència (430-31).

L'escriptora continua creant una atmosfera per situar els fets lluny del lector, que resulta essencial per a la seva narració:

He procurat, evitant els anacronismes, donar al lector les pautes suficients perquè pogués entendre com visqueren i moren els cripto jueus mallorquins a finals del segle XVII, com foren les seves cases, els seus costums, quins oficis tenien, i com alguns d'ells mantenien aliances amb els nobles en els negocis de mar —el cors— que enriquien bona part de la noblesa mallorquina (431).

Dins el darrer blau, novel·la considerada l'obra mestra de Riera, és la seva segona incursió en els problemes de la Santa Inquisició: en un conte anterior d'ambientació tenebrosa amb un títol barroc molt adient «La senyoreta Àngels Ruscadell investiga la terrible mort de Marianna Servera», una periodista d'investigació que fa un estudi sobre la Inquisició es troba en una posició compromesa amb un home d'edat avançada. L'home li havia promès contar-li un fet històric, però només recrea la seva pròpia fantasia eròtica amb una jove que fou cremada a la foguera pel seu avantpassat. Els paral·lelismes entre la bruixa i la periodista són inevitables. Finalment, com tantes escriptores de la postguerra, Riera es dirigeix als efectes de la Guerra Civil en una tendra història anomenada «Helena, Helena» dedicada a J. F. M. i «tots els exiliats del meu país» (27). En aquesta història, una dona separada del seu marit durant la guerra troba que ell és viu anys més tard, després d'haver encetat una feliç relació amb un altre home.

Júlia (1983), d'Isabel-Clara Simó, té la lluita obrera del segle XIX a València com a focus per a una història de Ventafocs amb final amarg. La desesperació dels treballadors que van veure les seves feines reemplaçades per màquines desemboca en vagues i repressions sangonoses dels obrers a la ciutat tèxtil d'Alcoi. El matrimoni d'una dona de classe baixa amb el cap fa poc per millorar la sort dels obrers i acaba desmoralitzant la «princesa» protagonista. En un interessant article amb el deliciós títol «Rage Against the Machine-History Disobeyed, Justice Delayed and Cinderella Spayed», Patricia Hart lleva diverses capes de la reescriptura de la història a la seva complexa obra: «*We hear the sounds of the traditional Easter celebration with the annual re-enactment of the reconquest of Alcoi in a symbolic battle between Christians and Moors*» (174).³ Simó al·ludeix a la intolerància religiosa, la lluita racial, la divisió social i també recorda la identificació exagerada de Franco amb un anterior «reconqueridor», Ruy Díaz de Vivar, *el Cid*—una part essencial de la propaganda del general gal·lec. Herzberger explica com el desig de Franco de retornar a un idealitzat període medieval per controlar i manipular la història més recent crea una visió del *Caudillo* que dirigeix una reconquesta moderna per salvar Espanya d'un nou grup d'infi-dels: els rojos.

Hart compara la gent d'esquerres a la Guerra Civil amb els seus equivalents al segle XIX, els anarquistes d'Alcoi, la història dels quals, de la seva brutal repressió, forma alguna de les

arrels del sanguinari conflicte dels anys trenta. Hart conclou que la novel·la de Simó «*must necessarily be read as a frontal attack on Francoist historiography*» (174)⁴ encara que tota l'acció té lloc al segle XIX. Aquí, la història del moviment obrer d'Alcoi, juxtaposada amb diverses classes de contes de fades, condueix al descobriment de veritats individuals i socials: allò que a Maria de Zayas és el «*desengaño*», la fi d'un «*engaño*». Als dos períodes, diverses versions de contes de fades van ser presentades per catòlics conservadors de la classe governant, tant com a manifestacions d'una cultura popular controlada, com a discursos oficials des d'un púlpit o tron. Júlia-Ventafocs triomfa, teòricament, en aquesta novel·la, però Simó presenta aquest èxit com el fracàs que realment és en la pràctica, mentre trenca els diferents paradigmes que hi condueixen. Com que la història oficial i els seus equivalents de ficció són destruïts, la història real amb la qual ens quedem és una visió femenina d'història i ètica, de literatura i propaganda, una història de vida individual narrada com un conte moral dins una reescriptura de la història social. El fracàs de Júlia i la seva infelicitat apunta a l'absència de models, ni masculí ni femení, ni individual ni social, i penso que Simó deliberadament endimonia i envileix pràcticament tots aquells que envolten l'heroïna. L'autèntica veu femenina és l'equivalent a la de les heroïnes de Fuenteovejuna, és a dir: les dones rebels d'Alcoi que castren el seu mal alcalde. La novel·la acaba amb una horrorosa escena en què Júlia llança una truita socarrada a la seva mala però desemparrada sogra: ambdues dones han estat víctimes i executadores en diferents formes i temps. Simó no les excusa: en comptes de la seva victimització i manca de poder dins de la cultura dominant, elles fan eleccions que agraden als seus opressors, col·laboren oprimint els altres, i la metàfora de l'ou a la cara ho diu d'una bella forma.

Aquest serà el principi, d'Anna Murià, conta la història d'intel·lectuals republicans que resisteixen l'atac de Franco, viuen la bogeria de la Guerra i finalment van a l'exili. Molts dels personatges de la novel·la són figures històriques lleugerament disfressades com l'anarquista Andreu Nin; al pròleg, identifica Nin amb el seu personatge Haima. Com que ella no el va conèixer personalment, el mitifica, el transforma en la llegenda que va ser, en part per la seva prematura i misteriosa mort. En una entrevista el 1995, Murià va identificar també la Berta de la novel·la amb la seva amiga durant l'exili, l'escriptora Mercè Rodoreda. Però allò més fascinant és la recreació que l'autora fa d'ella mateixa, com un dels personatges i com a narradora que es metamorfoseja, algunes vegades omniscient, unes altres en primera persona, unes altres com a col·lectiu i de tant en tant interposa els seus propis comentaris d'autora dins la narració. Al començament de la novel·la Murià canvia abruptament d'una de les diverses complicades relacions amoroses a una història política amb Barcelona com a protagonista: «Per damunt de les històries individuals, s'estremeix poderós el gran entrellat del cor de tots, adolorit, combatiut i roent dins aquell febrer d'aire gèlid que sembla un estiu. La història d'un poble» (54). I en un parell d'ocasions, l'autora sembla disculpar-se per la seva manera de tractar la narració, particularment pel que fa al pas del temps: «Veig que avanço i retardo situacions, que salto enrera i endavant, que barrejo el temps, que esbullo els fulls del calendari... La previsió pot tenir calendari, però no l'evocació» (280). A la fi

Bar Restaurant

CA S'AMITGER

ESPECIALITAT EN MENJARS MALLORQUINS

07315 LLUC (Mallorca) Tel. 971 51 70 46

de la novel·la, l'autora dóna compte del seu *modus operandi* alhora que explica el títol del llibre:

M'adono que el teixit d'aquesta història que he volgut reconstruir queda un mica esfilagarsat... En el meu teixit no aconsegueixo l'acabat. La vida és, tanmateix, esfilagarsada... Si cada gest, cada pensament, cada minut són preludi d'un nou temps que comença (380).

Com Michael Ugarte apunta, el seu ús de la metàfora de teixir és particularment adient; uneix una història de dona contacontes tan antiga com la mitologia grega amb la pròpia experiència de Murià. La vida no és un sistema tancat, no és una història amb un començament, nus i desenllaç proporcionats, sinó com Ugarte indica, una sèrie de «*impressions that appear woven into a fabric. They are loose ends that lead us constantly into a beginning*» (138).⁵ Al pròleg, Murià explica la llarga gestació d'aquesta novel·la, les seves múltiples revisions durant un període de quaranta anys i contesta la inevitable pregunta:

Ja és ben sabut que totes les novel·les de tots els autors són autobiogràfiques... Sí, és autobiogràfica. Els fets històrics són vistos per mi. Reconec actes i sentiments personals meus almenys en tres de les protagonistes, però poc o molt hi ha quelcom de mi en totes les figures, inclús les masculines. I sí, a part de jo mateixa, hi hagueren models reals per a la plasmació dels personatges i per al brodat de l'anècdota (12).

Maria Aurèlia Capmany reuneix períodes diferents a la seva novel·la *Quim/Quima* (1983), narrada com una biografia fantàstica en la qual presenta una perspectiva capritxosa de la història catalana des de l'edat mitjana fins al final de la Guerra Civil espanyola. Al pròleg, Capmany paga tribut a *Orlando* de Virginia Woolf i el cita com un calc per a la seva obra.

Quim/Quima no té una data precisa ni de naixement ni de mort, ell/ella passa a través de diferents períodes específics de la història catalana i hi participa més activament com a home que com a dona. Encara que el marc temporal és difús en alguns punts, hi ha dates i episodis que són clarament identificables i apareixen llistats en una taula cronològica al final. Quim, en primer lloc, apareix com un noi de vuit anys l'any 1000 quan la por a la fi del món escombra Europa; als dotze el 1010 s'uneix a l'expedició de Ramon Borrell per lluitar contra un grup de moros; en té 25 el 1231 quan salva el tresor càtar i el perd més endavant amb els templers. Al llarg del segle XIII coneix Ramon Llull i Jaume I. La transformació al gènere femení suposa més temps que la setmana dormint d'Orlando; la majoria del temps de Quima als segles subsegüents s'ocupa amb coses com l'amor i els plets i el proper encontre amb la història catalana és quan ella abandona Barcelona el 1714 com a resultat de la Guerra de Successió espanyola. De nou com a home, el tinent Quim Bofill es veu embolicat a les Guerres Carlines i la rebel·lió contra els militars que l'envien a l'exili a Mèxic. La novel·la acaba a Barcelona quan ell pilota un «xato» per als republicans el 1938. Capmany atrau l'atenció cap a les tangents de la raça, la classe i la supervivència de la seva cultura, combinant la seva perspectiva feminista i nacionalista en aquesta narració metahistòrica. A *Lo color més blau*, escrita una dècada més tard, Capmany crea una novel·la epistolar amb un focus

Maria Àngels Anglada (Foto: Anna Oswald Cruz Lehnen)

específic en els efectes de la Guerra Civil espanyola vistos a través dels ulls d'escriptores de cartes. Amb el subtítol: «*Dos destins de dona separats el gener del 1939*», les històries són contades per dues veus principals amb claus menors que hi afegeixen profunditat i textura. Les dues dones, de només quinze anys quan la guerra les separa, representen dos tipus de víctimes de guerra: la filla de militants comunistes que ha d'anar a l'exili i la filla d'una família acomodada que roman allí. Les cartes, que corresponen a tres períodes, acaben el 1968, i s'alternen entre Barcelona i diferents punts de l'exili europeu. En una mena de distanciament irònic, Capmany insereix un prefaci per introduir la novel·la:

Personatges i fets d'aquesta novel·la són pura invenció. Si s'hi esquitlla alguna dada històrica rigorosament documentada, com és ara l'entrada dels anomenats Nacionals a Barcelona o la parada de l'exèrcit soviètic a l'altra banda del Vístula, puc assegurar que s'hi introdueix contra la meua voluntat (sense numerar 9).

Teresa Pàmies explora les múltiples cares de l'exili i la marginació a la seva premiada novel·la *Rebelión de viejas* (1989), escrita en castellà i en aquest sentit es diferencia de les altres obres estudiades aquí. No obstant això, m'agradaria afegir unes paraules sobre l'obra a causa del seu estil testimonial i pel fet que Pàmies també va escriure cròniques en català. Les dues dones d'edat avançada de la història semblen qualsevol cosa menys dues rebels quan l'acció comença. La catalana i la veneçolana es van conèixer i fer amigues als anys quaranta durant l'exili polític a Mèxic i després retornaren als seus respectius països. L'acció té lloc als anys vuitanta quan Dora visita la seva «*amiga del alma*» a Barcelona, de sobte, i mentre les dues estan recordant, es fa patent la nova forma d'exili de Dora, aquesta vegada és l'exili de la seva família, que intenta utilit-

Maria Mercè Marçal (Foto: Eloi Bonsoch)

zar-la per als seus propis propòsits. La protagonista catalana anònima, que s'assembla molt a Pàmies i trobo justificat que l'anomeni Teresa, retorna la visita i també es troba marginada d'allò que ella vol fer pels parents despòtics de Dora. Malgrat els seriosos temes —terrorisme, tràfic de drogues, envelliment i la manca de poder— l'obra té un deliciós humor basat principalment en el diàleg. El llibre està dedicat «A Luisa, de su amiga del alma, T. P.» (sense numerar 5). Estic convençuda que el to de les conversacions, especialment el contrast entre el discurs de la veneçolana, salpebrat amb diminutius i termes afectuosos i les contestacions austeres i distants de la correcta catalana, responen a Luisa i Teresa. La narradora, en primera persona la major part de la novel·la, es refereix a ella mateixa en tercera persona de vegades i es fa anomenar «la anfitriona» i «la catalana». Les contestacions que la veneçolana fa a la catalana condueixen a una solució a través de la solidaritat i el rebuig a ser manipulades i utilitzades per la família, amics, partits polítics o qualsevol. Dora tanca la discussió i la novel·la amb la seva particular tria de paraules: «Se le ve el tramojo —exclamó Dora— a mí no me embojota la gringuita. Soy vieja pero no pendeja» (197).

Dues novel·les líriques empren la tècnica de recreació d'una vida basada en documents històrics: les biografies novel·lades de les poetes Maria Àngels Anglada i Maria-Mercè Marçal s'esforcen a recobrar les dones de generacions passades les històries de les quals van trobar especialment commovedores. Al pròleg, Anglada informa el lector que *Les closes* (1979) va ser inspirada per la seva besàvia, Dolors Canals, una dona acusada d'assassinar el seu marit. Aprofitant que vivia en la mateixa casa de l'Empordà on una vegada va habitar la seva desafortunada avantpassada, Anglada va mirar a les caixes velles de papers i als arxius locals, i va trobar una carta d'un advocat explicant el cas. Aquests i altres documents formen un eix central del llibre, complementat per reflexions i conversacions al voltant del protagonista. Pel que fa a la creació de l'atmosfera, la casa mateixa n'ha degut ser inspiració.

La poeta Pauline Mary Tarn (Londres 1877-París 1909), una mare més literària que biològica de Maria-Mercè Marçal,

és el tema de *La passió segons Renée Vivien* (1995), guanyadora dels premis Carlemany i Serra d'Or. Els eixos principals són els arxius de Sara T., una cineasta dels anys vuitanta, i els llibres de notes de Salomó R., un erudit francès dels vint. Aquests i altres documents condueixen el lector a través d'intrigues de la societat cultural i intel·lectual de la «rive gauche» durant la «belle époque», un món d'activitat al·lucinant en les belles arts, i introdueix al llarg del camí un nombre d'artistes que compartien el temps i l'espai amb Tarn/Vivien. A la «Nota de l'autora» que conclou la novel·la, Marçal fa explícit allò que el lector sospita: «Tot i que no he inventat cap dels personatges que van envoltar Pauline/Renée ni cap dels episodis de la seva vida, tot això no constitueix sinó un punt de partença, un escarnit esquema inicial» (352). La narració ofereix diverses opinions diferenciades de la vida, l'esperit i el treball de Vivien d'amics, amants, servents, parents, especialistes i investigadors. Marçal usa no només la poesia de la seva protagonista, sinó també allò dels poetes clàssics que la inspiraren —Safo, per suposat, i Dant— teixint la vida rica i breu de Pauline Tarn. Els favorits de Marçal també apareixen, des de Virginia Woolf en la descripció de transgressors i transvestits, a Carme Riera, en l'evocació de la decadència de la noblesa literària, al sonet 471 de Quevedo «Amor constante más allá de la muerte». Així com la poesia de Marçal conté una abundància de rima, ritme i forma, la novel·la es construïda per un tipus de collage, petites peces o com l'autora mateixa descriu la seva pròpia tècnica, «trencaclosques a mig fer» (352). Per exemple, les cartes de la princesa turca Kerimée, sol·licitades per Salomó, formen una narrativa epistolar clàssica, mentre la «Monòdia oficial», pur lirisme, acoloreix la poesia de Vivien. El text també inclou la visió de Marçal dels poemes de Vivien, per exemple la magnífica versió de «Plora per mi que per tu ploro» que correspon a «Je pleure sur toi» (116-17).

Hi ha un bon nombre de memòries, estrictament parlant, sobre la Guerra Civil espanyola, els seus efectes, els camps de concentració i l'exili escrites per dones. La majoria corresponen a la urgència de donar veu i cos a les experiències esgarrioses sofertes per les víctimes i sovint representen una obra única d'una persona que no es considera una escriptora, que simplement vol memoritzar un afer o una persona. Frederica Montseny va escriure la majoria de la seva obra en castellà perquè la seva motivació política la va fer lluitar per la més ampla audiència possible; a *Cent dies de la vida d'una dona* (1939-40) (1977) narra el seu horrible viatge a través de la frontera francesa. El llibre de Cassandra Mestre, *Arreu la sorra*, és en realitat un monument al seu germà, executat per Franco després de la guerra, i està dedicat a ell. Maria Àngels Vayreda presenta la seva *Encara no sé com sóc* (1985) com una novel·la, però sembla més a prop de l'autobiografia. Quirze Grifell presenta *Anna Murià: Àlbum de records* (1992) com una sèrie d'entrevistes. L'obra de la parella Josep Travesset i Anna Rosselló encaixa més en la categoria de literatura de viatges; amb *El més gran desert és una gran ciutat* (1986) es concentra en el tema de l'exili econòmic al Brasil.

Finalment, cap treball en aquest tema no seria complet sense mencionar les històries de guerra de Mercè Rodoreda, que en combinació amb les seves cartes a Anna Murià constitueixen una memòria mòbil del període, i de Montserrat Roig, l'obra de la qual abraça una àmplia gamma: ficció,

crònica, periodisme i testimoni. Com que aquestes autores han estat estudiades, no hi ha cap necessitat de repetir allò que els altres han dit, però conclouré apuntant l'excel·lent estudi de Roig fet per Christina Dupláa, *La voz testimonial de Montserrat Roig* (1996), en el qual l'especialista examina els esforços de Roig per donar veu a allò silenciats, per reescriure la història des del punt de vista del vençut. El continu entre la història i la literatura és expressat succintament per un dels personatges de la novel·la de Roig *L'hora violeta* (1980): «Car el temps de la memòria no té res a veure amb el temps de la història... L'ordre de la imaginació s'escapa a totes les dades, a tots els fets. Aquesta és la revenja de la literatura contra la Història» (89). ■

Kathleen McNerney
West Virginia University

BIBLIOGRAFIA

- ANGLADA, Maria Àngels. *Les closes*. Barcelona: Destino, 1979.
- CAPMANY, Maria Aurèlia. *Lo color més blau*. Barcelona: Planeta, 1982.
- . *Quim/Quima*. Barcelona: Laia, 1971.
- DUPLÁA, Christina. *La voz testimonial en Montserrat Roig*. Barcelona: Icaria, 1996.
- HART, Patricia. «Translator's Afterword: Rage Against the Machine—History Disobeyed, Justice Delayed and Cinderella Spayed in *Isabel-Clara Simó's Júlia*». A *Julia: A Critical Edition*. Ed. and trans. Patricia Hart. New Orleans: University Press of the South, 1998: 173-187.
- HERZBERGER, David K. *Narrating the Past: Fiction and Historiography in Postwar Spain*. Durham and London: Duke U P, 1995.
- MARÇAL, Maria-Mercè. *La passió segons Renée Vivien*. Barcelona: Columna Proa, 1995.
- MARTÍN GAITE, Carmen. *El cuarto de atrás*. Barcelona: Destino, 1978.
- . *Usos amorosos de la postguerra española*. Barcelona: Anagrama, 1987.
- MESTRE, Cassandra. *Arreu la sorra*. Barcelona: El Llamp, 1986.
- MONTSENY, Frederica. *Cent dies de la vida d'una dona (1939-40)*. Barcelona: Galba, 1977.
- MURIÀ, Anna. *Aquest serà el principi*. Barcelona: laSal, 1986.
- . GRIFELL, Quirze. *Anna Murià, Àlbum de records*. Argentina: L'Aixemador, 1992.
- PÀMIES, Teresa. *Rebelión de viejas*. Barcelona: laSal, 1989.
- RIERA, Carme. *Dins el darrer blau*. Barcelona: Destino, 1994.
- . «Helena, Helena». A *Jo pos per testimoni les gavines*. Barcelona: Laia, 1977: 27-37.
- . «La senyoreta Àngels Ruscadell investiga la terrible mort de Marianna Servera». A *Epitelis tendríssims*. Barcelona: Ed. 62, 1981: 97-110.

Mercè Rodoreda (Foto: Pilar Aymerich)

- RODOREDÀ, Mercè. *Cartes a l'Anna Murià: 1939-1956*. Barcelona: laSal, 1985.
- . *Tots els contes*. Barcelona: Ed. 62, 1979.
- ROIG, Montserrat. *L'hora violeta*. Barcelona: Ed. 62, 1980.
- ROSSELLÓ, Anna; TRAVESSET, Josep. *El més gran desert és una gran ciutat*. Barcelona: El Llamp, 1986.
- SIMÓ, Isabel-Clara. *Júlia*. Barcelona: La Magrana, 1983.
- UGARTE, Michael. *Shifting Ground: Spanish Civil War Exile Literature*. Durham and London: Duke U P, 1989.
- . «Women, War, and Exile: Anna Murià's Aquest serà el principi». *Catalan Review* XI, 1-2 (1997): 125-39.
- VAYREDA, Maria dels Àngels. *Encara no sé com sóc*. Barcelona: Club, 1985.
- WOOLF, Virginia. *Orlando: A Biography*. London: Harvest, 1928.

NOTES

- (1) Parts d'aquest article van aparèixer a la *Catalan Review* 15.2 (2001): 137-45.
- (2) Ja no hi ha ficció o no-ficció, només hi ha narrativa.
- (3) Sentim els sons de la celebració tradicional de Pasqua amb la representació anual de la reconquesta d'Alcoi en una batalla simbòlica entre cristians i moros.
- (4) S'ha de llegir necessàriament com un atac directe contra la historiografia franquista.
- (5) Impressions que semblen teixits dins d'una tela. Són fins solts que ens condueixen constantment a un nou començament.

"SA NOSTRA"
Obra Social i Cultural

L'ESGLÉSIA NOSTRA

■ MIQUEL MASCARÓ i CRESPI, msscc

La pau i la justícia, principis de les religions

La pau i la justícia són valors eminentment evangèlics. En el Nou Testament ens trobam amb actituds de Jesús que fan palès la seva lluita i la seva opció per aquests dos principis, que haurien de ser el punt de partida de qualsevol persona i de qualsevol grup humà.

Les religions, qualsevol religió, no sols les hauriem de promoure, sinó que també n'hauria de fer una opció profètica, perquè la pau i la justícia, entre altres, són principis que possibiliten el progrés i el benestar dels pobles. Les religions, en la mesura que són instàncies que ens recorden allò que és Essencial, és a dir, l'Absolut, Déu, són capaces també de mostrar-nos allò que és necessari per a una sana i bona convivència entre els humans. Per aquest motiu, les religions sempre seran una mostra d'allò que s'ha de practicar i de viure per a una millor convivència entre les persones i entre els pobles. També possibiliten un millor creixement personal, per així arribar a una millor descoberta d'un mateix.

1. LA PAU I LA JUSTÍCIA, EL REPTA DE LES RELIGIONS

Són molts els documents de l'Església Catòlica que posen de relleu que la pau és fruit de la justícia. No és possible una pau vertadera i duradera que no tengui com a suport la justícia. El document de la Conferència Llatinoamericana reunida a Medellín (Colòmbia) l'agost de 1968 diu:

La pau és, en primer lloc, obra de la justícia. Suposa i exigeix la instauració d'un orde just en el qual els homes puguin realitzar-se com a homes, on la seva dignitat sigui respectada... On hi ha injustícies i desigualtats entre homes i nacions s'atempta contra la pau".

No podem dubtar que la pau és una tasca diària i permanent. La pau no es troba, sinó que es construeix. És per això que suposa una implicació permanentment i activa. Suposa una autèntica lluita per un canvi d'estructures que promoguin i possibilitin el bé comú per a tots. Suposa un treball constant per igualar les desigualtats existents entre les homes i dones i entre els pobles.

Totes les religions haurien de sentir-se profetes en el terreny de la pau i la promoció de la justícia i no sentir-se alienes a aquests principis. Com si aquests no fossin la causa dels "fills de la terra". Els creients, siguin de la religió que siguin, no podem menysprear ni oblidar el problemes fonamentals existents

en el món. Tot al contrari, haurien de ser més sensibles i cada cop més, compromesos en la vida dels homes, sobretot dels més desprotegits. Gran part de la credibilitat de les religions es fonamenta en el compromís amb els més petits. És més, correspon a les religions mostrar que, en el profund de la seva experiència, neix un torrent de tendresa pels més petits i desprotegits i un compromís fidel per la pau i la justícia.

2. LA PAU ÉS FRUIT DE LA JUSTÍCIA

Principis per al desenvolupament integral de l'home.

En la mesura que les religions són instàncies que ens rementen a allò que és essencial, a l'Absolut; són els espais més adients per mostrar-nos els principis fonamentals que s'han d'inspirar qualsevol persona, sigui quina sigui la seva religió, la seva cultura i la seva nacionalitat. La pau i la justícia són uns d'aquests principis i alhora són uns dels impulsos profètics que les religions han de practicar per ser fidels a les seves arrels més profundes.

La pau suposa i exigeix la instauració d'un orde just en el qual els homes i les dones es puguin realitzar amb tota llibertat i puguin satisfetes totes les seves necessitat bàsiques. En efecte, la pau no sols és absència de violència i de discriminació, sinó que també implica la promoció i el desenvolupament integral de l'home. Perquè la pau no sigui, simplement una quimera d'un parell d'eixalebrats o un discurs demagog dels polítics, és necessari estrenar programes que promocionin una formació integral; sols d'aquesta manera serà possible la satisfacció de les necessitats bàsiques dels homes i dones que habitem el planeta.

Aquesta pau que té un fort component social i de promoció humana no s'adquireix d'una vegada per sempre; és més aviat el resultat d'un esforç continuu i d'un aprenentatge de les noves circumstàncies socials i polítiques, de les noves exigències i dels nous desafiaments de la història mundials en les seves formes tan canviants. En conseqüència, perquè la pau pugui ser una realitat, la justícia haurà de vigilar perquè un nou orde just s'estableixi per tota la terra

La pau en els fonaments de les religions

Totes les religions, però sobretot les religions monoteistes, han fet de la pau i la justícia la senyera i la raó de la seva existèn-

cia; perquè el Déu que revelen és un Déu que estima la pau i la justícia. Així ho expressà el profeta Isaïes: “Et donaré la pau perquè et governi, i la justícia perquè et regeixi”. A la tradició hebrea, la defensa de la pau i la denúncia de la injustícia es fan ben paleses, sobretot en la predicació profètica. Així, per exemple, el profeta Amós fa de la justícia el fonament del seu missatge.

La preocupació per les mateixes causes, la trobam en la predicació de Jesús. Les Benaurances són la mostra més clara i evident de l'opció per la pau i per la justícia. Jesús, a tots aquells qui s'arrisquen per aquesta causa, els diu “feliços”. “Feliços els qui treballen per la pau, perquè Déu els anomenarà fills seus”; “Feliços els qui tenen fam i set de justícia, perquè seran saciats”; “Feliços els perseguits pel fet de ser justos: d'ells és el regne del cel”².

També a la religió musulmana aquest compromís pren el seu aspecte més rigorós i explícit en la *jihad*, que vol dir “guerra santa”. El significat d'aquesta paraula és “esforç”. No és un esforç contra els altres, sinó a favor d'ells. Per mitjà de l'esforç personal, es poden realitzar els atributs de Déu en un mateix. Així, diu el sufi Ata Allâh:

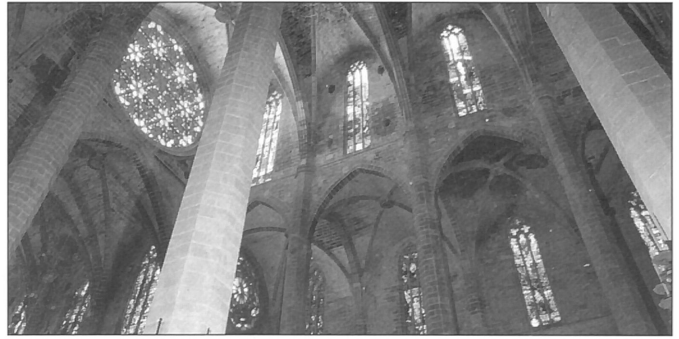
“Realitza en tu els atributs de Déu, i Ell t'ajudarà amb els seus; realitza en tu la humilitat, i Ell t'assistirà amb la seva grandesa; realitza la incapacitat, i el t'assistirà amb el seu poder; realitza la feblesa i ell et sostindrà amb la seva força i el seu poder”.

La pau del cor, harmonia per a una vida en Déu

Quan parlem de la pau, normalment ens referim a la pacificació entre els pobles i entre els països. Certament que ha de ser així, però també hem de contemplar la pau com una sensació personal que possibilita una harmonia interior i una sana relació amb Déu. El gran patriarca de l'Església de Constantinoble, Atenàgores I, amic personal de Pau VI i un dels promotors del diàleg ecumènic, un dia feia pública una dura vivència interior per arribar a la pau del cor. Deia:

“Cal fer la guerra més dura, que és la guerra contra un mateix. Cal arribar a desarmar-se, Jo he fet aquesta guerra durant molts anys. Ha estat terrible. Però ara estic desarmat. Ja no tinc por de res, ja que l'amor destrueix la por. Estic desarmat de la voluntat de tenir raó, de justificar-me desqualificant els altres. No estic en guàrdia, zelosament crispat sobre les meves riqueses. Acull i compartesc. No m'aferr a les meves idees ni als meus projectes. Si m'en presenten de millors, o ni tan sols millors sinó bons, els accept sense pena. He renunciat a fer comparacions. El que és bo, veritable, real, per a mi sempre és el millor. Per això, ja no tinc por. Quan no es té res, ja no es té por. Si ens desarmem, si ens desposseïm, si ens obrim a l'home-Déu que fa noves totes les coses, Ell, aleshores, ens dona un temps nou on tot és possible. És la pau!”.

Les religions han de fomentar no sols la pau com a promoció humana i com a pacificació entre els pobles i entre els països, sinó també la pau del cor, la pau interior; perquè aquesta és la seva tasca i la seva gran missió. La persona humana està creada per endinsar-se en les seves pròpies profunditats per respirar la pau, la seva pròpia pau, i així trobar-se amb Déu. Cada cop més es fa més necessari beure en el propi pou, perquè és en el seu propi interior on hi ha tota la energia còsmica i espiritual que pot possibilitar una opció clara per anunciar i promoure la pau i la justícia. És en el interior de la

Catedral de Mallorca (Foto: Escudo de Oro)

persona humana on es fa present la més íntima i estreta relació amb el Déu de la pau i de la justícia.

Gandhi, el profeta de la pau, demostrà amb la seva pròpia vida que la força de la no-violència és la força més gran que té la humanitat per fer possible un altre món, ja que la no-violència és un instrument que està a l'abast de tothom: nins, joves, adults; creients i no creients, blancs i negres. Gandhi, no escatimà temps per trobar-se amb el Déu de la pau. D'ell rebia la força i el coratge per defensar la no-violència com l'únic recurs de promoció humana i espiritual. El millor exemple que il·lustra aquest principi és en la trobada amb un dirigent hindú que no podia resistir l'odi i la tristesa que sentia davant els musulmans, que havien matat al seu únic fill. Ell com un boig, des d'aleshores, no havia deixat de matar famílies senceres de musulmans. Gandhi se'l va mirar amb un amor infinit. Després li va dir: Si vols retrobar la pau en el teu cor, ara, quan surtis al carrer, cerca a un nin musulmà que hagi quedat orfe. Emporta-te'l a casa teva, acull-lo i estima'l com si fos el teu propi fill, però no deixis d'educar-lo com un bon musulmà.

Aquesta proposta només pot sortir d'un ésser que veu les coses des d'una altra perspectiva; des d'una dimensió universal. La perspectiva d'un cor reconciliat que viu la pau de Déu. Aquesta mateixa actitud, la trobam present a l'Evangeli de Sant Mateu: “No us hi torneu, contra el qui us fa mal. Si algú et pega a la galta dreta, para-li també altra”⁵. Un altre bell testimoni és el d'un monjo budista que, després d'haver passat per l'experiència de la guerra civil que va devastar Cambodja durant anys, va dir

“El sofriment del nostre país ha estat pregon. D'aquest sofriment en pot sorgir una gran tendresa. La tendresa posa pau al cor. Un cor pacífic dona pau a l'ésser humà. Un ésser pacífic posa pau en una família. Una família pacífica posa pau en una comunitat. Una comunitat pacífica posa pau en una nació. Una nació pacífica posa pau en el món”.

Aquests testimonis, que són expressió de diverses confessions religioses, fan palesa la seva gran tasca i la seva gran missió: treballar per la pau i per la justícia. ■

Miquel Mascaró i Crespi, mssc

NOTES

- (1) Is 60,17.
- (2) Mt 5,5-10.
- (3) Citat per E. Galindo, *La experiencia del fuego. Itinerario de los sufíes hacia Dios por los textos*, Ed. Verbo Divino, Estella 1994, p. 99.
- (4) cfr. O. Clément, *Diálogos con el Patriarca Atenágoras*, Éd. Fayard, 1969.
- (5) Mt 5,39.

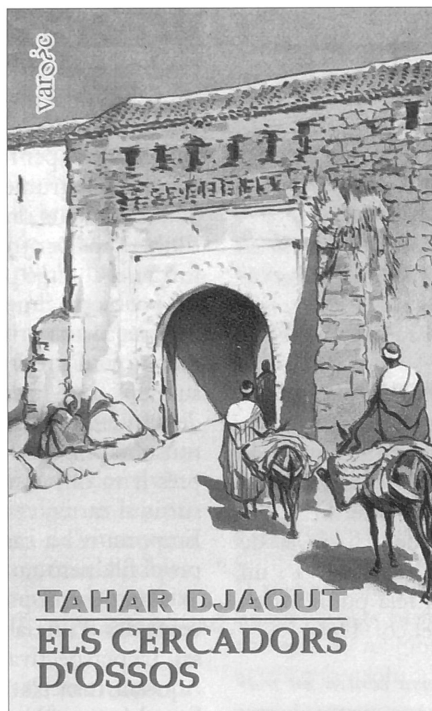
A la Ciutat dels Llibres

Redescobrint Algèria¹

Durant molt de temps, el nostre veí del sud, Algèria, no fou una realitat exòtica i completament aliena a la nostra realitat. Sense haver de retrocedir a l'antiguitat o a l'edat mitjana, a partir del 1830, amb la conquesta francesa, Algèria fou terra d'emigració per a menorquins, eivissencs i mallorquins, es varen establir importants relacions comercials i fins i tot línies regulars de vaixells. Encara durant la postguerra, alguns illencs s'exiliaren o emigraren a un país que era més pròsper i desenvolupat que l'Espanya franquista. En aquest sentit cal que recordem el treball publicat a *Lluc*, en el seu número 827, titulat "Les Balears i Algèria: anàlisi d'un fet migratori", obra de Joan Andreu Borràs i Joan Andreu Vives, on entre moltes altres dades ens informen d'un cert retorn dels emigrants en els primers decennis del segle XX i de l'existència d'una important emigració temporal en aquesta mateixa època.

Aquests vincles, fins i tot es reflectiren a la cultura popular. Així, a la ronda eivissenca "Es conte de s'ase", recollida per Joan Castelló Guasch, les tribulacions d'un pagès de Corona (Eivissa) finalitzen quan aconsegueix vendre una somera vella i una ase a "un marxando mallorquí, que comprava àsens per portar-los cap a Alger, i els pagava a qualsevol preu, tants com n'hi duguessin".

Tanmateix, la persistència de la discriminació de la població àrab i berber i l'auge dels moviments descolonitzadors engegà un poderós moviment d'alliberament nacional que, davant la intransigència de París i dels colons francesos, causà una llarga i cruel guerra que es perllongà entre el 1954 i el 1962. Pràcticament tota la població d'origen europeu abandonà Algèria i els contactes amb Occident i, més en concret, amb Balears, quasi desaparegueren.

Així, consideram extraordinàriament positiva la traducció al català de *Les chercheurs d'os*, una important novel·la del poeta i narrador algerià i berber Tahar Djaout. Aquest autor, periodista professional, nascut a la Gran Cabília (1954), va morir a Alger víctima d'un atemptat el 1993.

La seva novel·la es basa en un fet històric, la recerca de les despulles dels nombrosos algerians morts arreu del territori nacional durant la llarga guerra contra la metròpoli francesa. El lector realitza, de la mà d'un adolescent i un home gran, un viatge per un vast país que tot just recobrava la seva independència. Així, assistim a les enormes diferències socials, econòmiques i culturals que separen els petits llogarets de les

munyanes de la Cabília dels nuclis urbans més importants, construïts a imatge de les ciutats europees. La pluralitat lingüística algeriana apareix de passada quan el jove protagonista arriba a una ciutat on "no parlen la nostra llengua" (pàg. 110). També s'observa un gran contrast entre la persistència d'una religiositat molt arrelada i l'herència cultural francesa.

Les referències a la guerra, tot i que no massa nombroses, resulten ben interessants. Es fa esment al maquis algerià, a la duresa de la repressió francesa i a l'exode dels civils europeus. Amb un estil sovint barroc, també podem constatar l'impacte popular de la independència, que havia facilitat una sobtada, i momentània, abundància de menjar i altres béns materials així com l'ocupació de les cases que havien abandonat els colons europeus.

L'escriptor Guillem Frontera ha indicat que *Els cercadors d'ossos* "presenta, entre altres, l'avantatge de recordar-nos l'existència d'unes cultures l'oblit de les quals ens empobreix llastimosament" i que "val la pena guaitar per aquesta finestra oberta al sud" (*Diari de Balears*, 23 de setembre del 2003).

Resulta evident, a més, que una cultura normalitzada precisa de traduccions que donin a conèixer a la nostra llengua el millor de la literatura mundial sense haver de pagar peatge a cap altra idioma. En aquest cas, la versió catalana va a càrrec de Sebastià Vidal i Juan, que també redacta una interessant introducció i un llistat de les obres de Tahar Djaout. ■

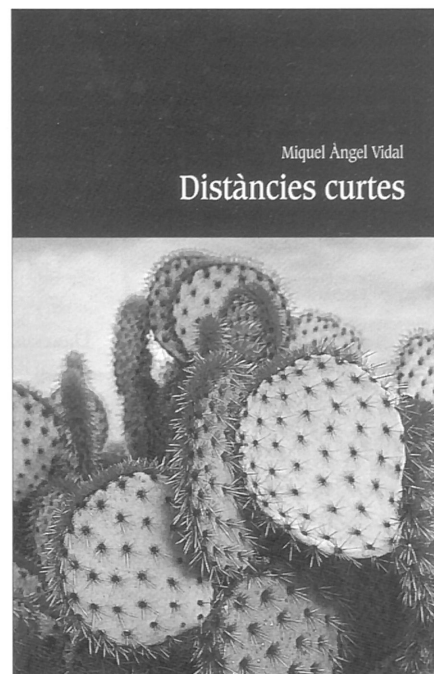
Antoni Marimon

(1)TAHAR DJAOUT: *Els cercadors d'ossos*. Edicions Documenta Balear (Col·lecció Varoic), Palma, 2003, 127 pàgines.

Miquel Àngel Vidal: *Distàncies curtes*

Aquest llibre és el guanyador de la primera edició del Premi narrativa mediterrània Pare Colom, convocat per l'Ajuntament d'Inca. L'autor (Binissalem 1962) és ja conegut perquè ha guanyat diversos premis literaris per la seva obra narrativa i per les col·laboracions a diverses publicacions illenques i per la seva columna setmanal a *Última hora*. No hi ha dubte que Vidal és un escriptor que cal tenir en compte a l'hora de fer un recompte de les figures de la literatura mallorquina actual. *Distàncies curtes* és un recull de relats breus organitzats d'una banda entorn d'*Artificis* i *L'inefable* el va temptar que obren i tanquen, respectivament, la selecció; i també per les quatre parts que encaixen els relats: *Serps de mar*, *El carro de fenc*, *El triomf de la mort* i *La pedra de la follia*. Aquesta doble estructura inclusiva dona un fil conductor als relats, que són com estampes d'extensió variable i de temàtica diversa. Precisament, la capacitat d'estructurar amb coherència és una de les característiques més notables de l'autor.

Per altra part, caldria treure a col·lació la seva capacitat per retratar la condició humana, amb un realisme tal que pot ésser titllat de pessimisme. En realitat, més que això, és fruit d'una acurada capacitat d'observació i d'anomenar les coses pel seu nom. En relació a aquesta qüestió, hi ha l'exactitud de vocabulari i el sintetisme de què fa gala Vidal davant cadascuna de les situacions. A més a més, diria que el llibre és també la manifestació de la reflexió personal de l'autor sobre els seus mateixos interessos culturals, en especial la pintura. Des d'aquest punt de vista, es pot afirmar que hi ha molt d'humanisme sota els relats, en el sentit d'una visió de la literatura que no es limita a una pura producció de paraules, més o manco enginyoses, sinó que està integrada en els altres camps de la reflexió humana, en un diàleg viu, i no a tall d'anècdota. Voldria remarcar-ho, perquè molts estam una mica cansats de la poca cultura —o de la cultureta de diccionari— que de vegades apareixen ben clarament en certes obres literàries con-

temporànies. En el cas de Miquel Àngel Vidal això no és així, i veim amb goig con cita, sense amaneraments ni suficiències, des de Llull a Ronsard. ■

Gabriel Seguí Trobat

Miquel Àngel Vidal, *Distàncies curtes*. Lleonard Muntaner Editor. Palma 2003, 114 pp.

La Didàctica de la Geografia. Antoni Ballester Vallori

Antoni Ballester Vallori: *La Didàctica de la Geografia. Aprenentatge significatiu i recursos didàctics de les Illes Balears*. Documenta Balear, Palma, 1999. 366 pàg. Pròleg del Dr. Climent Picornell.

El doctor en Geografia i professor d'institut Antoni Ballester Vallori ha publicat la seva tesi i ha posat a la disposició de tots els professionals docents una eina que permet millorar el seu treball quotidià dins classe. Aquest manual està estructu-

rat en quatre apartats: el primer és una introducció en què l'autor justifica el tema que tractarà i explica els eixos fonamentals de l'aprenentatge de la geografia i el tractament de la documentació; el segon capítol és una acurada descripció del material bibliogràfic que s'ha editat fins ara a les Balears (monografies, itineraris, articles de revista, guies de passeig, atles i mapes, etc.); el tercer està dedicat a analitzar tots els recursos didàctics que un professor pot fer servir dins l'aula; al quart i darrer apartat s'expliquen una

sèrie d'experiències d'innovació educativa, amb exemples i propostes concrets.

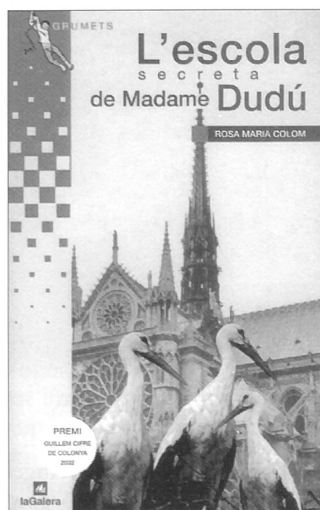
Després de les conclusions, el llibre finalitza amb una completa bibliografia, una relació d'adreces i telèfons útils per al professor de Ciències Socials i un índex alfabètic de recursos.

L'autor té una pàgina web on hom pot consultar o intercanviar informació referida a l'aprenentatge significatiu de la geografia i d'altres àrees de coneixement: www.antoniballester.com

J.V.R.

Mostrador

COLOM, Rosa Maria (2002): *L'ESCOLA SECRETA DE MADAME DUDÚ*. La Galera (Grumets, 149), Barcelona, 173 pàg. Premi Guillem Cifre de Colonya 2002.

L'escola de Madame Dudú no és una escola com les altres. I Madame Dudú tampoc no és una senyora francesa tal com us la imaginau. El que sí que és cert és que aquesta història comença a París i acaba molt lluny, a l'Àfrica. Tan cert com que haureu de llegir aquesta novel·la per saber per què l'escola és secreta i quina missió tenen les alumnes que hi van a estudiar. Un misteri que estau a punt de descobrir...

SEGUÍ TROBAT, Gabriel (2003): *El missal mallorquí de 1506*. Edicions de la Facultat de Teologia de Catalunya – Col·lectània Sant Pacià 79. Barcelona 2003, 572 pp.

L'autor d'aquesta tesi doctoral és, en l'actualitat, prevere de la congregació de Missioners dels Sagrats Cors, pertany a la comunitat del santuari de Lluç, Director de la Biblioteca

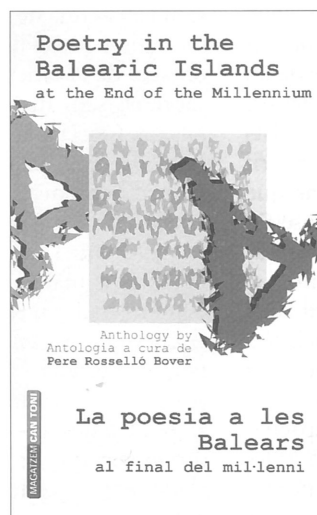
Diocesana de Mallorca, Conseller-delegat de la revista Lluç, i professor al Centre d'Estudis Teològics de Mallorca i a la Pontificia Facultat de Teologia de San Miguel (Argentina).

Presenta i desenvolupa un estudi, amb rigor metodològic, que consta de dues parts: introducció i presentació de l'edició del *Missale secundum usum alme maioricensis ecclesie*, segons l'exemplar de la Biblioteca Bartomeu March de Palma. Després dels criteris de l'edició, fons i extensa bibliografia, situa, descriu i presenta la història, redacció, pervivència i importància del missal, així com la iconografia, la música i la seva incidència en la cultura de Mallorca (caps. 1-3). També assenyalava els textos no identificats i l'originalitat del missal, i en fa l'anàlisi dels formularis (caps. 4-5). A continuació, presenta els elements doctrinals i devocionals més rellevants, i ofereix quadres comparatius de la tradició litúrgica, establint unes hipòtesis sobre la influència mútua d'altres esglésies. Les conclusions generals tanquen aquesta primera part. La segona part, que és la principal, conté l'edició del text, seguida d'un índex de fórmules eucològiques.

El resultat d'aquest estudi ens mostra la riquesa i l'expressivitat de la litúrgia autòctona mallorquina, així com la gran dignitat que el nostre missal confereix a l'eucaristia. Molts dels detalls d'aquest llibre poden ser especialment il·luminadors per al coneixement de la litúrgia local de Mallorca i de les esglésies veïnes. Per tant, la present tesi doctoral és un treball útil per conèixer els costums litúrgics d'altres temps, que no són gens lluny dels d'una part considerable del poble creient mallorquí d'avui. El Missal mallorquí és un llibre fins ara poc estudiat i conegut, que fa conèixer la vida real i les pràctiques litúrgiques de l'Església a Mallorca, i aquest estudi és una

bona notícia per conèixer i estimar millor la vida pastoral de relació amb Déu de la nostra Església i per aprofundir en les veritats que proclamà i confessà.

Joan Torrens Perelló,

Pere ROSSELLÓ BOVER (editor): *POETRY IN THE BALEARIC ISLANDS AT THE END OF THE MILLENNIUM / LA POESIA A LES BALEARS AL FINAL DEL MIL·LENI*. Documenta Balear, Palma, 2003, 381 pàg. Traducció a l'anglès d'Estelle Henry-Bossonney. Col·lecció Magatzem Can Toni, 14.

Antologia que recull els autors més representatius de les darreres generacions de la poesia en català a Mallorca. La selecció, així com una interessant introducció, ha anat a càrrec de Pere Roselló Bover. Aquesta edició bilingüe català/anglès fa part d'un ambiciós programa de divulgació de la nostra cultura impulsat per la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears. Aquest recull inclou autors posteriors a la generació del anys cinquanta del segle XX i s'ha procurat que hi figurassin poetes d'arreu de les Balears en funció

de la seva representativitat estètica, la recepció obtinguda, i, com és lògic, el gust personal del compilador de l'obra. A més d'una mostra de la seva obra poètica, també s'inclou una breu biografia de cadascun dels poetes seleccionats. AMR

CLIMENT D'ALEXANDRIA (2003): *El Pedagog*. Introducció i traducció de Pere Riutort. Clàssics del cristianisme 95. Barcelona 2003, 260 pp.

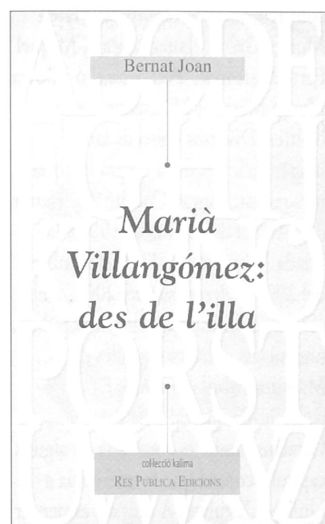
Pere Riutort Mestre, mallorquí de Petra, és missioner dels Sagrats Cors i catedràtic de didàctica de la llengua a la Universitat de València. Ha destacat per la seva lluita per la normalització lingüística en l'ensenyament i en l'església de València. Aquesta traducció és la primera que es fa en català, d'una obra que interessa igualment al món de la literatura clàssica grega, al món de la patristica cristiana i a la història de l'educació.

Climent d'Alexandria (± 150-215) és un dels grans escriptors cristians de tots els temps. Devers l'any 200, fou mestre de l'escola d'Alexandria, on fou deixeble de Pantè i on seria succeït per la gran personalitat d'Orígenes. Coneixedor profund de la Bíblia i de la literatura cristiana del seu temps, tenia una vastíssima cultura sobre els filòsofs grecs i la literatura grega clàssica, com demostren les nombroses citacions d'autors profans que es troben als seus escrits. D'ell s'han conservat sobretot tres obres: el *Protrèptic*, o exhortació als pagans, els *Estròmates*, on presenta la gnosi cristiana com a superior a qualsevol altra, i *El Pedagog*. Aquesta obra és la més acabada de la seva producció i té un objectiu essencialment pràctic: formar la consciència del cristià i assenyalar-li allò que pot fer i allò que ha de defugir. La seva finalitat és més de caràcter

pedagògic en el sentit clàssic que no de caràcter teòric. El Pedagog, l'educador dels cristians, és Crist, al qual Climent dedica un himne al final de l'obra

La introducció és d'una gran utilitat per entendre aquest gran personatge en el seu context i per capir la importància de la seva obra en el procés d'assumpció crítica dels millors fruits de la cultura clàssica per part dels intel·lectuals cristians.

Gabriel Seguí i Trobat

Bernat JOAN (2003): **MARIÀ VILLANGÓMEZ: DES DE L'ILLA**. Res publica Edicions (col·lecció Kalima), Sant Jordi de ses Salines (Eivissa), 85 pàg.

L'escriptor i filòleg Bernat Joan i Marí afirma que Marià Villangómez Llobet (Eivissa 1913-2002) situà la literatura feta a Eivissa en el context de la millor i més moderna literatura en llengua catalana. Això és especialment important en una illa socialment desvertebrada a causa de les migracions massives provocades per l'auge turístic i amb una llengua i cultures pròpies minoritzades, fins al punt que l'actual consellera de cultura insular s'expressa únicament en castellà, fet insòlit fins ara a les Illes Balears. La personalitat de Villangómez esdevingué un símbol a Eivissa i la seva literatura fou difosa a totes les terres de parla catalana. Fill d'un metge, es llicencià en dret a Barcelona, a partir del 1942 ingressà en el Magisteri Nacional. Exercí a Palma, Cornellà de Llobregat, Sant Miquel i Sant Francesc de S'Estany (Eivissa). Cap al 1930 comença a escriure poesia en català i abans de la guerra del 1936

ja publicà alguns poemes. En el context de la lenta represa de la cultura catalana, el 1948 publicà *Terra i somni*. A partir de llavors es multiplicaran les publicacions, els encontres i reunions amb altres poetes. Ben aviat aconseguí un gran reconeixement, que fou compartit tant per les institucions acadèmiques com per les opcions polítiques més dispars.

Aquest volum reuneix un interessant conjunt d'escrits que ens ofereixen una visió de l'escriptor així com de l'Eivissa preturística. Inclou, a més, un annex amb el currículum del poeta eivissenc elaborat per ell mateix acompanyat d'un interessant conjunt de fotografies i il·lustracions.

D'altra banda, cal assenyalar que en el llibre recentment aparegut de Rosa Rodríguez Branchat *Avantguarda artística i societat a Eivissa (1933-1985)* trobam interessants informacions relatives a Villangómez, per exemple, el seu paper com a president de la Societat Ebusus entre el 1951 i el 1953 o la seva intervenció en la represa de l'Institut d'Estudis Eivissencs el 1970. *AM*

FULLANA i PUIGSERVER, Pere (2003): *Història de la Congregació de les Filles de la Misericòrdia (1856-1921)*. Lleonard Muntaner Editor -Refaubetx 14- Palma 2003, 294 pp.

Aquest volum és el segon d'una trilogia formada pel treball ja aparegut *Gabriel Marià Ribas de Pina, fundador i evangelitzador* (1997), preparat amb Mn. Pere-Joan Llabrés, i un tercer volum, sobre la història de les franciscanes que abastarà des de 1922 al concili Vaticà II. Es tracta del projecte més ambiciós fins ara de presentar la història d'una congregació religiosa mallorquina, amb la particularitat que no es fa des d'una òptica apologetica de defensa, sinó des de l'examen acurat de la documentació i també des d'una perspectiva interdisciplinària. En efecte, la bibliografia de suport és aclaparadorament extensa i variada, i abasta totes les interpretacions possibles, que són tingudes en compte i matisades o confirmades, segons els casos.

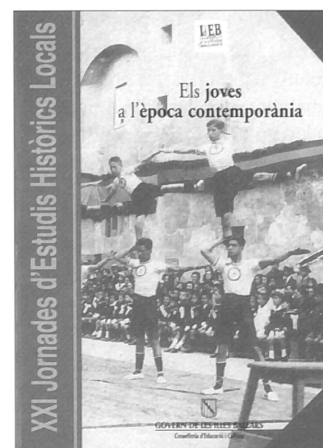
La primera constatació del llibre, com apuntala Dra. Francesca Comas en el pròleg, és que mostra la grandesa de les coses petites i, a més, en clau

femenina. Es tracta, doncs, d'un treball on es vindica el protagonisme de la dona en la vida quotidiana mallorquina. Són dones pageses, plenes de bona voluntat i d'un fort sentit religiós, que s'embarquen, gairebé a la intempèrie, en l'atenció a dos camps desatesos per les institucions públiques, la cura dels malalts i l'ensenyament als petits nuclis poblacionals de la Mallorca rural del s. XIX. Crida l'atenció la seva capacitat positiva de reacció davant els nous reptes; per exemple, quan es troben obligades a treure títols civils per exercir de mestres, o quan s'ofereixen voluntàries per tenir cura dels soldats ferits a la guerra d'Àfrica o per atendre les víctimes de les epidèmies. De retruc, ofereixen una altra cara de l'Església, molt més humana i més propera a la vida real de la gent, quan encara l'Església no havia patit els canvis liberals i s'acarava amb violentament i sense matisos a la secularització naixent. Naturalment, tant els fundadors de les franciscanes, com els seus protectors i totes les germanes, participaven, pam envant, pam enrere, de l'integritat eclesiològica, però deixaren de banda els mètodes de confrontació agressiva i partidària, i s'enfrontaren amb el liberalisme per via de caritat i de compromís amb les classes socials més humils i desamparades.

D'altra banda, un capítol que caldria valorar amb tota la seva importància és el primer de tots, en el qual Pere Fullana esbossa una història del franciscanisme a Mallorca durant la primera meitat del segle XIX. És cert que encara hi ha molts de buits a omplir, però si es vol fer una història ideològica mallorquina forçosament s'haurà de tenir en compte, perquè el franciscanisme és un element ideològic determinant a Mallorca des dels temps de la mateixa dinastia privativa nostra. Basta fer una ullada a la iconografia, a la pietat popular i a la beneficència.

Aquest treball és, doncs, un model d'història social de la religió, que ajudarà a superar tòpics procedents tant del món de la investigació com de la creació literària. Això és així justament perquè ofereix un panorama global de la congregació, i no recerca l'anècdota, sinó de quina manera es dué a terme la concreció del projecte dels fundadors de la congregació ateses les circumstàncies històriques amb què es toparen ells mateixos i els seus successors.

Gabriel Seguí i Trobat

SERRA BUSQUETS, Sebastià; SUREDA GARCIA, Bernat (2003): **ELS JOVES A L'ÈPOCA CONTEMPORÀNIA. XXI JORNADES D'ESTUDIS HISTÒRICS LOCALS**. Institut d'Estudis Balearics/Govern de les Illes Balears, Palma, 306 pàg.

Aquest nou volum de l'Institut d'Estudis Balearics, recull les actes de les XXI Jornades d'Estudis Històrics Locals celebrades a la Casa de Cultura de la capital mallorquina el 27-29 de novembre. Aquestes jornades foren coordinades pels professors de la Universitat de les Illes Balears Sebastià Serra Busquets (Història Contemporània) i Bernat Sureda Garcia (Història de l'Educació) i aplegaren un conjunt de ponències i comunicacions procedents de Mallorca, Menorca i Catalunya.

Es tracta d'un tema innovador, poc tractat per la historiografia mallorquina si exceptuem el dossier "La joventut a Mallorca a través de la història", publicat en aquesta mateixa revista (número 812, setembre-octubre del 1999) i alguns treballs monogràfics com els de Mateu Cerdà, *L'Escoltisme a Mallorca (1907-1995)*, editat per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat (1999); i de José A. Cañabate, *Les organitzacions juvenils a les Balears (segles XIX i XX)*, publicat per Documenta Balear el 2001.

Aquestes Actes recullen una sèrie de treballs de professors i investigadors, molts dels quals estan vinculats a la Universitat de les Illes Balears i a la Universitat de Barcelona. Més en concret, les ponències anaren a càrrec de Carles Santacana, Sebastià Serra, Joaquim Coll, Antoni Tarabini, Bernat Sureda, Pere Fullana, Josep

González, Pere Soler, Joan Josep Matas i José A. Cañabate. Aquests autors, així com els que presentaren comunicacions, analitzaren el món de la joventut i de l'associacionisme juvenil des de múltiples enfocaments i perspectives, que van des d'un anàlisi global de l'aparició del concepte de jove a l'estudi d'una organització concreta de joves de caràcter polític.

En conjunt, ens trobam amb una aportació notable en un camp encara poc estudiat. *AMR*

JULIÀ I PROHENS, Miquel (2003): *Clarobscur. L'Església dels mallorquins*. Edicions Documenta Balear –Menjants 48-. Palma 2003, 303 pp.

L'autor d'aquest llibre és conegut per les seves aportacions al folklore mallorquí, pels reculls de cançons tradicionals, i per les seves col·laboracions a *Última hora*. També ha fet incursions en la poesia i fou un bon col·laborador del P. Antoni Martorell en la seva tasca de renovació de la música religiosa arran del concili Vaticà II.

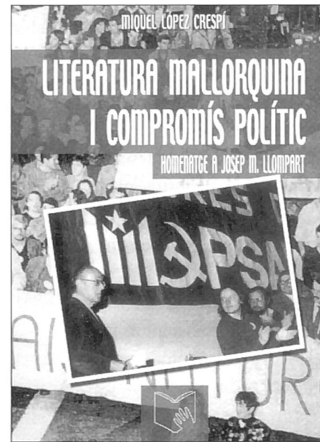
Aquesta nova obra és un intent orgànic d'història cultural de l'Església de Mallorca, amb un suport bibliogràfic de primer orde. En aquest sentit, està en la mateixa línia dels

estudis de Josep Amengual Batle i Josep Massot i Muntaner, i Pere Llabrés, entre d'altres, dels quals Miquel Julià es reconeix deutor. Aquest és justament el mèrit principal de llibre: que ofereix una bona síntesi de les relacions entre Església i cultura d'ençà de la conquesta catalana de 1229, també en relació amb la situació política i fins i tot amb l'evolució del pensament teològic i eclesial en general. Com és natural, un dels aspectes més importants, i que tracta amb una major extensió, és l'actitud dels eclesials davant la llengua catalana a partir de la dominació borbònica fins als nostres dies. És d'agrair que porti el seu coneixement directe de l'esforç normalitzador del català, seguint les directrius del concili Vaticà II, i que ho faci amb noms i llinatges. També ajuda a il·luminar actuacions i postures com les de l'Arquebisbe-bisbe Josep Miralles, que ha estat objecte d'una intensa polèmica, encara ara no tancada del tot. Per altra part, es tracta d'un treball elaborat amb una gran coherència, és a dir, que no es limita a oferir dades i dates, sinó que s'esforça per traçar línies i per lligar esdeveniments i actituds, comunes o divergents, entre els diversos períodes. Això és especialment útil per a ulteriors treballs d'investigació i de recerca.

Més enllà de detalls concrets i d'opinions personals de l'autor, aquest treball vol ésser -i és- una demostració

crítica, però irrefutable i documentada, del gran pes, positiu o negatiu segons els casos, que el cristianisme i els eclesials han tingut en la configuració de la identitat dels mallorquins, un fet que una certa historiografia actual ha volgut negar o minimitzar.

Gabriel Seguí i Trobat

LÓPEZ CRESPI, Miquel (2003): *LITERATURA MALLORQUINA I COMPROMÍS POLÍTIC. HOMENATGE A JOSEP MARIA LLOPART*. Edicions Cort, Palma, 229 pàgs.

En aquesta obra, el prolífic escriptor Miquel López Crespi (sa Pobla, 1946) repassa tot un conjunt d'aspectes de la vida cultural i política

de la Mallorca del segle XX, en especial del franquisme, la transició i l'autonomia. Així, sempre des d'una perspectiva inequívocament nacionalista i d'esquerres, trobam capítols dedicats al cine en temps del franquisme, l'Obra Cultural Balear, la repressió franquista contra el moviment hippí a Formentera o el teatre modern a Mallorca. Són nombrosos els apartats dedicats a personalitats de la cultura i la política com Josep Maria Llopart, Mateu Morro, Gabriel Janer Manila, Miquel Ferrà Martorell, Pere Rosselló i Bover i Josep Massot i Muntaner, entre d'altres. Diversos episodis fan referència a fets de la nostra història més recent, com el Comitè de defensa de s'Arenal de Mallorca (1993), la Diada Nacional del 31 de desembre del 2000, l'*Arruixada* del 2001, o els actes en record de la Segona República organitzats a diversos pobles de Mallorca l'abril del 2002. La complicada qüestió dels Països Catalans també és abordada en alguns capítols, com el que fa referència a Lluís M. Xirinacs. A més cal esmentar el pròleg de Ferran Lupescu. *AMR*

B O L L E T Í D E S U B S C R I P C I Ó

Nom.....

Adreça.....

Població..... C.P.....

es fa subscriptor de la revista LLUC per l'any Pagarà l'import (18,00 €) (estranger 21,00 €) per 6 números enviant un gir postal o taló barrat

per un rebut domiciliat a Banc o Caixa.....

Oficina.....

Signatura

Núm. compte.....

Marcau amb una **X** la forma de pagament que us interressi.

Retallau i envieu aquest bolletí de subscripció a LLUC, apartat de correus 619, 07080 Palma (Mallorca), i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

GRUP SOCIAS Y ROSSELLÓ

**ELÈCTRICA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**DISTRIBUÏDOR MATERIAL ELÈCTRIC
I IL·LUMINACIÓ**

**LA INDUSTRIAL Y AGRÍCOLA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**MAQUINÀRIA PER A LA INDÚSTRIA,
CONSTRUCCIÓ, EINES, PERNS,
ACER...**

**MENORCA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**DISTRIBUÏDOR MATERIAL
ELÈCTRIC
I IL·LUMINACIÓ**

**EIVISSA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

DEPARTAMENT TÈCNIC

**CENTRAL MAYORISTA ELECTRODOMÈSTICOS
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**ELECTRODOMÈSTICS,
IMATGE I SO**

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.
QUADRES ELÈCTRICS**

**CENTRALITZACIÓ COMPTADORS,
QUADRES DISTRIBUCIÓ, QUADRES
PROTECCIÓ, EQUIPS AUTOMÀTICS,
P/COMPENSACIÓ ENERGIA REACTIVA**

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.
LLAUNERIA**

**DISTRIBUÏDOR LLAUNERIA,
AIRE CONDICONAT, SANITARIS
I MOBILIARI DE BANY**

El millor servei a la seva disposició

**ELÈCTRICA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Magatzem General i Vendes:
Gran Via Asima, 3 - Tel. 43 00 34
Nureduna, 3
Tels. 46 23 00 - 46 28 00
Sucursal a Manacor:
Ctra. Palma-Artà, km 47,200
Tel. 84 31 31

**MENORCA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Poligon Industrial
Cap Negre
Tel. 36 68 15

**EIVISSA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

C/. Bisbe Abad y Lasierra, 48
Tel. 31 09 93

**LA INDUSTRIAL Y AGRÍCOLA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Nureduna, 3 - Tel. 46 23 00
Gremi Ferrers, 38 - Tel. 43 14 12
Sucursal a Manacor:
Ctra. Palma-Artà, km 47,200
Tel. 84 31 31

**CEMESA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Gran Via Asima, cant. Gremi Ferrers
Tels. 43 23 74 - 43 23 75

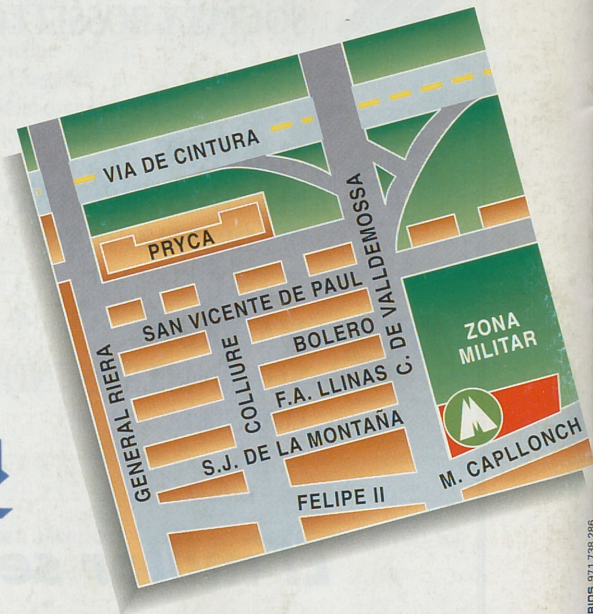
**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.**

Gremi Ferrers, 38
Quadres elèctrics:
Tel. 43 10 84
Llauneria:
Gran Via Asima, 3
Tel. 43 00 86

BANYS, TRESPOLS I REVESTIMENTS,
CALEFACCIÓ, AIRE CONDICIONAT...

TOT

de Massanella

Roca

 MASSANELLA S.A.

Ctra. de Valldemossa, 44. - Tel 971 75 03 45 - Palma